

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Економічний факультет

**Кафедра публічного управління, права та гуманітарних наук
ПРИВАТНА УСТАНОВА «НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
МОРСЬКОГО І КОСМІЧНОГО ПРАВА» (УКРАЇНА)
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
(УКРАЇНА)
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «АКАДЕМІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-
ПРАВОВИХ НАУК» (УКРАЇНА)
THE UNIVERSITY OF LEICESTER (THE UK)
THE WEISER CENTER FOR EUROPE AND EURASIA (WCEE), THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN (THE USA)
CHRISTIAN-ALBRECHTS-UNIVERSITÄT (DEUTSCHLAND, KIEL)**

II Міжнародна науково-практична конференція

***«МОДЕРНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА В
КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ»***

**31 травня 2024 року
Херсон – Кропивницький**

УДК 005:339.9(043.2)

Рекомендовано до друку
Вченою радою економічного факультету
Херсонського державного аграрно-економічного університету
(протокол № 12 від «26» червня 2024 р.)

МОДЕРНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
УКРАЇНИ: матеріали **II Міжнародної науково-практичної конференції** (31
травня 2024 р., м. Херсон-Кропивницький) / за ред. Н. В. Кириченко, Л. О.
Сімонцевої, Ю. Л. Главацької та ін. Херсон-Кропивницький, 2024. 246 с.

Матеріали конференції містять дослідницькі здобутки науковців і
здобувачів різних рівнів освіти, які зацікавлені важливими аспектами
сучасного українського та закордонного права, публічного управління,
політології, історії, економіки, впливу євроінтеграційних викликів правовій
та управлінській модернізації України, тощо.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти
та всім зацікавленим особам. Матеріали збірника подаються в авторській
редакції та друкуються мовою оригіналу.

Думки авторів публікацій можуть не збігатися з думками і позицією
редакції. Тези доповідей друкуються в авторській редакції. Автори несуть
безпосередню відповідальність за зміст поданих матеріалів, достовірність
наведених фактів, посилань, правопис власних імен, дотримання академічної
доброчесності тощо. Редакція не несе відповідальності за зміст публікацій.

Відповідальний за випуск – декан економічного факультету, к.е.н.,
доцент Кириченко Н. В.

Технічний редактор: к. філол. н., доцент кафедри публічного
управління, права та гуманітарних наук Главацька Ю. Л.

Розповсюдження і тиражування матеріалів без офіційного дозволу
Херсонського державного аграрно-економічного університету заборонено!

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Орловська І. Г. Баланс публічних та приватних інтересів	7
Балонь А. Б. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях щодо ухилення від сплати податків, вчинене службовими особами	10
Алябов Ю. В. Деякі питання визначення категорій «сім'я», «член сім'ї», «склад сім'ї отримувача соціальних послуг» у праві соціального забезпечення	15
Шевченко Н. Л. Особливості притягнення до адміністративної відповідальності неповнолітніх осіб	20
Бондарчук Ю. П. Забезпечення права на охорону здоров'я внутрішньо переміщених осіб в умовах російської агресії проти України	23
Гревцова Р. Ю. Цілі та основні принципи відновлення України від наслідків війни та їх вплив на відновлення системи охорони здоров'я	27
Павлюк Н. В. Медичний кодекс України: нормативно-правова основа для галузі охорони здоров'я	31
Мірошниченко М. І. Правова модернізація в контексті власного модернізаційного проекту в Україні: історія і сучасність	35
Ворожбит М. А. Проблематика застосування допоміжних репродуктивних технологій під час воєнного стану	41
Проневич О. С. Позитивні дії як легальний тимчасовий інструмент забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: доктринально-нормативний аспект	45

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Дремов Д. С. Адміністративно-правовий захист прав платників податків в Україні	53
Зима О. Т. Перший досвід застосування закону України «Про адміністративну процедуру»	57
Peiffer D. A. Statutory interpretation and judicial authority: the spirit of the letter of the law	61
Дабіжа В. В., Чорний В. В. Правові аспекти публічного управління	63
Развозова Є. О., Бондарчук Ю. П. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права під час війни стосовно цивільного населення	68

Околовський А. М. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин	72
---	----

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: ТРАДИЦІЇ, НОВАЦІЇ ТА ПІСЛЯВОЄННІ ПЕРСПЕКТИВИ

Литвинюк Я. М. Електронне урядування у публічному управлінні: поняття та роль	77
Скібіна Т. І., Тюленєв І. В. Роль інновацій у процесі трансформації публічного управління України	80
Воробйова А. О., Новікова М. М. Європейські стандарти гендерної політики в державному управлінні	85
Безрук Є. В., Новікова М. М. Нормативно-правове забезпечення е-демократії як фактор підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування	89
Titova A. S., Sergatyi M. Y. Data analysis for researchers: challenges and opportunities	92
Дабіжа В. В., Кочарян М. Ф. Вплив війни на публічне управління в Україні: виклики та можливості	95
Yeshchenko M., Petlenko T. Features of the development of public administration in Ukraine: current trends	99
Pravotorova O. M. Positive image of the head in public administration	102
Остапюк К. А. Сучасне розуміння публічного управління	107
Цибка А. А. Новації та післявоєнні перспективи у сфері адміністративно-правового забезпечення енергетичної безпеки України	111
Нікітенко С. В. Інформаційна безпека Херсонщини: проблеми та перспективи	116
Сімонцева Л. О. Найкращі практики антикорупційної політики: досвід для України	118

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Смірнова Л. Л. Децентралізація в освіті України: національний досвід (довоєнний період)	123
Чеснок М. М. Вплив цифрової трансформації на конкурентоспроможність агробізнесу	126
Сулима О. Ю. Використання інноваційних технологій в управлінні розвитком територіальних громад	129

Тищенко А. А. Вплив інтеграції на інноваційні процеси	132
Повод Т. М., Яровий С. І. Тенденції розвитку краудфандингу в країнах ЄС	135
Повод Т. М., Савчина Д. А. Банківське кредитування аграрного сектору в сучасних умовах	137
Литвин Н. А. Деякі аспекти реформування системи охорони здоров'я України з урахуванням позитивного світового досвіду розвинених країн світу	140
Мацелюх І. А. Формування державної служби в українській державі гетьмана Павла Скоропадського	145
Бражко С. М., Новікова М. М. Поняття та зміст економічної безпеки аграрних підприємств в умовах воєнного стану	149

УКРАЇНСЬКИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗБУДОВИ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Петрик А. М. Посада голови держави у конституціях міжвоєнної Литви (1918 – 1940)	153
Лень Т. В. Роль міжособистісної комунікації в сьогоденній Україні	160
Сеньовська Н. Л., Нестайко І. М. Основні принципи реалізації сучасного патріотичного виховання в закладах загальної середньої освіти	163
Бондарчук С. В., Погоріла З. М. Моніторинг як адміністрування напрямку діяльності «Догляд вдома» Кіровоградської обласної організації Українського червоного хреста	166
Єфіменко В. С. Принцип субсидіарності як один з основоположних принципів функціонування системи Європейського Союзу та його запровадження в Україні	169
Новікова М. М. Діяльність громадських організацій у захисті прав людини на територіях, де ведуться бойові дії: проблеми реалізації	174

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ПРАВОВІЙ ТА УПРАВЛІНСЬКІЙ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Ламза Д. В. Національний інтерес Румунії у сфері доуніверситетської освіти: адміністративно-правовий аспект	177
Несін Ю. М. Ознайомлення з євроінтеграційними викликами в правовій сфері на заняттях з англійської мови	182
Danylevskiy M. Improvement of legislation on administrative and legal framework for judicial independence in Ukraine in the context of	184

European experience

Куртучанова А. О., Сімонцева Л. О. Діджитал технології та захист персональних даних в публічному управлінні 191

Єфременко В. В., Стецюра Д. В. Переваги та недоліки впровадження єдиної державної електронної системи у сфері будівництва 195

Глобенко І. О. Перспективи впровадження освітньої системи України у європейський контекст інтеграції 199

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ, ЕКОЛОГІЧНІ ТА ГУМАНІТАРНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ

Бойко Л. М. Ділова іноземна мова як обов'язковий компонент підготовки магістрів публічного управління 202

Варнавська І. В. Психологічні теорії лідерства 205

Hlavatska Yu. L. Legal terms: definitions and general characteristics (some tips for students specializing in Law) 208

Матусяк Г. І. Злочин і кара в романі Ольги Токарчук «Веди свій плуг понад кістками мертвих» з позицій екокритики 212

Совач К. О. World view of the specialty 281 Public Management and Administration 216

Козій О. Б. Розвиток навичок читання на заняттях з іноземної мови у ЗВО 219

Варнавський В. О. Життестійкість як інтегральна характеристика особистості 221

Карнаушенко А. С. Макроекономічні аспекти функціонування малого та середнього бізнесу в контексті воєнної економіки України 224

Макухіна С. В. Мотиваційні аспекти у викладанні англійської мови професійного спрямування 228

Лідіч Б. В. Соціальний захист та пільги для людей з інвалідністю в Україні 230

Криворучко С. К. «Еко» мислення. Етика піклування 232

Рашка В. Г. Інновації як фактор підвищення ефективності у діяльності органів державної влади 235

Сімонцева Л. О., Бражко С. М. Публічне управління та розвиток аграрного сектору 239

Манукян В. А. Інноваційні моделі коопетиції в аграрному секторі: роль державної підтримки та регулювання 243

Стаднійчук Р. Конфлікточутлива публічна політика як механізм управління суспільними суперечностями 246

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Орловська І. Г. – доцент кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», кандидат юридичних наук, доцент

БАЛАНС ПУБЛІЧНИХ ТА ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ

В умовах складних державних перетворень підтримка/забезпечення/пошук балансу публічних та приватних інтересів стає складним завданням. З одного боку, держава потребує людських ресурсів для захисту своїх інтересів, з іншого – кожна людина має власні приватні інтереси, які можуть не співпадати з інтересами держави, що не є само по собі негативним. Вони є природною частиною людської природи і можуть бути рушійною силою для досягнення позитивних змін. Наприклад, прагнення до кращого життя може мотивувати людей до навчання, роботи та розвитку своїх талантів.

Велика українська юридична енциклопедія під публічним інтересом визначає загальновизнані потреби держави, територіальної громади, суспільства, що залежать від напрямів державотворення відповідного історичного етапу, цілей, завдань і цінностей, які закріплені в конституції держави, а також загальновизнаних у світі цінностей, що забезпечують збереження цілісності та розвитку суспільства та держави [1, с. 457].

Раїмов Р.І. зазначає, що публічним інтересом можна вважати будь-який приватний інтерес, під час здійснення якого будуть реалізовані певні права і свободи, щодо забезпечення яких держава має зобов'язання [2, с. 119].

У свою чергу Фулей Т.І. визначає публічні інтереси як елемент допустимих обмежень прав людини з трьома складовими умовами виправданості: втручання здійснене «згідно із законом»; воно відповідає законній (легітимній) меті; воно «необхідне в демократичному суспільстві». Якраз питання необхідності у демократичному суспільстві і містить у собі отакий конкуруючий приватному інтерес. Така необхідність зумовлюється причинами, що виправдовують втручання, які, у свою чергу, мають бути «відповідними та достатніми», для такого втручання має бути «нагальна суспільна потреба», а втручання – пропорційним законній меті [3, с. 28].

Можна зазначити основні принципи, на які слід покладатися під час пошуку балансу публічних та приватних інтересів, а саме: дії всіх суб'єктів права повинні ґрунтуватися на законі, держава повинна справедливо розподіляти обов'язки між громадянами, заходи держави щодо національної безпеки повинні бути пропорційними загрозі, яка існує для держави, а також не можливо забезпечити баланс інтересів без дотримання поваги до основоположних прав людини.

Важливо зазначити, що баланс публічних та приватних інтересів може бути знайдений лише за умови співпраці всіх зацікавлених сторін. Держава зі свого боку повинна вести відкритий діалог із громадянами, щоб врахувати їхні думки та пропозиції.

Дотримання публічного інтересу для забезпечення верховенства права та законності дійсно відповідає приватному інтересу будь-якого громадянина. Адже належне функціонування правової системи країни дозволить забезпечити правопорядок, люди почуватимуться в безпеці, що сприятиме їхньому добробуту та розвитку.

Таким чином, між публічним та приватним інтересами існує взаємозв'язок, бо забезпечення публічного інтересу сприяє реалізації приватних інтересів, а реалізація приватного інтересу населенням зміцнює суспільство в цілому.

Держава відіграє ключову роль у підтримці балансу між публічним та приватним інтересами, адже формування належної нормативної бази дозволяє створити сприятливе середовище для створення загального блага. Водночас держава забезпечує доступ до таких громадських послуг, як освіта, охорона здоров'я та соціальна допомога.

Усвідомлення взаємозв'язку між публічним та приватним інтересами може допомогти людям співпрацювати для створення більш справедливого та процвітаючого суспільства.

Використана література

1. Фінансове право : Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 6. Харків : Право, 2020. 616 с.
2. Раїмов Р. І. Забезпечення публічного інтересу як принцип адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів природних монополій. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 19. С. 115–122.
3. Фулей Т. І. Збірка навчальних матеріалів курсу для учасників тренінгу «Застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя». К. : ВАІТЕ, 2017. 92 с.

Балонь А. Б. – доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ВЧИНЕНЕ СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ

Сучасні економічні перетворення в Україні обумовили суттєві зміни у суспільних відносинах, пов'язаних з формуванням державного і місцевого бюджетів, доходна частина яких утворюється за рахунок сплати фізичними і юридичними особами обов'язкових платежів та інших визначених законодавством джерел доходів. Однак, в умовах воєнного стану корупція в Україні не тільки залишається одним із чинників, що підсилює загрозу національній безпеці, а й отримала нові детермінанти свого поширення, підриває довіру до публічної влади, негативно позначається на міжнародному іміджі держави. На цьому тлі зростання кількості кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та розмірів завданої ними шкоди становить пряму загрозу державності.

Ефективним механізмом протидії є запровадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) у чинному кримінальному процесуальному законодавстві, що надало можливість забезпечити компроміс між публічністю правосуддя та негласністю (у певній частині) інструментів отримання доказів для його належного відправлення [1, с. 194].

НСРД – це різновид СРД, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом (КПК) України [2]. Новизна цього інституту

спричинила низку проблем під час проведення НСРД, оскільки практичне впровадження в правозастосовну діяльність суттєво гальмувалося браком відповідних механізмів отримання дозволів, уведення отриманих матеріалів у систему доказів під час проведення досудового розслідування, наявністю дисбалансу між практичними напрацюваннями оперативних підрозділів, які безпосередньо проводили НСРД, і компетенцією слідчого, який має право ініціювати їх проведення [1, с. 195].

Ситуація, що складається в результаті виявлення ознак кримінального правопорушення передбаченого ст. 212 Кримінальним кодексом України, обумовлює (для початку кримінального провадження взагалі й для проведення НСРД відносно конкретної особи) необхідність не просто отримання певної інформації про ознаки протиправних дій, але й фіксації фактичних даних, що підтверджують тривалість події ухилення від сплати податків та участь у її вчиненні конкретних осіб. Наявність суттєвих проблем у цій ситуації відзначала низка науковців, розглядаючи їх з різних позицій. Наприклад, М. В. Корнієнко зазначає, що така вимога законодавця щодо унеможливлення проведення заходів стосовно осіб, непричетних до злочинної діяльності, не може повною мірою (з цілком об'єктивних причин) бути впровадженою в практику оперативних підрозділів з виконання доручень на проведення НСРД. Адже коло підозрюваних у вчиненні того чи іншого кримінального правопорушення нерідко виявляється досить широким і саме НСРД є одним із засобів, який дозволяє його звужити. Тому, навіть у випадку, коли доручення на їх проведення оформлюють стосовно всіх підозрюваних, частина з яких врешті виявляються непричетними до злочинної діяльності, то проведення відносно них НСРД відбувається в межах відпрацювання слідчих версій та в підсумку сприяє викриттю справжніх злочинців [3, с. 126].

НСРД у кримінальних провадженнях щодо ухилення від сплати податків вчинене службовими особами спрямовані, перш за все, на керівника та головного бухгалтера, й включають в себе встановлення/відшукування первинних документів (накладна, товарно-транспортна накладна, акт приймання-здачі, наряд на виконання робіт, рахунок-фактура, платіжне доручення тощо); документів бухгалтерського оформлення (відомості аналітичного і синтетичного обліку за окремими рахунками бухгалтерського обліку); бухгалтерських й податкових звітностей (декларації з податку на прибуток підприємства, декларації з податку на додану вартість, розрахунки податку тощо); реєстраційних документів державної реєстрації самого суб'єкта підприємництва, фіктивного суб'єкта господарювання (конвертаційного центру), іншого суб'єкта податкового обліку; співучасників тощо.

Розслідування ухилень від сплати податків службовими особами відзначається певною складністю і характеризується певними особливостями. При організації досудового розслідування детектив повинен враховувати той факт, що хоча дії підозрюваного і носять зовнішньо-таємний характер, вони в тій чи іншій мірі відображаються у різних документах фінансово-господарської звітності. Тому, якщо на початковому етапі розслідування з'ясовується, що відсутні вказані документи (окремі з них), які мають (можуть мати) доказове значення, то слід терміново вживати заходів щодо їх виявлення і вилучення шляхом проведення низки НСРД. Найбільш часто у кримінальних провадженнях щодо ухилення від сплати податків проводяться такі НСРД як: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України); зняття інформації з електронних комунікаційних мереж – контроль за телефонними розмовами, зняття інформації з каналів зв'язку (ст. 263 КПК України); зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця або утримувача (ст. 264 КПК України); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого

володіння особи (ст. 267 КПК України); моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1 КПК України).

НСРД у кримінальних провадженнях щодо ухилення від сплати податків спрямовані на таких службових осіб як керівник та головний бухгалтер, й включають в себе встановлення/відшукування первинних документів (накладна, товарно-транспортна накладна, акт приймання-здачі, наряд на виконання робіт, рахунок-фактура, платіжне доручення тощо); документів бухгалтерського оформлення (відомості аналітичного і синтетичного обліку за окремими рахунками бухгалтерського обліку); бухгалтерських й податкових звітностей (декларації з податку на прибуток підприємства, декларації з ПДВ, розрахунки податку тощо); реєстраційних документів державної реєстрації самого суб'єкта підприємництва, фіктивного суб'єкта господарювання (конвертаційного центру), іншого суб'єкта податкового обліку; співучасників тощо.

З точки зору проведення НСРД, для обрання тактики, необхідно оцінювати низку параметрів, аналіз яких дозволить скорегувати вихідні дані для прийняття рішення щодо застосування НСРД у певній слідчій ситуації. Практично, оцінюються такі параметри: місцезнаходження особи (відоме або невідоме; є можливість фізичного доступу, або така можливість відсутня); наявність інформації про володіння або використання особою радіоелектронного засобу (наявність радіоелектронного засобу у конкретної встановленої особи або невстановленої особи; володіння або користування таким засобом); наявність інформації про володіння або використання особою комп'ютерної техніки (наявність засобу у конкретно встановленої особи або невстановленої особи; володіння або користування таким засобом); ухилення від сплати податків (наявність інформації про конкретні факти ухилення, або інші кримінальні правопорушення); наявність у володінні особи нерухомості (відомо де особа проживає, або така інформація відсутня). Звісно, цінність цих

параметрів значно збільшиться у випадку коли оцінюється конкретна слідча ситуація, але таких ситуацій може скластися нескінченна множина, і тому, з огляду на обмежений об'єм дослідження, аналіз всіх варіантів розвитку ситуацій не вдається можливим [4].

Фіксація ходу і результатів НСРД повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження передбачених ст. 252 КПК України. За результатами проведення НСРД складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки. Відомості про осіб, які проводили НСРД або були залучені до їх проведення, у разі здійснення щодо них заходів безпеки можуть зазначатися з забезпеченням конфіденційності даних про таку особу в порядку, визначеному законодавством (проведення НСРД може фіксуватися за допомогою технічних та інших засобів). Протоколи про проведення НСРД з додатками не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення вказаних НСРД передаються прокурору, який вживає заходів до збереження отриманих в ході проведення НСРД речей і документів, які планує використовувати у кримінальному провадженні [4].

Загалом НСРД є ефективними у досудовому розслідуванні ухилення від сплати податків. Більше того, особливостями даних НСРД є те, що вони: проводяться із застосуванням технічних засобів; у їх проведенні, поряд з детективом у якості суб'єктів беруть участь працівники оперативних і технічних підрозділів; при документуванні дій злочинців, крім протоколів про проведення відповідних НСРД, вилучаються та долучаються до кримінального провадження в якості речових доказів письмові, електронні документи, фото- і відеоматеріали, магнітні записи, вузли й елементи пам'яті комп'ютерів, носії слідів проходження інформації в мережі Інтернет.

Використана література

1. Хоменко І. В. Правове забезпечення проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах особливого режиму досудового розслідування. *Київський часопис права*. 2022. Вип. 4. С. 194–202.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 17.05.2024).

3. Корнієнко М. В. Нормативно-правове регулювання негласних слідчих (розшукових) дій. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. Вип. 1. С. 301–303.

4. Багрій М. В., Луцик В. В. Процесуальні аспекти негласного отримання інформації: вітчизняний та зарубіжний досвід : монографія. Харків : Право, 2017. 376 с.

Алябов Ю. В. – керівник юридичної клініки, Херсонський державний університет

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ «СІМ'Я», «ЧЛЕН СІМ'Ї», «СКЛАД СІМ'Ї ОТРИМУВАЧА СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ» У ПРАВІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Так сталося, що українське законодавство до прийняття Сімейного кодексу України, який набрав чинності 1 січня 2004 року, ніколи не містило поняття сім'ї. Ця обставина вважалась не випадковою деякими науковцями. Вони вважали, що законодавець не тільки не прагне до того, щоб розкрити поняття «сім'я», але й свідомо відходить від формалізації цього поняття. Наповнення цього поняття конкретним змістом залежить від багатьох факторів, які настільки індивідуальні,

що будь-який формальний підхід до категорії «сім'я» неминуче вступає у протиріччя з реальними життєвими обставинами.

У зв'язку з тим, що в судовій практиці постійно виникали проблемні питання у сфері регулювання сімейних відносин, Конституційний Суд України 3 червня 1999 року прийняв рішення про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї». В цьому рішенні зазначалось, що стосовно поняття «член сім'ї» Конституційний Суд України виходить з об'єктивної відмінності його змісту залежно від галузі законодавства (п. 6) [1].

Таким чином, якщо враховувати положення цього рішення КСУ, на думку Конституційного Суду України, визначити єдине поняття «член сім'ї», яке б можна було застосовувати у всіх галузях права неможливо, бо у кожній галузі це поняття тлумачиться по-своєму, вказуючи ті чи інші ознаки сім'ї, які набувають певного значення для тих чи інших відносин.

У Сімейному кодексі України, що набрав чинності 1 січня 2004 року, законодавець зробив спробу дати легальне визначення поняття «сім'я» (ст. 3 СК України) [2]. Це визначення не може вважатись дуже вдалим і повним. Насправді, в цьому кодексі визначається не поняття «сім'я», а конкретизується коло осіб, які до неї входять, тобто – коло членів сім'ї. Більшість членів сім'ї названі в ст.2 СК України «Учасники сімейних відносин» [2]. Що ж до визначення поняття «сім'я», то в частині 1 ст. 3 СК України сказано, що сім'я є первинним та основним осередком суспільства.

У науковій літературі для визначення правової категорії «сім'я» в різні періоди застосовувались різні терміни «спільнота», «спільність», «союз», «об'єднання», «мала соціальна група». Сучасне законодавче визначення сім'ї як «первинного та основного осередка суспільства» не може вважатись повним, воно тільки вирішує питання щодо місця і значення сім'ї в суспільстві. Тому відповідно з текстом ст.3 СК України доцільно вважати, що сім'я – це об'єднання

осіб, які пов'язані між собою спільністю проживання, побуту та взаємними правами та обов'язками [2].

Тобто, якщо аналізувати зміст положень ст. 2 СК України, то до учасників сімейних відносин треба відносити:

- 1) подружжя, батьків та дітей, усиновлювачів та усиновлених, матір та батька дитини;
- 2) бабу, діда, прабабу, прадіда, внуків, правнуків, рідних братів і сестер, мачуху, вітчима, падчерку, пасинка;
- 3) інших членів сім'ї, які визначені в Сімейному кодексі України.

Відповідно до ч. 4 ст. 2 Сімейний кодекс України, цей кодекс не регулює сімейні відносини між двоюрідними братами та сестрами, тіткою, дядьком та племінницею і між іншими родичами за походженням [2].

Таким чином, ми бачимо досить широке коло осіб, які можуть бути учасниками сімейних відносин, тобто – членами сім'ї. Це норми сімейного права, що закріплені в законі. Але, якщо ми звернемося до аналізу деяких нормативно-правових актів, які регулюють сферу соціального забезпечення, ми побачимо невідповідність деяких норм Сімейному кодексу України.

Наприклад, постанова Кабінету Міністрів України № 859 від 23 вересня 2020 року, що затвердила Порядок подання та оформлення документів, призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі. В пункті 1 даної постанови визначено, що фізична особа с може надавати соціальні послуги з догляду без провадження підприємницької діяльності на непрофесійній основі «особам із числа членів своєї сім'ї, які спільно з нею проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки» [3]. Тобто, ця норма цілком відповідає положенням ст. 3 СК України. Але в подальшому ми побачимо як у даній постанові звужується зміст поняття «сім'я».

Вже у пункті 5 даної постанови визначено, що «до складу сім'ї фізичної особи, яка звертається за призначенням компенсації включаються чоловік, дружина, діти віком до 18 років, а також діти, які навчаються за денною формою здобуття освіти... до досягнення 23 років і не мають власних сімей; жінка і чоловік, які не перебувають у шлюбі, але проживають однією сім'єю... До складу сім'ї фізичної особи, яка надає соціальні послуги, що звертається за призначенням компенсації, не включаються особи, які перебувають на повному державному утриманні та непрацездатні особи» [3].

Таким чином, ми бачимо, що суб'єкти владних повноважень, які видають підзаконні нормативно-правові акти, можуть досить довільно тлумачити поняття «член сім'ї», і на свій розсуд або включати певні категорії осіб до складу сім'ї, або не включати їх. Це суперечить положенням ст. 3 СК України, в якій названо критерії визначення поняття «член сім'ї».

У пункті 2 Методики обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї для надання соціальних послуг сформульовано специфічне поняття «склад сім'ї отримувача соціальних послуг» [4]. Це поняття в першій своїй частині відповідає положенням ст. 3 СК України. Але в другій частині п. 2 Методики, її розробник, тобто Міністерство соціальної політики України, вирішив не враховувати до «складу сім'ї отримувача соціальних послуг» наступних осіб: «осіб, які перебувають на повному державному утриманні; дітей, щодо яких отримувач соціальних послуг був позбавлений батьківських прав; осіб, правовий статус яких визначено законами України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», «Про боротьбу з тероризмом»; непрацездатних осіб [4]. В цьому випадку ми також бачимо приклад досить довільного і розширеного тлумачення питання: кого включати, а кого не включати до складу сім'ї отримувача соціальних послуг.

Досить цікавим для нашого дослідження є постанова КМУ №632 від 22 липня 2020 року «Деякі питання виплати державної соціальної допомоги» [5]. В цій постанові поняття «сім'я» прирівнюється до поняття «домогосподарство», оскільки тут вживається у всіх відмінках словосполучення: «сім'я (домогосподарство)». Але чіткого визначення: яких осіб включати до «сім'ї (домогосподарства)» немає. Це виливає з положення пункту 2 Порядку обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї (домогосподарства) для усіх видів державної соціальної допомоги: «Особи, доходи яких включаються до середньомісячного сукупного доходу... визначаються порядками надання певних видів державної соціальної допомоги, що затверджуються відповідними нормативно-правовими актами» [5].

Тут ми бачимо також досить довільне і широке тлумачення того, кого можна включати до складу «сім'ї (домогосподарства)». Тому, можна зробити висновок про необхідність належної уніфікації змісту понять «сім'я», «домогосподарство», «сім'я отримувача соціальних послуг».

Використана література

1. Рішення КСУ від 3 червня 1999 року № 5-рп/99. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/204858_204923 (дата звернення: 29.10.2023).
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 29.10.2023).
3. Деякі питання призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі: постанова КМУ від 23 вересня 2020 року № 859. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/859-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.10.2023).

4. Про затвердження Методики обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї для надання соціальних послуг: наказ Міністерства соціальної політики України від 16 червня 2020 року № 419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0611-20#n14> (дата звернення: 29.10.2023).

5. Деякі питання виплати державної соціальної допомоги: постанова КМУ від 22 липня 2020 року № 632. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/632-2020-%D0%BF#n15> (дата звернення: 29.10.2023).

Шевченко Н. Л. – доцент кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності факультету бізнесу і права, Херсонський державний університет, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

Адміністративна відповідальність становить особливий вид юридичної відповідальності, їй властиві всі ознаки останньої. В юридичній літературі проблемам адміністративної відповідальності приділялось та приділяється чимало уваги.

Багато науковців у своїх працях приділяють увагу дослідженню адміністративної відповідальності певних категорій осіб, зокрема й неповнолітніх.

Ю. І. Ковальчук адміністративну відповідальність неповнолітніх розуміє як «застосування у встановленому порядку судовими органами адміністративних стягнень та заходів виховного впливу на неповнолітніх осіб, винних у вчиненні адміністративних проступків, для виховання у них поваги до законів, до правил соціального співжиття, а також запобігання вчиненню ними нових правопорушень» [3].

Отже, адміністративна відповідальність неповнолітніх осіб має особливості, зумовлені віком особи, яка притягається до відповідальності, а також пов'язані з особливим захистом інтересів неповнолітнього.

Вік, з якого настає адміністративна відповідальність. Так, адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного проступку 16 років. При цьому вік може бути як обставиною, що пом'якшує відповідальність, так і обтяжувати її. Якщо адміністративне правопорушення (проступок) скоїла особа віком від 16 до 18 років, то це буде пом'якшуючою обставиною, а у випадку залучення такої особи до вчинення правопорушення іншою особою – обтяжуючою обставиною.

Адміністративна відповідальність має переважно виховний характер. Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачено, що до осіб, віком від 16 до 18 років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються такі заходи впливу:

- 1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого;
- 2) попередження;
- 3) догана або сувора догана;
- 4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Мета адміністративної відповідальності неповнолітнього обумовлює менші обсяг і ступінь позбавлення чи обмеження прав і свобод, порівняно з особами, старшими за 18 років. Зокрема, до неповнолітніх не застосовується адміністративний арешт. Така норма повністю відповідає міжнародно-правовим стандартам, зокрема Мінімальним стандартним правилам Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінським

правилам), які орієнтують на скорочення випадків застосування до неповнолітніх покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства [2].

Можливість застосування адміністративно-примусових заходів не лише до неповнолітніх, а й до їхніх батьків (ст. 184 КУпАП). У такому випадку на батьків чи осіб, які їх замінюють, накладається штраф [1].

Обов'язковість повідомлення батьків чи осіб, які їх замінюють, про затримання неповнолітнього за вчинення адміністративного правопорушення. Однак тут є недоліки: не визначено порядок такого повідомлення, а також залишається незрозумілим питання щодо правомірності затримання неповнолітньої особи без присутності батьків.

Неможливість застосувати заходи адміністративного стягнення як заміну кримінальної відповідальності неповнолітнього.

Враховуючи наведене, пропонуємо особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх поділити на дві групи – матеріальні та процесуальні. До матеріальних особливостей адміністративної відповідальності неповнолітніх, на нашу думку, належать: вік, з якого настає вказаний вид відповідальності; переважно виховний характер адміністративної відповідальності; мета адміністративної відповідальності неповнолітнього, що обумовлює менші обсяг і ступінь позбавлення чи обмеження прав і свобод порівняно з особами, старшими за 18 років; в окремих випадках настання адміністративної відповідальності на загальних підставах.

Процесуальні особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх пов'язані з її застосуванням у судовому порядку, можливістю застосування адміністративно-примусових заходів до батьків неповнолітнього, участю законних представників і представників у представництві їх інтересів, обов'язковістю повідомлення батьків чи осіб, які їх замінюють, про затримання

неповнолітнього, а також із неможливістю застосувати заходи адміністративного стягнення як заміну кримінальної відповідальності.

Під час притягнення неповнолітнього до адміністративної відповідальності потрібно брати до уваги його вікові особливості, а характер учиненого адміністративного проступку має бути співмірним із заходами впливу. Більше того, необхідно враховувати юридичні гарантії захисту прав і законних інтересів неповнолітніх з метою недопущення їх порушення.

Використана література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 29.05.2024).
2. Муратова Д. Б., Найчук Г. О. Деякі проблемні питання адміністративної відповідальності неповнолітніх. *Науковий огляд*. 2017. Вип. 6 (38). URL: <http://oaji.net/articles/2017/797-1502027116.pdf> (дата звернення: 30.05.2024).
3. Ковальчук Ю. І. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх. *Право України*. 2003. Вип. 6. С. 111–114.

Бондарчук Ю. П. – доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат історичних наук, доцент

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ
ПРОТИ УКРАЇНИ**

Життя людини є найвищою соціальною цінністю, а право на охорону здоров'я – одним із найважливіших прав людини. Незаконне вторгнення країни-агресорки на територію суверенної України призвело до порушення цього права для мільйонів людей.

Забезпечення права на охорону здоров'я здійснюється низкою відповідних нормативно-правових актів. Їх можна поділити на міжнародні і національні.

До міжнародних документів відносяться правові акти, що прийняті Організацією Об'єднаних Націй (ООН), Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародною організацією праці (МОП), резолюції міжнародних форумів тощо. Серед них основними є: Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Конвенція про права дитини, Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок, Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я та інші.

До національних актів можемо віднести Конституцію України, Основи Законодавства про охорону здоров'я, Цивільний Кодекс України та інші.

У контексті російської агресії проти України, питання захисту прав людей, які стали жертвами військових дій, набуває особливого значення. Однією з ключових груп, які потребують уваги та захисту, є внутрішньо переміщені особи (ВПО) – громадяни, які були змушені залишити свої домівки через воєнні дії.

Згідно із ст. 1 Закону «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» такими є громадяни України, іноземці або особи без громадянства, що перебувають на території України на законних підставах та мають право на постійне проживання в Україні, яких змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

Необхідність присвоєння статусу ВПО в умовах війни в Україні визначається низкою факторів і включають в себе евакуацію з небезпечних зон, втрату житла та роботи, а також загрозу фізичній та психологічній безпеці. Цей статус надає відповідні гарантії та правовий захист.

Держава гарантує ВПО рівні можливості для реалізації своїх прав та свобод. Для цього в Україні розроблено та реалізується низка програм та заходів, спрямованих на підтримку ВПО. До таких заходів належить: надання фінансової допомоги; надання житла та соціальних послуг; сприяння працевлаштуванню; надання доступу до освіти та медичної допомоги. Важливо, щоб ВПО мали можливість реалізувати свої права та свободи на рівні з іншими громадянами України. Це сприятиме їхній соціальній адаптації та інтеграції в суспільство.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» визначає, що кожна людина має право на доступ до якісної медичної допомоги, незалежно від її статусу, місця проживання чи фінансового становища; гарантує право на охорону здоров'я внутрішніх переселенців та передбачає, що вони мають право на безоплатне отримання медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я [1].

Однак, у деяких випадках ВПО стикаються з труднощами у доступі до медичної допомоги. Це пов'язано з відсутністю належної інформації про доступні медичні послуги; проблеми з отриманням документів, необхідних для медичної допомоги; територіальною віддаленістю від закладів охорони здоров'я та ін. [2].

Досліджувана категорія, маючи статус внутрішньо переміщеної особи, отримують право на захист від дискримінації, доступ до основних житлових та медичних послуг, освіти та забезпечення соціально-економічної підтримки. Законодавством України гарантуються права, свободи та рівність для ВПО в забезпеченні права на охорону здоров'я. Держава, також зобов'язана забезпечити внутрішньо переміщеним особам доступ до медичної допомоги та інших

соціальних послуг. Відповідні заходи сприятимуть їхній адаптації та інтеграції в суспільство.

На основі аналізу нормативно-правових актів, можемо визначити такі права на охорону здоров'я для внутрішньо переміщених осіб:

- право на безоплатну медичну допомогу: ВПО мають право отримати медичну допомогу безкоштовно в державних та комунальних закладах охорони здоров'я;
- право на реабілітацію: ВПО мають доступ до реабілітаційних послуг для відновлення фізичного та психічного здоров'я після пережитих воєнних дій [3];
- право на телемедичну допомогу: віддалені консультації та медична підтримка здійснюються за допомогою телемедицини, забезпечуючи зручний та швидкий доступ до кваліфікованої лікарської допомоги [4];
- право на вибір медичних закладів: ВПО можуть самостійно обирати медичні заклади, лікарів та отримувати необхідну допомогу, зокрема реабілітаційну, психологічну та інші послуги;
- право на імунопрофілактику: ВПО мають можливість отримувати щеплення (згідно календаря щеплень) для запобігання захворюванням.

Разом з тим, існують труднощі у доступі до медичної допомоги, на які варто звернути особливу увагу для вирішення та забезпечення повноцінного захисту та благополуччя внутрішньо переміщених осіб. Важливо й далі розглядати потреби внутрішніх переселенців та їхні права в контексті забезпечення гідного та безпечного існування в умовах збройного конфлікту.

Використана література

1. Закон України про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 04.01.2024).

2. Організаційні та нормативно-правові аспекти діяльності системи громадського здоров'я в Україні в мирний час та під час війни: колективна монографія / за заг. ред. проф. Ждана В. М. та проф. Голованової І. А. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2022. 120 с. URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3274adf5-1f8f-4a93-96a9-36beb71998c0/content#page=54> (дата звернення: 04.01.2024).

3. Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (дата звернення: 04.01.2024).

4. Наказ МОЗ України від 20.06.2022 № 1062 «Про організацію надання медичної допомоги із застосуванням телемедицини в умовах воєнного стану» URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-20062022--1062-pro-organizaciju-nadannja-medichnoi-dopomogi-iz-zastosuvannjam-telemedicini-v-umovah-voennogo-stanu> (дата звернення: 04.01.2024).

Гревцова Р. Ю. – доцент кафедри службового та медичного права Навчально-наукового інституту права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук, доцент

**ЦІЛІ ТА ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД
НАСЛІДКІВ ВІЙНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ВІДНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

Відновлення системи охорони здоров'я від наслідків повномасштабної війни, розв'язаної російською федерацією проти України, має особливе значення для збереження української нації та розвитку людського капіталу.

21 квітня 2022 року Президентом України було видано Указ № 266/2022, яким було утворено Національну раду з відновлення України від наслідків війни (Національна рада) [1]. Одним з основних завдань Національної ради стало розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України. Відповідно до зазначеного Указу Президента України, для підготовки фахових пропозицій при Національній раді було утворено 24 робочі групи, зокрема, робоча група з питань охорони здоров'я. На міжнародній конференції з питань відновлення України, яка відбулася 4-5 липня 2022 р. у м. Лугано (Швейцарія), Україна представила проєкт Плану відновлення України [2]. Також у липні 2022 року на Урядовому порталі було оприлюднено проєкти розділів плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України по відповідним групам [3].

Успішне визначення та реалізація заходів, що передбачаються планом, стає можливим тоді, коли вони ґрунтуються на чітко артикульованих принципах і цінностях. У матеріалах до розділу «Охорона здоров'я», як частині проєкту Плану відновлення, принципи і цінності окремо не зазначаються. Водночас, у презентації проєкту Плану відновлення в цілому окреслені цілі і основні принципи Плану відновлення [4].

Так, зокрема, План відновлення зорієнтований на забезпечення стійкості, відновлення і модернізацію країни. Зауважимо, що модернізаційна (а не просто відновлювальна) ідеологія є ключовою для Плану. Вона відчувається і в основних принципах плану.

Першим з-поміж основних принципів, на яких ґрунтується План відновлення та підхід до його впровадження, зазначається *«негайний початок, поступовий розвиток»*. Він передбачає якнайшвидше впровадження ініціатив з

відновлення, що сприятиме перемозі України у війні. Це означає, що відновлення, зокрема і системи охорони здоров'я, починається вже зараз, що, безперечно, позитивно впливатиме на функціонування усіх галузей. При цьому відновлення має відбуватися за «модернізаційним» принципом *«відбудови кращого, ніж було»*. Це особливо актуально, зокрема, для системи охорони здоров'я в контексті відбудови інфраструктури та надання послуг з охорони здоров'я із застосуванням управлінських та технологічних інновацій. Релевантним для системи охорони здоров'я є і принцип *стимулювання приватних інвестицій та підприємництва*.

Серед основних принципів особливе місце посідає *інтеграція в ЄС*, яка визначається як стратегічний імператив візії відновлення України. Що ж до охорони здоров'я, то співробітництво у цій галузі передбачене Угодою про асоціацію між Україною і ЄС [5]. До найважливіших принципів належить і принцип *нарощування справедливого добробуту*, який дозволяє сформулювати мету Плану: зростання ВВП, забезпечення справедливого розподілу багатства та загального добробуту. Це цілком відповідає Цілям сталого розвитку, які, відповідно до Указу Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019, «є орієнтирами для розроблення проектів прогнозних і програмних документів, проектів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України» [6].

Слід згадати і про «Принципи Лугано» - керівні принципи процесу відновлення України, відображені у «Декларації Лугано» - підсумковому документі Міжнародної конференції з питань відновлення України, що відбулася у Лугано 4–5 липня 2022 року [7]. Крім сталого розвитку, вони включають: партнерство; спрямованість на реформи; прозорість, підзвітність і верховенство права; демократичну участь; залучення багатьох зацікавлених сторін; гендерну

рівність та інклюзію. Зазначені принципи роблять акцент не тільки на національні, а й на міжнародні зусилля, які докладатимуться для відбудови України в процесі відновлення.

Видається, що усі ці принципи, а також інші візійні положення, мають бути зафіксовані у Плані відновлення, який потребує не тільки «галузевої», а й загальної частини. Прикладом наявності загальної частини у плані як документі може слугувати План дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у 2021-2022 роках, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 р. № 149-р. [8].

Використана література

1. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України № 266/2022 від 21 квітня 2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225> (дата звернення: 05.05.2024).
2. Ukraine Recovery Conference. URL: <https://ua.urc2022.com> (дата звернення: 01.05.2024).
3. Урядовий портал. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Робочі групи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi> (дата звернення: 14.05.2024).
4. Національна рада з відновлення. План Відновлення України. Липень 2022 [презентація]. URL: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf (дата звернення: 13.05.2024).

5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011?find=1&text=%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B0+22#w2_1 (дата звернення: 11.05.2024).

6. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 15.05.2024).

7. Підсумковий документ Міжнародної конференції з питань відновлення України (URC 2022) «Декларація Лугано», Лугано, 4–5 липня 2022 р. URL: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62cd2e0ba5613c953a9b52d4_Lugano%20Declaration_UA.pdf (дата звернення: 17.05.2024).

8. План дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у 2021-2022 роках. Затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 р. № 149-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/149-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

Павлюк Н. В. – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Навчально-науковий інститут права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МЕДИЧНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ОСНОВА ДЛЯ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Україна – прогресивна та сучасна держава, яка, на жаль, зараз перебуває в умовах воєнного стану, але тим не менш: щодня кожен намагається внести свою частку в її вдосконалення та виведення на європейську та міжнародну арену, а то й перевершити її. З цією метою кожного року, місяця та дня в Україні відбуваються зміни в законодавстві щодо різноманітних галузей, і сфера охорони здоров'я не є винятком, так як життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека людини визнаються найвищою цінністю в Україні [1].

Законодавство України про охорону здоров'я базується на Конституції України і складається з Основ та інших прийнятих відповідно до них актів законодавства, що регулюють суспільні відносини у сфері охорони здоров'я [2]. Однак, на нашу думку, для того щоб відповідати новим викликам та потребам сучасної медицини необхідно розробити єдиний кодифікований нормативно-правовий акт у галузі охорони здоров'я – Медичний кодекс України.

Питання запровадження Медичного кодексу України знайшло своє широке обговорення в доктрині. Зокрема, на думку І. Я. Сенюти та О. В. Любінець, медичний кодекс – це дороговказ для медичних працівників, пацієнтів і правників. По-перше, він буде гарантією для пацієнтів, оскільки у разі порушення медиками правових норм, що забезпечують їх права у сфері охорони здоров'я, пацієнти отримають належний захист, по-друге, цей акт – щит для медичних працівників, оскільки у ньому буде закріплено юридичні основи діяльності медиків, які повинні ці знання при потребі застосовувати на практиці, по-третє, даний нормативний документ буде «надійним помічником» для юристів при вирішенні «медичних справ» [3, с. 8].

Актуальність і важливість створення кодифікованого акта пояснюється багатьма обставинами, основними є:

1) необхідність комплексного реформування вітчизняної системи охорони здоров'я, зокрема її законодавчого забезпечення як фундаменту для всіх перетворень;

2) відсутність науково обґрунтованої концепції законотворчої діяльності в цій галузі;

3) прагнення забезпечити підвищення рівня правової освіти медичних і фармацевтичних працівників;

4) сприяння та допомога юристам під час розгляду, вирішення так званих «медичних» справ;

5) неузгодженість у деяких випадках окремих законів у сфері охорони здоров'я з галузевим законодавством;

6) необхідність чіткої регламентації правового статусу медиків і пацієнтів;

7) необхідність правового регулювання різних систем охорони здоров'я (державної, муніципальної, приватної) [4, с. 245].

Крім того, Назарко Ю.В. вважає, що медичний кодекс повинен включати норми, які б детально і всебічно регулювали всі відносини у сфері охорони здоров'я, необхідно виключити напрями медичної діяльності, які б не знайшли регулювання у цьому акті або колізійні норми [5, с. 193].

Водночас, варто зазначити, й про особливості, які повинні знайти відображення у Медичному кодексі України. Так, вважаємо, що важливою є структура поділу на загальну та особливу частину, а також визначення термінів, що допоможе уникнути непорозумінь та забезпечить єдність термінології. Також варто закріпити права та обов'язки пацієнтів, медичних працівників, встановити принципи організації медичної допомоги. Зокрема, при укладенні Медичного кодексу України варто звернути увагу на реалізацію вимог міжнародних стандартів із прав людини, охорони здоров'я.

Втім, якщо згадати міжнародний досвід, то багато розвинених країн (Австрія, США, Франція, Італія, Іспанія тощо) у національному законодавстві про охорону здоров'я мають так звані медичні, або лікарські кодекси, норми яких регулюють відносини між медиками та пацієнтами, а також їхніми родичами, професійні стосунки медиків між собою, з адміністрацією закладів охорони здоров'я та державних органів [4, с. 245].

Зважаючи на вищевикладене, розробка та впровадження Медичного кодексу України стане важливою основою комплексного регулювання правовідносин у галузі охорони здоров'я. Потрібно розуміти, що даний нормативно-правовий акт впорядкує значну частину чинного законодавства та реформує систему охорони здоров'я, що сприятиме стабільності при забезпеченні медичної допомоги, а також при захисті прав та інтересів пацієнтів та медичних працівників.

Використана література

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 26.05.2024).

2. Основи законодавства про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ в редакції від 27.10.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 26.05.2024).

3. Любінець О. В., Сенюта І. Я. Медичний кодекс як основа в реформуванні охорони здоров'я України. *Український медичний часопис*. 2006. Вип. 3 (53). С. 5–10. URL: https://www.umj.com.ua/wp/wp-content/uploads/archive/53/pdf/246_ukr.pdf?upload (дата звернення: 27.05.2024).

4. Стефанчук Р. О., Янчук А. О., Стефанчук М. М., Стефанчук М. О. Проведення в Україні кодифікації медичного законодавства: до питання постановки проблеми. *Патологія.2018.* № 2 (43). С. 242–247. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/> (дата зверення: 27.05.2024).

5. Назарко Ю. В. Конституційне право на охорону здоров'я в Україні та державах Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження : дис... док. філософ.: 081. Київ, 2019. 249 с.

Мірошніченко М. І. – професор кафедри теорії та історії права і держави ННІ права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук

ПРАВОВА МОДЕРНІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ВЛАСНОГО МОДЕРНІЗАЦІЙНОГО ПРОЕКТУ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

1. Правова модернізація – поняття, яке виражає зв'язки і відношення в правовій сфері суспільства, що виникають в процесі формування інтегрованих національних правових систем. Цей процес передбачає активну, цілеспрямовану участь держави у виробленні концептуальних і законодавчих основ докорінного оновлення правової системи, узгодження цих перетворень з іншими сегментами державної політики.

2. Провідна роль в процесі модернізації належить державі. Відповідно, в історичній перспективі об'єктивно сформувалася домінуюча тенденція в правовому житті до формування системи загальнодержавного, переважно конституційного права, як нормативної основи інтегрованих національних правових систем.

3. У європейському правовому просторі об'єктивні умови для правової модернізації склались в контексті загального процесу модернізації усіх сфер суспільного життя у зв'язку з тектонічними зрушеннями в середньовічному просторі суспільного буття, спричиненими буржуазними революціями XVII-XVIII ст. Зауважимо: своєї кульмінації модернізація досягла в XIX-XX ст., набувши глобального характеру. А відбувалась у такій послідовності: перехід від аграрного до індустріального суспільства та його трансформації у сучасне – інформаційне.

Виклики модернізації мали універсальний характер, але відповіді завжди були специфічними для кожної окремо національної спільноти. Це означає, що усі зміни комплексного характеру в економічних відносинах, соціальних практиках та інституціях, мисленні та культурі, національній ідентичності та технологічних процесах, правовій сфері відбувалися взаємопов'язано, але не синхронно.

4. В теорії модернізації, розробленій німецьким дослідником В. Цапфом, обгрунтовано три варіанти модернізації [1]. Український історик В. Головка аргументовано довів, що на теренах України було реалізовано усі три варіанти [2]. Це зумовлено тим, що на українських землях існували різні політичні режими з альтернативними видами політики, економіки та культури. Відповідно, одні і ті ж проблеми модернізації суспільства, які виникали синхронно на землях України, вирішувалися по-різному правлячими режимами.

5. На тлі першої хвилі модернізації у західноєвропейських країнах (XVI-XVII ст), економічна та політична модернізація на теренах України мала *периферійний* характер знаступних причин:

а). Будучи європейською країною і в географічному, і в світоглядному, і в політичному сенсі, Україна відносно Англії та Західної Європи (які увійшли в ринкові відносини завдяки переходу до індустріального суспільства через

удосконалення економічної інфраструктури в напрямку промислового розвитку) розвивала товарне сільське господарство. Саме його розвиток і забезпечив входження України як одного з невід'ємних складників до європейського економічного простору [2, с. 95]. За оцінкою українського історика, правника М.Слабченка, розвиток торгівельного капіталізму на її теренах відображав загальноєвропейські тенденції до формування нових ринкових (буржуазних) відносин [3, с. V].

б). Модернізаційні процеси на теренах України здійснювали іноземні суб'єкти (імперські центри), що господарювали на українських землях проте за активної участі у розробці і реалізації «імперських проектів» освіченої частини пасіонарної української еліти та вихідців з України, які прагнули зберегти українську ідентичність.

в). На теренах України мав місце і власний «модернізаційний проект» [2, с. 411], пов'язаний з козацтвом, яке стало репрезентантом нових буржуазних відносин. Козацтво виконало таку ж функцію як і нове дворянство в Англії – джентрі. Ці дві рушійні сили, відповідно, стали синонімічними для англійської і української державності, що формувалась у середині XVII ст. в ході буржуазних революцій на територіях цих країн. Невипадково дослідники суспільного життя в Європі XVII ст. проводили порівняння між англійською революцією 1648 р. і Хмельниччиною [4].

Отже, з огляду на особливості історичного розвитку, економіки та політики, цінностей та шляхів збереження ідентичностей, модернізація в Україні розпочалась в умовах, коли народу українському прийшлося вирішувати два життєво-важливих завдання: створення незалежної соборної національної держави в етнографічних межах українських земель та зміни існуючої феодальної моделі соціально-економічних відносин новою, що відкривала шлях для розвитку буржуазного способу виробництва. Вирішуючи ці завдання, Україна перебувала в фарватері

модернізаційних процесів у Центральній і Східній Європі. Їх репрезентантом було козацтво, яке стало провідником у боротьбі українського народу за незалежність.

6. Довгі роки імперської, наздоганяючої модернізації поклали край реалізації української периферійної модернізації. Російський абсолютистський режим запроваджував кріпацтво, намагався зберегти у будь-який спосіб феодальні відносини, що гальмувало розвиток капіталістичних відносин, посилювався процес розчинення ідентичності української еліти в імперській ідентичності, при паралельному розчиненні своєрідності політичного і економічного розвитку українських земель в Російській імперії. Водночас в західно-українських землях, що входили до складу Австро-Угорської імперії продовжувався процес периферійної (щодо західного світу-економіки) модернізації [2, с. 420-422].

7. Крах Російської та Австро-Угорської імперій на початку XX ст. ознаменувався гострою боротьбою за те, хто далі буде модернізувати країну і за яким сценарієм. Фактично, все різноманіття політичних пропозицій можна звести до двох сценаріїв: національного та імперського. Так, українська Центральна Рада, Гетьманат Скоропадського та Директорія висували проект периферійної (щодо західного світу-економіки) модернізації. Білогвардійські уряди виступали за збереження України як економічно розвинутого регіону в рамках російського модернізаційного проекту. Позиція більшовиків була більш гнучкою: по змісту вони добивалися того ж, що й білогвардійці, але форма була національно забарвлена до пори до часу. З утвердженням режиму диктатури пролетаріату в Україні більшовики розпочали реалізацію імперського варіанту модернізації, який зберіг багато спільних рис з попереднім імперським періодом. Модернізаційним центром і надалі залишалась Москва [2, с. 423].

8. З проголошенням незалежності в 1991 році Україна опинилась на роздоріжжі: за яким модернізаційним сценарієм розвиватися – периферійним, щодо західного світу- економіки, чи обрати якісно новий шлях постмодерної модернізації з активною роллю громадянського суспільства. За справедливою оцінкою популярного українського блогера, викладача Києво-Могилянської Академії В. Пекара, вибір не відбувся. Із-за тривалого імперського панування Україна все ще перебуває на межі переходу від середньовіччя до постмодерну – новітньої системи цінностей інформаційного суспільства. Проте є й позитив. З інформаційним суспільством в країні народжується «Новий Світ..., який ...активно проявився на Майдані та після нього у волонтерських рухах: краудфандингу та краудсорсингу (крауд-технології – цікавий і ефективний інструмент для вирішення завдань бізнесу – М.М.)». Це принципи відкритого коду та вікі-взаємодій з колективним лідерством; відносини цінніші за гроші; десятки нових ідей і практик, які виходять за рамки світу модерну з його раціональністю, капіталізмом та споживацькими інтересами. «... Модерн, - пише В.Пекар, - тобто сучасність, охоплений глобальною кризою: економічною, геополітичною (глобалізація завершилася, нема куди далі рухатися), ціннісною, демографічною, екологічною тощо. Віра у безкінечний прогрес розвіюється, наука гальмує, суспільство споживання демонструє безпліддя, а капіталістичні механізми дають збій». У цьому разі, Україні об'єктивно відведена місія для всього світу. Розробити і перевірити нову модель **«пост-модерної модернізації, з активною роллю громадянського суспільства»** [5]. Додаємо: у цьому проєкті не втрачає евристичності формула, характерна для західної моделі соціонормативної регуляції: «право в руках не держави, а громадянського суспільства».

9. У контексті вище наведених характеристик історично обумовлених модернізаційних проєктів в Україні, як видається, правову модернізацію на

сучасному етапі слід здійснювати в контексті вирішення загальної проблеми реформування правової системи України з огляду на процеси глобалізації та постімперського розвитку, який об'єктивно активізується після перемоги над російським агресором. Основні зусилля мають спрямовуватися в напрямку розбудови конституційної держави, яка в історичній перспективі передувє правовій [6] і для складання таких векторів:

- створення реальних умов для реалізації принципу юридичної рівності усіх перед законом і судом;

- законодавча стратегія державотворенн має розбудовуватись на основі реально існуючих і діючих у суспільстві законів природного права. Такими законами є: право приватної власності на життя, право на безпеку, право на супротив будь-якому деспотичному режиму, право на реалізацію потреби свободи;

- відмовитись від гасел про права людини, а зосередити увагу на проблемі створення умов (в економічному, соціальному, інформаційному і т.п. просторі правового життя) для реального забезпечення цих прав.

Використана література

1. Tsapf V. Die Theorie der Modernisierung und die Unterschiede in den Wegen der gesellschaftlichen Entwicklung, 1998. 200 s.

2. Головка В. «Модернізація» як метанарратив української історії. URL: <http://dspace.nbuu.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/50665/21-Golovko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 19.05.2024).

3. Слабченко М. Е. Организация хозяйства Украины от Хмельницыны до мировой войны. [Б. м.], 1923. Ч. 1: Хозяйство Гетманщины в XVII–XVIII столетиях. Т. 3: Очерки торговли и торгового капитализма, С.V.

4. Терещенко Ю. Визвольні процеси в Англії та Україні. Олівер Кромвель та Богдан Хмельницький. *День*. 9 серпня, 2019. URL: <https://www.pressreader.com/ukraine/den-ukrainian/20190816/281754155963045>

(дата звернення: 24.05.2024).

5. Пекар В. Україна – від епохи середньовіччя до нового світу. *Українська правда*, 16 травня 2015 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2015/05/16/7068075/> (дата звернення:

24.05.2024).

6. Мірошніченко М. І. Ідея конституційної держави в стратегії державотворення за доби Української Народної Республіки. *Право України*. 2017. Вип. 11. С. 48–58.

Ворожбит М. А. – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Навчально-науковий інститут права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ДОПОМІЖНИХ РЕПРОДУКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Допоміжні репродуктивні технології (далі – ДРТ) – це методики лікування безпліддя, за яких маніпуляції з репродуктивними клітинами, окремі або всі етапи підготовки репродуктивних клітин, процеси запліднення і розвитку ембріонів до перенесення їх у матку пацієнтки здійснюються в умовах *in vitro* [1]. Дані технології стали невід’ємною частиною сучасної медицини і використовуються для допомоги парам, які з різних причин не можуть зачати дитину.

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан. Як наслідок, спостерігаємо, актуальність розвитку ДРТ, оскільки суспільство з кожним днем все більше і більше почало зустрічатися з численними законодавчими прогалинами, що, своєю чергою, викликає потребу в удосконаленні такого правового регулювання.

Однією з надважливих проблем, що виникають у сфері ДРТ, є відсутність в Україні належного правового механізму збереження та посмертного використання репродуктивного матеріалу [2]. Дане питання є актуальним для багатьох людей, зокрема для тих, хто є учасником бойових дій або ж планує ним стати. Це стосується як жінок, так і чоловіків, які можуть бажати зберегти свою репродуктивну здатність перед вирушенням на передову з метою майбутнього використання їхнього репродуктивного матеріалу.

На законодавчому рівні кріоконсервація сперми та інших біологічних репродуктивних матеріалів людини регулюється Порядком застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 №787 (далі – Порядок №787). Згідно з розділом VII Порядку №787, кріоконсервація сперми, ооцитів, ембріонів та біологічного матеріалу, отриманого з яєчка або його придатка, оваріальної тканини та їх зберігання здійснюються за заявою на кріоконсервацію сперми, ооцитів, оваріальної тканини чи біологічного матеріалу, отриманого з яєчка або його придатка, та заявою на кріоконсервацію ембріонів. Відповідно до п. 7.2 Порядку №787 заклад охорони здоров'я забезпечує необхідний режим зберігання та використання біоматеріалу на основі рекомендованих і апробованих протоколів виробників живильних середовищ. Процедура заморожування та розморожування проводиться ембріологом на підставі заяви на розморожування сперми, ооцитів, оваріальної тканини чи біологічного матеріалу,

отриманого з яєчка або його придатка, за формою, наведеною у додатку 24 до цього Порядку, та заяви на розморожування і перенесення ембріонів за формою, наведеною у додатку 25 до цього Порядку. Тож, відповідно до Порядку №787, бачимо лише можливість здачі, кріоконсервації та зберігання репродуктивного матеріалу.

Також слід зазначити, що таке право не може бути передано іншій особі шляхом видання нотаріально посвідченої довіреності. Адже відповідно до ст. 248 ЦК України представництво за довіреністю припиняється у разі смерті особи, яка видала довіреність, оголошення її померлою, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою, обмеження її цивільної дієздатності [3].

Більш того, складно говорити в цьому випадку і про можливість застосування аналогії закону, зокрема, коли мова йде про ЗУ «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини» [4], оскільки дія цього Закону не поширюється на трансплантацію статевих залоз, репродуктивних клітин та живих ембріонів.

Для вирішення даних питань можна звернутись до міжнародних актів. Так, у рекомендаціях Комітету з етики і права Європейської асоціації репродукції людини та ембріології ESHRE від 21 серпня 2006 р. [5], викладені чіткі механізми. Саме вони можуть слугувати джерелом для розвитку законодавства в Україні у сфері ДРТ. Зокрема, вони закріплюють, що згода на використання біоматеріалу після смерті має бути оформлена у письмовому вигляді до моменту кріоконсервації або початку циклу ДРТ; у разі смерті одного з подружжя другий із подружжя повинен отримати детальну консультацію щодо використання замороженого біоматеріалу померлого чоловіка/дружини; має бути встановлено мінімальний строк в 1 рік перед початком використання біологічного матеріалу померлої особи.

Тож, Україна може взяти до уваги ці рекомендації як підґрунтя для подальшого удосконалення національного законодавства в галузі допоміжних репродуктивних технологій.

Отже, можна зробити висновок, що наразі в законодавстві наявні правові прогалини, що порушують права громадян, зокрема військових, на самовизначення та репродуктивне здоров'я. Саме тому є необхідність у розробці комплексного та прогресивного правового підходу, що забезпечуватиме захист репродуктивних прав військових осіб, у тому числі, шляхом забезпечення можливості збереження та подальшого використання їхнього репродуктивного матеріалу під час і після участі у військових діях.

Використана література

1. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 №787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text> (дата звернення: 13.05.2024).

2. Антонов С. Чи існує в Україні правовий механізм збереження та подальшого посмертного використання репродуктивного матеріалу для чоловіків, які вирушають до зони військових дій. «Воєнне» медичне право в запитаннях і відповідях. Київ: НААУ, 2022. С. 41 URL: <https://medcom.unba.org.ua/> (дата звернення: 11.05.2024).

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV.

4. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини: Закон України від 17.05.2018 № 02427-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text> (дата звернення: 10.05.2024).

5. ESHRE Task Force on Ethics and Law 11: Posthumous assisted reproduction
URL: <https://academic.oup.com/humrep/article/21/12/3050/2939145?login=false> (дата звернення: 07.05.2024).

Проневич О. С. – професор кафедри службового та медичного права
Навчально-наукового інституту права, Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор

ПОЗИТИВНІ ДІЇ ЯК ЛЕГАЛЬНИЙ ТИМЧАСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ: ДОКТРИНАЛЬНО-НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ

Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах, мають право на рівний захист від будь-яких проявів дискримінації. Негативний соціально-правовий феномен дискримінації охоплює широкий спектр ситуацій негативного розрізнення, за яких особа зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними. Стратегічним пріоритетом публічно-владної діяльності суб'єктів владних повноважень є запобігання та протидія дискримінації у контексті забезпечення безперешкодної реалізації прав і свобод людини. Державна антидискримінаційна політика спрямована на унеможливлення дискримінаційних проявів та/або мінімізацію їх наслідків шляхом застосування позитивних/компенсаційних дій, вжиття системних превентивних заходів, перманентного моніторингу дискримінаційної практики, забезпечення належного захисту та відновлення прав жертв дискримінації,

притягнення правопорушників до юридичної відповідальності за вчинення дискримінаційних дій.

Застосування позитивних дій (affirmative/positive actions, «temporary special measures») є апробованим засобом забезпечення рівних можливостей щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина. Вперше позитивні дії було застосовано у 60-х роках XX століття в Сполучених Штатах Америки з метою подолання дискримінації темношкірого населення. Відповідно до виконавчого наказу Президента США Джона Кеннеді № 10925 (1961 р.) всі державні підрядні організації були зобов'язані застосовувати позитивні дії для забезпечення працевлаштування заявників та поводження з працівниками під час працевлаштування незалежно від їх раси, віросповідання, кольору або національного походження. Примітно, що адміністрація не вимагала обов'язкового застосування особливих преференцій, а наполягала на расово нейтральному поводженні при прийомі на роботу та скасуванні інших проявів трудової дискримінації. Позитивні дії позиціонувалися як допоміжний тимчасовий компенсаційний засіб нейтралізації наслідків вкоріненої дискримінації, переслідування і експлуатації.

Інститут позитивних дій імplementовано в українське законодавство. Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» позитивні дії є спеціальними тимчасовими заходами, що мають правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях для особи та/або групи осіб реалізовувати на рівних підставах надані Конституцією і законами України права і свободи. Позитивні дії мають застосовуватися не лише в умовах прямої дискримінації, але й при існуванні непрямой дискримінації, тобто ситуації, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх

певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб [1].

Позитивні дії вживаються у контексті виконання державою позитивних обов'язків щодо встановлення субстантивної рівності («просування рівності», «створення додаткових можливостей для вирівнювання ситуації», «зменшення або ліквідації обставин, які спричиняють або сприяють дискримінації»). Позитивні дії передбачають надання окремій соціальній спільноті спеціальних преференцій як своєрідної компенсації «другорядного» статусу. При виконанні позитивних обов'язків органи державної влади не можуть обмежуватися формальним закріпленням заборони дискримінації та констатацією відсутності дискримінаційних проявів. Заради досягнення пропорційних антидискримінаційних цілей вони зобов'язані діяти проактивно, ініціативно здійснювати перманентне «оцінювання нерівності» та вживати відповідних системних заходів. Наголосимо, що у зазначеному контексті некоректно стверджувати про застосування позитивної дискримінації, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 24 Конституції України встановлено, що не може бути привілеїв чи обмежень за певними ознаками, зокрема ознакою статі.

Рівноправна участь жінок у суспільних відносинах є конституційним імперативом та умовою забезпечення сталого суспільного розвитку. Конституцією України прямо передбачено, що рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [2].

Відсутність гендерного паритету у першу чергу є наслідком непрямой дискримінації за ознакою статі, що полягає у будь-якому неправомірному розрізненні, винятку або привілеї за ознакою статі, якщо вони спрямовані на обмеження або унеможливають визнання, реалізацію або користування жінками та чоловіками на рівних підставах правами і свободами людини. Цілком закономірно, що вітчизняний законодавець приділив достатньо уваги легалізації позитивних дій як ефективного засобу ствердження гендерної рівності. Відповідно до абзацу 5 статті 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» дефініція «позитивні дії» тлумачиться як спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях жінок і чоловіків щодо реалізації прав і свобод, встановлених Конституцією і законами України. Цим нормативно-правовим актом застосування позитивних дій визначено як одна із стратегічних цілей державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також встановлено, що «позитивні дії не вважаються дискримінацією за ознакою статі» (зауважимо, що ця норма прямо кореспондується із закріпленими у п. 1 ст. 4 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок такими правовими постулатами: вжиття тимчасових спеціальних заходів, спрямованих на прискорення встановлення фактичної рівності між чоловіками та жінками, не вважається дискримінаційним; вжиття таких заходів у жодному випадку не повинно тягнути за собою збереження нерівноправних або диференційованих стандартів; зазначені заходи повинні бути скасовані, коли будуть досягнуті цілі рівних можливостей і рівноправних відносин [3]).

Істотними для розуміння спектру суб'єктів і сфер застосування позитивних дій є такі постульовані положення аналізованого Закону:

- застосовувати позитивні дії можуть суб'єкти забезпечення збалансованого представництва статей в управлінні та при прийнятті рішень (органи державної влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, організації та установи, громадські об'єднання) «для досягнення мети цього Закону» (принагідно зауважимо, що в преамбулі аналізованого Закону його мета артикульована як «досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України»);

- Міністерство соціальної політики України як спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків наділено повноваженням вносити пропозиції щодо застосування позитивних дій та їх припинення (зазначимо, що чинна антидискримінаційна доктрина передбачає, що тривалість позитивних дій як тимчасових заходів визначається досягненням бажаного результату, а не встановленими попередньо часовими параметрами; позитивні дії мають бути припинені після ліквідації негативних наслідків системної фактичної дискримінації певних соціальних груп і досягнення стійкого позитивного ефекту);

- повноваженнями щодо визначення доцільності застосування позитивних дій «з метою подолання асиметрії, дисбалансу, що складаються на відповідній території чи в галузі» у діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування наділені уповноважені особи (координатори), на яких покладено функції щодо забезпечення рівності прав і можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- застосування позитивних дій дозволяється з метою досягнення збалансованого представництва жінок і чоловіків на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування «з урахуванням категорій посад службовців»;
- роботодавці можуть здійснювати позитивні дії, спрямовані на досягнення збалансованого співвідношення жінок і чоловіків у різних сферах трудової діяльності, а також серед різних категорій працівників;
- позитивні дії можуть здійснюватися на державному та регіональному рівнях для усунення дисбалансу в підприємницькій діяльності жінок і чоловіків шляхом заохочення підприємницької діяльності, надання пільгових кредитів, проведення бізнес-тренінгів та інших заходів [4].

Комплексний аналіз титульного закону щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків дає підстави стверджувати, що легалізація інституту позитивних дій як елементу антикорупційного механізму об'єктивно зумовлена прагненням надати суб'єктам владних відносин реальні можливості для цілеспрямованого формування гендерного паритету, забезпечення рівних стартових можливостей, створення сприятливих умов для досягнення бажаних соціально акцептованих результатів. Водночас зазначимо, що позитивні дії як практичний інструментарій використовуються недостатньо, що значною мірою зумовлено недооцінкою їх антидискримінаційного потенціалу та відсутністю належного методичного забезпечення їх використання. Наразі зберігається необхідність розроблення уніфікованого Положення про застосування позитивних дій у сфері забезпечення гендерної рівності, де було б визначено типові ситуації, що потребують гендернозумовленого антидискримінаційного владно-вольового реагування уповноважених органів публічної влади та їх посадових осіб, а також запропоновано коректні правові алгоритми практичного застосування позитивних дій. Варто також враховувати, що при застосуванні

позитивних дій існує умовна тонка межа, перетин якої потенційно може спричинити дискримінацію представників протилежної статі. Тому необхідно чіткіше визначити методологічні засади кваліфікації прямої і непрямой дискримінації, а також артикулювати публічно-владні повноваження суб'єктів забезпечення гендерного паритету. Наразі також зберігається необхідність розроблення Національного плану позитивних дій у сфері забезпечення гендерної рівності, ґрунтованого на комплексному аналізі становища жінок у різних сферах суспільного життя, визначенні ступеню деструктивного впливу окремих соціальних чинників на фактичні умови життя жінок, оцінці потенційних наслідків вжиття окремих спеціальних заходів.

Фахівці наголошують, що позитивні дії застосовуються задля усунення фактичної нерівності певних соціальних груп, які в минулому зазнавали несправедливих обмежень. Позитивні дії можуть охоплювати: сприяння жінкам у кар'єрному зростанні, у тому числі шляхом надання їм переваги при призначенні на посади у сфері публічної служби за рівності показників з іншими кандидатами; запровадження квот участі жінок в окремих видах діяльності або секторах народного господарства з метою забезпечення їх належного представництва; сприяння жінкам у підвищенні рівня освіти, набутті нових професійних навичок, поглибленні правової обізнаності; заохочення роботодавців щодо наймання і просування жінок; встановлення роботодавцями умов праці з урахування потреб працівниць «із сімейними обов'язками»; сприяння справедливому розподілу професійних, громадянських і сімейних обов'язків між жінками та чоловіками; надання пільг, субсидій чи фінансової допомоги для реалізації певних проєктів тощо. Застосування позитивних дій дозволяє вийти за межі формальної заборони дискримінації [5, с. 11]. Принагідно зазначимо, що позитивні дії відмежовуються від диференціації у правовому регулюванні праці. Позитивні дії застосовуються з метою усунення дисбалансу

між можливостями окремих категорій працівників реалізовувати трудові права на рівних умовах. Натомість прийняття спеціальних норм, що встановлюють диференціацію у правовому регулюванні праці, зумовлено існуванням об'єктивних відмінностей між окремими групами осіб [6, с. 56].

Резюмуючи, наголосимо, що позитивні дії є спеціальними тимчасовими антикорупційними заходами, спрямованими на забезпечення рівних прав і ствердження фактичної рівності можливостей чоловіків і жінок. Необхідність застосування позитивних дій об'єктивно зумовлена прагненням суспільства подолати гендерний дисбаланс як наслідок реалізації дискримінаційної політики, ґрунтованої на використанні неправомірних обмежень можливостей для самореалізації жінок. Легально встановлені позитивні дії мають компенсаційний і заохочувальний характер, сприяють реалізації суб'єктивних прав і законних інтересів особи. Позитивні дії припиняються після зміни дискримінаційних соціальних практик та усунення дисбалансу між можливостями різних соціальних груп. Перспектива вдосконалення застосування позитивних дій полягає у формуванні правової догми позитивних дій, вичерпному легальному визначенню сутності позитивних дій та меж їх практичного застосування, уточненні адміністративної правосуб'єктності уповноважених суб'єктів публічного адміністрування, об'єктивному оцінюванні результатів застосування позитивних дій тощо.

Використана література

1. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> (дата звернення: 26.05.2024).

2. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.05.2024).

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення: 27.05.2024).

4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 28.05.2024).

5. Бачинська О.-М. І. Позитивні дії держави як засіб реалізації принципу недискримінації. *Право і суспільство*. 2018. Вип. 4. С. 8–13.

6. Пожарова О. В., Щукін О. С. Антидискримінаційне законодавство: навч.-метод. посібник. Одеса. 2023. 77 с.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Дремов Д. С. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин, ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ

Відповідно до статті 67 Конституції України кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом [1].

Відповідальне ставлення до сплати податків сприяє розвитку країни та забезпечує добробут її громадян. Саме тому ефективна система забезпечення сплати податків є запорукою стійкості бюджету держави та розвитку економіки.

На виконання зазначеної мети держава формує необхідні механізми забезпечення сплати податків, які мають застосовуватися з урахуванням принципу верховенства права, законності, рівності перед законом, недискримінації, справедливості та пропорційності.

Податковий кодекс України визначає права платників податків та механізми їх захисту, включаючи право на безоплатне отримання інформації про податкове законодавство. Платники податків можуть реалізовувати свої права особисто або через представників [2].

Держава має вживати заходів для створення сприятливого середовища для сплати податків, зокрема, забезпечити захист прав платників податків в Україні. Одним із механізмів реалізації такого захисту є адміністративно-правовий захист прав платників податків, що регулюється низкою нормативно-правових актів, зокрема Податковим кодексом України.

Адміністративно-правовий захист прав платників податків в Україні включає ряд механізмів, які забезпечують дотримання законодавства та захищають платників від неправомірних дій з боку податкових органів. Ці механізми сприяють зміцненню довіри між платниками та державою, підвищуючи ефективність податкової системи.

Серед механізмів адміністративно-правового захисту прав платників податків в Україні виділимо такі.

1. Встановлення та дотримання прав та обов'язків платників податків.

Права та обов'язки платника податків визначено Податковим кодексом України у статтях 16 та 17 [2], де серед прав можна виділити право отримувати інформацію про податкове законодавство, право оскаржувати рішення, дії або

бездіяльність контролюючих органів, право на нерозголошення конфіденційних відомостей, а серед обов'язків – своєчасно та в повному обсязі сплачувати податки, вести податковий облік, подавати податкові декларації та інші звітні документи.

2. Процедура адміністративного оскарження.

Одним із ключових адміністративно-правових механізмів захисту є процедура адміністративного оскарження рішень податкових органів. Платники податків мають право оскаржувати рішення, дії або бездіяльність податкових інспекторів шляхом подання відповідних скарг до контролюючого органу вищого рівня. Ця процедура є першим кроком у захисті прав платників, дозволяючи вирішувати конфлікти без звернення до суду.

3. Консультативні послуги та інформаційна підтримка.

Для підтримки платників податків та допомоги у розумінні їх прав та обов'язків, податкові органи надають консультативні послуги. Це включає інформування через веб-портали, гарячі лінії, та особисті консультації. Такий підхід не тільки сприяє прозорості податкової системи, але й зменшує можливість правопорушень через правовий нігілізм.

4. Механізми внутрішнього контролю та аудиту.

Внутрішній контроль та аудит у податкових органах служать гарантією дотримання податкового законодавства, а також засобом захисту прав платників. Регулярні аудити допомагають виявляти порушення та вживати заходів щодо їх недопущення в майбутньому. Ці заходи також зміцнюють відповідальність та ефективність податкових органів.

5. Електронне декларування та онлайн-сервіси.

Розвиток технологій дозволяє впроваджувати електронні методи декларування та інші онлайн-сервіси, які полегшують взаємодію платників з податковими органами. Електронне декларування забезпечує зручність, знижує

ризик людської помилки та сприяє своєчасному виконанню податкових обов'язків, одночасно підвищуючи прозорість процесу.

6. Застосування адміністративних штрафів

Хоча це може здатися контрінтуїтивним, адміністративні штрафи є важливим інструментом захисту прав платників податків. Вони діють як запобіжники для податкових органів від зловживання владою та від неправомірного застосування своїх повноважень, забезпечуючи, що дії податкових службовців будуть відповідати законодавству.

Перелічені механізми формують базу адміністративно-правового захисту прав платників податків в Україні, забезпечуючи баланс між необхідністю ефективного податкового адміністрування та захистом прав та інтересів платників.

Таким чином, адміністративно-правовий захист прав платників податків в Україні ґрунтується на чіткому законодавчому регулюванні прав та обов'язків сторін, інформуванні та консультуванні платників податків, можливості оскарження рішень податкових органів та контролю їх діяльності. Його метою є сприяння забезпеченню прав платників податків та розвитку економіки України шляхом забезпечення стійкості бюджету держави та її здатності виконувати свої зобов'язання перед громадянами.

Використана література

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.04.2024).

2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2011. № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 19.04.2024).

Зима О. Т. – доцент кафедри адміністративного права, Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент

ПЕРШИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ПРОЦЕДУРУ»

22 липня 1998 року Указом Президента України «Про заходи щодо впровадження концепції адміністративної реформи України» була, власне, затверджена така концепція [1]. Це досить відомий документ, який поставив крапку на пострадянській системі державного управління та заклав підґрунтя для розбудови сучасної системи публічного адміністрування. Але мало хто пам'ятає, що його прийняттю передувала розробка Концепції реформування адміністративного права України. Цей документ так і не був опублікований для широкого ознайомлення, однак його роль для розвитку нашої держави була надзвичайно важливою.

Згідно з Концепцією реформування адміністративного права України визнавалось необхідним прийняття 21 нового закону. На початок війни чотири з них втратили свою актуальність, чотирнадцять набули чинності. Ще три перебували на різних стадіях роботи з ними. До їх числа належали закони «Про адміністративну процедуру» та «Про правотворчу діяльність» і КУпАП. Нині на Закон «Про правотворчу діяльність» вступив в дію але не набув чинності і розглядається як джерело м'якого права, проект КУпАП мав бути поданий КМУ

до Парламенту весною 2023 року, однак «зайшов» на нове коло і досі перебуває на стадії розробки.

Закон «Про адміністративну процедуру» (надалі ЗАП) [2] набув чинності 15 грудня 2023 року. На момент роботи над тезами термін його використання в публічному адмініструванні складає майже півроку. За цей час було виявлено перші проблеми та протиріччя в правозастосовній практиці. Основними з них є наступні.

1. Визначення меж дії ЗАП.

У 1998 році планувалось прийняття не закону а кодексу, який мав складатись з загальної та особливої частини, яка мала визначати особливості різних адміністративних проваджень (контрольного, реєстраційного, дозвільного, тощо). Однак, з часом, було встановлено що з одного боку кількість проваджень дуже значна, щоб зібрати їх в одному нормативному акті, а з іншого – кожне з таких проваджень мало б велику кількість підвидів, які принципово відрізняються між собою як, наприклад, відрізняються прикордонний контроль, фітосанітарний контроль та контроль у царині захисту споживачів. Відповідно, від ідеї кодексу відмовились, а сфера застосування ЗАП була визначена шляхом встановлення ознак правовідносин на які його дія поширюється (ч. 1 ст. 1) та встановлення переліку груп відносин, на які не поширюється (ч. 2 ст. 1).

Однак після набрання ЗАП чинності виникли питання як відноситись до: (а) проваджень, про існування яких ніхто з авторів Закону не здогадувався; (б) суперечливих проваджень, які пов'язані з професійними спільнотами та статусами їх учасників; (в) провадженням, які мають риси адміністративних, однак цілеспрямовано «виводяться» з під дії ЗАП.

2. Особливості ухвалення адміністративних актів в автоматичному режимі.

ЗАП передбачив автоматичний порядок ухвалення адміністративних актів, себто такий порядок, що передбачає вирішення адміністративних справ за

допомогою штучного інтелекту, без участі людини. Для нього передбачено низку спрощень, зокрема можливість негативного рішення у справі без заслуховування адресата, суто електронний порядок доведення адміністративного акту до адресата, тощо. Не зважаючи на це постали питання стосовно відмови у прийнятті заяви з технічних причин та відмови у прийнятті заяви через некоректно заповнену форму, відсутність механізму залишення заяви без руху, тощо.

Також стало очевидно що низка існуючих застосунків не відповідає вимогам ЗАП а їх переробка та удосконалення потребує часу. Тобто є можливість використовувати старий застосунок і порушувати норми ЗАП, або ж істотно ускладнити порядок вирішення адміністративних справ як для адміністрації так і для адресата і тимчасово перейти на невідкладну або письмову форму вирішення справ. Постало й питання з неоднозначним відношенням Міністерства з цифрової трансформації до низки адміністративних проваджень.

3. Проблеми короткотермінових проваджень.

В Україні існує певна кількість проваджень, вирішення справ у яких здійснюється в дуже короткий строк, зокрема реєстрація юридичних осіб та ФОП – 24 години, присвоєння статусу ВПО (видача довідки) – в день звернення, митне оформлення (надання дозволу на переміщення через митний кордон) – 3 години, тощо В них виникає проблема з застосуванням таких механізмів, як залишення заяви без руху, залучення третіх осіб, тощо.

4. Удосконалення правового регулювання та питання колізій.

ЗАП був підписаний 17 лютого 2022 року, офіційно опублікований 15 червня 2022 року і набув чинності через півтора року – 15 грудня 2023 року. Робот над приведення законодавства у відповідність з його положеннями почалась іще до його підписання. Планувалось, що до моменту набрання чинності буде проведена низка заходів щодо внесення змін до чинних законодавчих актів. Під час

моніторингу було виявлено близько 400 законів, які містять процедурні норми та потребують змін. Однак, як витікає з вище сказаного про межі дії ЗАП, не всі процедурні закони, які потребують змін було виявлено.

18.10.2023 року у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект №10161 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру» [3]. Він передбачає внесення змін до 123 законів України, що складає менше третини від кількості тих, які теоретично потребують удосконалення. Однак на момент підготовки тез законопроект №10161 пройшов лише перше читання і час голосування по ньому, а тим більше набрання ним чинності, невідомий. Таким чином ми опинились у ситуації коли сотні законів (про підзаконні акти навіть не згадуємо) вступають у протиріччя з ЗАП.

Для забезпечення нормальної правозастосовної діяльності ч. 3 Прикінцевих положень ЗАП встановлено наступне колізійне правило: «До приведення законодавчих актів у відповідність із цим Законом вони застосовуються в частині, що не суперечить принципам цього Закону». На перший погляд воно є досить зрозумілим, але на справді його використання потребує від працівника публічної адміністрації чіткого розуміння сутності та змісту принципів адміністративної процедури, вміння їх співставляти з приписами спеціального закону та приймати правильне рішення. Крім того видається можливою ситуація, коли принцип адміністративної процедури виключає можливість застосування конкретної норми, що закріплена у спеціальному законі але не дає чіткого розуміння яким чином діяти адміністративному органу для вирішення тієї чи іншої управлінської задачі.

Існує і ціла низка інших, більш специфічних проблем, пов'язаних із застосування ЗАП (наприклад, проблема виконання рішення про накладення грошового стягнення).

Разом з тим ЗАП набув чинності «у штатному режимі». Його запровадження не призвело до виникнення кризових ситуацій, які часто зустрічаються при зміні управлінського механізму. В переважній більшості випадків проблеми щодо правозастосування вирішуються шляхом підвищення кваліфікації фахівців, надання фахових висновків та роз'яснень, розробки галузевих підзаконних актів, тощо. Очевидно, що зняти всі колізії у законодавстві виключно законопроектом №10161 не вдасться. Тому після його прийняття можна невідкладно починати готуватись до подальших змін та доповнень в процедурні (і не тільки) закони.

Використана література

1. Про заходи щодо впровадження концепції адміністративної реформи України : Указ Президента України № 810/98 від 22.07.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text> (дата звернення: 24.04.2024).
2. Про адміністративну процедуру : Закон України № 2073-IX від 17.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 01.05.2024).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру» : Проект Закону № 10161 від 18.10.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43026> (дата звернення: 02.05.2024).

David Allen Peiffer – Counsel for the Pennsylvania Board of Claims, Juris Doctor, the USA

STATUTORY INTERPRETATION AND JUDICIAL AUTHORITY:

THE SPIRIT OR THE LETTER OF THE LAW

A primary role of judicial organizations, including courts and administrative boards, is to interpret statutes to achieve the goals of duly enacted legislation. In the United States of America and most western nation-states, the role of drafting and enacting laws falls on a legislative body. Dealing with a wide range of issues, laws can be made in response to a particular situation or created prospectively to achieve a new policy objective. Regulatory agencies, acting by authority of the laws created by the legislature, promulgate additional regulations that further define and implement the laws of the nation-state. In the complexity of the modern world, laws abound.

Because it is impossible to predict every situation that will arise, ambiguity in the application of laws to future and diverse circumstances may result. In cases of such ambiguity, it falls to the court to interpret the language of the particular statute that applies to the case that has been brought before the court. Statutory interpretation is often a challenging task that implicates one's judicial philosophy and views on the proper assignment of governmental authority. Because these opinions are open to debate, statutory interpretation that determines the outcome of cases can invite criticism – criticism that impacts the credibility and ultimately the authority of the court.

While often over-simplified as a choice between following the spirit or the letter of the law, judges apply canons of construction when applying a statute to a given issue. The best situation is one in which the language of a particular statute is unambiguous, and its application to a specific case is likewise clear. But when doubt is present about what a law directs or prohibits, or how it may apply to a case at bar, the court faces a dilemma. Does the court try to determine what the legislative body intended to achieve through enactment of the legislation (the “spirit” of the law), or should the court look only to the words of the law (the “letter” of the law)? If the former, how does a court ascertain the

intent of the legislature, and if the latter, how does the court determine the correct interpretation of the law if there is a dispute as to what the words mean? This process has implications for the fair and consistent application of law, which consequently impacts the authority of judicial organizations. This is especially true when interpreting a state's constitution.

Over time, judicial bodies have developed canons of construction that can be applied to the interpretation of statutes. These rules can help the legislature draft laws that are clearer and less ambiguous if the legislative body knows how courts are likely to approach future interpretation of the statute. Canons of construction can also provide a measure of predictability to inform legal counsel how a law may apply to a particular situation. By following a less subjective approach to statutory interpretation, the courts achieve a more impartial application of law. This enhances the court's authority and the likelihood that the court's decisions will be respected.

References

1. Katzmman R. A. Judging Statutes. Oxford University Press, 2014, USA.
2. Natelson R. The Original Constitution: What It Actually Said and Meant. CreateSpace, 2014.

Дабіжа В. В. – доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин, ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», кандидат наук з державного управління

Чорний В. В. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та

суспільних відносин, ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

У процесі реформування економіки та суспільства України важливим аспектом стає вдосконалення, оптимізація та формування нормативно-правового забезпечення управлінських процесів, включаючи децентралізацію. Розвиток публічного управління та децентралізації влади спрямований на успішну трансформацію управлінських систем.

Створення нормативно-правової бази пов'язане з формуванням інституційної підтримки та регулюванням різних економічних і соціальних відносин. Актуальність використання нової моделі публічного управління в Україні зростає, оскільки недоліки законодавчої бази спричиняють неефективність управлінських процесів. Тому є необхідність детального дослідження нормативно-правового забезпечення децентралізації в умовах сучасного реформування економіки.

Наразі в Україні значно активізовано роботу над створенням ефективної нормативно-правової основи для публічного управління, яка повинна бути узгоджена з регулюванням процесу децентралізації влади. Це визначає актуальність і необхідність дослідження даної тематики.

Особливого значення для України має процес формування правового середовища, яке реалізує прагнення країни до європейської інтеграції і закладає основні положення для формування публічного управління та адміністрування. Одним із перших та основних нормативних актів є Концепція адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу, що передбачає здійснення комплексу заходів для відповідності публічного

управління та адміністрування до вимог ЄС. Цей нормативний документ став основою для розробки відповідних нормативних актів щодо трансформаційних змін інституційного забезпечення; правових засад функціонування державної служби; вдосконалення професійної етики державних службовців; удосконалення системи надання державних послуг; підвищення результативності управління на державному та місцевому рівні [1]. Європейські інтеграційні процеси вимагають удосконалення інституційного середовища через дотримання вимог і стандартів поведінки суб'єктів публічного управління та громадянського суспільства, які схвалені на міжнародному рівні та населенням країни. Реформування політичної та економічної системи здійснюється за допомогою децентралізація, яка передбачає розширення повноважень і зміцнення місцевого самоврядування, що потребує розроблення відповідного правового механізму. У 1985 р. було прийнято Європейську хартію місцевого самоврядування, де органи місцевого самоврядування визначають як основу демократії, громадяни беруть участь в прийнятті важливих рішень щодо управління державними справами саме на місцевому рівні. У європейських країнах саме принципи демократії і децентралізації влади стали значним внеском у розбудову Європи [2].

Основними завданнями реформування публічної адміністрації є наступні: формування стабільної та ефективної організації і діяльності виконавчої влади; організації професійної, політично нейтральної та відкритої публічної цивільної служби (служби в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування); створення системи спроможного місцевого самоврядування; зміцнення статусу громадянина у відносинах з органами публічної адміністрації; гарантування підконтрольності публічної адміністрації політичній владі та суспільству [3].

В Україні вже зроблено перші кроки на шляху децентралізації влади, для переходу до нової конституційної моделі самоврядування територіальних

громад: було ухвалено Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 № 157- VIII; Постанову Верховної Ради України «Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади» від 31.08.2015 № 656- VIII.

Децентралізація як першочергове завдання трансформаційних процесів управління визначена в Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», затверджена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. Даний документ передбачає реалізацію 62 реформ та програм розвитку держави у напрямку реформування публічного управління та адміністрування. Саме пункт 3 визначає здійснення децентралізації та зміни у публічному управлінні, що забезпечить прозорість адміністрування, функціонування ефективного інституту державної служби, використання новітніх інформаційно-комунікативних технологій та ін. Даний документ визначає основну мету децентралізації, а саме відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування. Децентралізація також розширює права та можливості для громадян і підвищує рівень та якість демократії.

Децентралізація, як ключове завдання трансформаційних процесів управління, визначена в Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», затвердженій Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. Цей документ передбачає реалізацію 62 реформ та програм розвитку, спрямованих на реформування публічного управління та адміністрування. Зокрема, пункт 3 передбачає впровадження децентралізації та зміни в публічному управлінні, що сприятимуть прозорості адміністрування, функціонуванню ефективної державної

служби, використанню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій тощо. Основною метою децентралізації, згідно з цим документом, є відхід від централізованої моделі управління в державі, підвищення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні. Це включає реалізацію положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності та фінансової самодостатності місцевого самоврядування. Децентралізація також розширює права та можливості громадян, підвищуючи рівень і якість демократії.

Таким чином, створення нормативно-правового забезпечення для публічного управління та адміністрування має відповідати європейським критеріям та принципам реформування в Україні. Наразі активно ведеться робота над формуванням ефективного законодавчого середовища для публічного управління, зокрема щодо децентралізації влади та зміцнення місцевого самоврядування.

Використана література

1. Про Концепцію адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу: Указ Президента України від 05.03.2004 р. № 278/200. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/278/2004> (дата звернення: 04.05.2024).
2. Європейська хартія місцевого самоврядування. м. Страсбург, 15.10.1985 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/994_036 (дата звернення: 08.05.2024).
3. Проект Концепції реформування публічної адміністрації в Україні. URL: http://www.pravo.org.ua/files/administr/Koncepciya_reform_publ_admin_2.doc (дата звернення: 10.05.2024).

Развозова Є. О. – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Херсонський державний аграрно-економічний університет

Бондарчук Ю. П. – доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат історичних наук, доцент

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ПІД ЧАС ВІЙНИ СТОСОВНО ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ

Актуальність досліджуваної теми безсумнівна, оскільки зараз ми спостерігаємо порушення російською федерацією усіх норм міжнародного гуманітарного права (далі – МГП) у нічим необґрунтованій збройній агресії проти України.

Міжнародне гуманітарне право визначає види відповідальності за порушення його норм і перелік злочинів, за які може бути накладена така відповідальність. До цих злочинів, наприклад, належить використання заборонених боєприпасів відповідно до міжнародних конвенцій (Женевські, Гаазькі тощо). Заборонено застосовувати хімічну зброю або інші отруйні речовини як проти військових комбатантів (учасників збройних сил, які беруть активну участь у бойових діях), так і проти цивільного населення, завдавати ударів по незахищених містах, селах та будівлях. Також заборонено здійснювати мародерство, грабіж, геноцид населення певної країни тощо. Історія свідчить, що багато з цих злочинів були скоєні агресивними країнами, які проводили свою загарбницьку політику.

Женевські конвенції — це міжнародні угоди, що встановлюють норми

гуманного ставлення під час війни до цивільного населення та колишніх комбатантів у рамках міжнародного права. Першу конвенцію було підписано у 1864 році. На сьогодні договір складається з чотирьох універсальних міжнародних договорів 1949 року [1; 2; 3; 4] трьох додаткових протоколів 1977 року [5].

Женевські конвенції визначають правила захисту поранених, хворих, військовополонених, цивільного населення та непричетних осіб під час воєнних конфліктів. Вони також регулюють поведінку сторін конфлікту, запобігають воєнним злочинам і забезпечують правову основу для гуманітарного захисту у разі збройних зіткнень. Женевські конвенції відіграють важливу роль у захисті населення під час воєнних конфліктів, зокрема в Україні. Вони встановлюють норми та правила для захисту цивільного населення, що перебуває в зоні війни або під час окупації території.

Женевські конвенції гарантують права цивільного населення на життя, безпеку, харчування, медичну допомогу та інші основні потреби. Вони також забороняють насильство, тортури, знущання та будь-які форми неприйнятного ставлення до цивільних осіб. Україна, як учасник Женевських конвенцій, зобов'язана дотримуватися цих норм і забезпечувати їх виконання під час конфліктів або будь-яких інших ситуацій, коли цивільне населення перебуває під загрозою або в зоні конфлікту [7]. Женевські конвенції закріплюють основний принцип сучасного міжнародного права: війни ведуться проти збройних сил супротивника, а військові дії проти цивільного населення, хворих, поранених, військовополонених тощо забороняються. Женевські конвенції застосовуються у разі оголошеної війни або будь-якого збройного конфлікту, навіть якщо одна з воюючих сторін не визнає стану війни, а також у разі окупації території, навіть якщо ця окупація не зустріне збройного опору [6].

Учасники Женевських конвенцій зобов'язані дотримуватися їх положень,

навіть якщо супротивна сторона, яка не є учасником цих конвенцій, не дотримується їх у своїх діях. Положення Женевських конвенцій є обов'язковими і для нейтральних країн. Женевські конвенції накладають обов'язок на країни-учасниці розшукувати та карати осіб, які скоїли або наказали вчинити дії, що порушують ці положення. Такі особи підлягають суду в країні, де вони вчинили злочини, або в будь-якій країні-учасниці Женевських конвенцій, яка має докази їхньої винуватості.

Серйозними порушеннями Женевських конвенцій вважаються навмисне вбивство поранених, хворих, військовополонених і цивільного населення, катування та нелюдяне поводження з ними, включаючи біологічні експерименти, завдання шкоди здоров'ю, примус військовополонених служити в армії супротивника, взяття заручників, а також серйозне руйнування майна, не викликане військовою необхідністю. Особи, винні у таких порушеннях, вважаються воєнними злочинцями і повинні бути притягнуті до кримінальної відповідальності.

Порушення Женевських конвенцій можуть приймати різні форми і відноситися до різних аспектів, починаючи від поведінки учасників конфлікту і закінчуючи обставинами, пов'язаними з застосуванням міжнародного гуманітарного права.

Серед найбільш поширених порушень прав цивільного населення знаходиться насильство проти мирного населення. Це охоплює безпідставні напади на мирних жителів, вчинення вбивств, тортур, руйнування майна цивільних осіб та інші подібні дії.

Порушення прав поранених та медичного персоналу включає атаки на медичні заклади, перешкоджання медичній допомозі, порушення нейтралітету медичних об'єктів та інші подібні дії, що обмежують доступ до медичної допомоги та загрожують безпеці поранених та медичного персоналу.

Порушення обов'язків окупаційної влади може включати неухвалене ставлення до основних потреб цивільного населення, порушення прав людини, недопустиме використання сили та інші подібні дії, що можуть спричинити непрямі шкоди мирному населенню в зоні конфлікту [4].

Порушення Женевських конвенцій мають важливий міжнародний правовий статус і можуть призвести до міжнародного осуду, судового переслідування винних осіб та інших міжнародних реакцій. Ці стандарти гуманного поводження під час війни критично важливі для захисту уразливих осіб та збереження гідності в умовах конфлікту.

Женевські конвенції передбачають процедуру розслідування заяв про їх порушення та покладають на учасників обов'язок прийняти закони, що передбачають ефективне кримінальне покарання осіб, винних у таких порушеннях.

Отже, міжнародне гуманітарне право є важливою галуззю міжнародного права, що регулює поведінку сторін конфліктів з метою захисту прав людини та обмеження страждань, які можуть виникнути під час війни. Його джерелами є норми звичаєвого міжнародного гуманітарного права та міжнародні договори, зокрема Женевські та Гаазькі конвенції. Основними принципами цієї галузі є недопустимість надмірного застосування насильства, захист цивільних осіб та відмова від використання певних видів зброї.

Використана література

1. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у чинних арміях: Конвенція ООН від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_151 (дата звернення: 04.05.2024).
2. Конвенція про захист цивільного населення під час війни: Конвенція

ООН від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_154 (дата звернення: 04.05.2024).

3. Конвенція про поводження з військовополоненими: Женевська Конвенція ООН від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_153 (дата звернення: 04.05.2024).

4. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі (укр/рос): Конвенція ООН від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_152 (дата звернення: 04.01.2024).

5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол І), від 8 червня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 04.05.2024).

6. Цевух А. І., Якимчук М. Ю., Градиська Ю. В. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 75. Ч. 3. С. 204–209. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.3.33>.

7. Майстренко О. Відповідальність за порушення норм міжнародного права. URL: http://www.pollawlife.com.ua/2014/03/blog-post_21.html (дата звернення: 04.04.2024).

Околовський А. М. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Науково-дослідний інститут публічного права, помічник судді палати з розгляду кримінальних справ, Херсонський апеляційний суд

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Сфера земельних відносин була і залишається однією з найважливіших сфер правового регулювання. Це пов'язано з величезним соціальним значенням землі в усіх її природних, політичних, економічних та інших аспектах, входженням землі до сфери державного і самоврядного управління, великою кількістю публічних і приватних інтересів у цій сфері. Виключне правове становище землі закріплено на конституційному рівні, а саме в статті 14 Конституції України, де зазначено, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави.

Статтею 19 Конституції України закріплено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1].

Тлумачення вказаної норми, а також норм Конституції України щодо повноважень органів місцевого самоврядування у публічному управлінні містяться, зокрема, в рішенні Конституційного Суду України від 16 квітня 2009 року № 7-рп/2009, де зазначено, що гарантоване державою місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи і передбачає правову, організаційну та матеріально-фінансову самостійність, яка має певні конституційно-правові межі, встановлені, зокрема, приписами статей 19, 140, 143, 144, 146 Основного Закону України. З аналізу вказаних конституційних положень вбачається, що ці органи місцевого самоврядування, здійснюючи владу і самостійно вирішуючи питання місцевого значення, віднесені законом до їх компетенції, та приймаючи рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території, зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Такі ж положення закріплені у статті 4 Європейської хартії місцевого самоврядування, яка встановлює, що головні повноваження і функції

органів місцевого самоврядування визначаються конституцією або законом; органи місцевого самоврядування в межах закону мають повне право вільно вирішувати будь-яке питання, яке не вилучене із сфери їхньої компетенції і вирішення якого не доручене жодному іншому органу; повноваження, якими наділяються органи місцевого самоврядування, як правило, мають бути повними і виключними [2].

У земельних відносинах органи місцевого самоврядування мають подвійний статус, оскільки вони можуть одночасно виступати суб'єктом регулювання земельних відносин і цивільно-правовим учасником цих відносин. Земельний кодекс України детальніше, аніж закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає повноваження органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин.

Відповідно до ст. 12 Земельного кодексу України до повноважень сільських, селищних, міських рад у галузі земельних відносин належить: а) розпорядження землями комунальної власності, територіальних громад; б) передача земельних ділянок комунальної власності у власність громадян та юридичних осіб відповідно до цього Кодексу; в) надання земельних ділянок у користування із земель комунальної власності відповідно до цього Кодексу; г) вилучення земельних ділянок комунальної власності із постійного користування відповідно до цього Кодексу; г) викуп земельних ділянок приватної власності для суспільних потреб відповідних територіальних громад сіл, селищ, міст; д) організація землеустрою; ж) обмеження, тимчасова заборона (зупинення) використання земель громадянами і юридичними особами у разі порушення ними вимог земельного законодавства; з) підготовка висновків щодо вилучення (викупу) та надання земельних ділянок відповідно до цього Кодексу; и) встановлення та зміна меж районів у містах з районним поділом; і) інформування населення щодо вилучення (викупу), надання земельних ділянок; ї) встановлення

та зміна меж сіл, селищ;ї¹) внесення до Кабінету Міністрів України пропозицій щодо встановлення і зміни меж сіл, селищ, міст у випадках, передбачених законом; й) вирішення земельних спорів; к) вирішення інших питань у галузі земельних відносин відповідно до закону. До повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у галузі земельних відносин належить: а) надання відомостей з Державного земельного кадастру відповідно до закону; б) здійснення державного контролю за використанням та охороною земель у межах та порядку, встановлених законом; в) здійснення інших повноважень у галузі земельних відносин відповідно до закону [3].

Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин також врегульовані Законом України «Про місцеве самоврядування», зокрема статтею 33, відповідно до якої до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать: – підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо встановлення ставки земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, вилучення (викупу), а також надання під забудову та для інших потреб земель, що перебувають у власності територіальних громад; – координація діяльності місцевих органів земельних ресурсів; – вирішення земельних спорів у порядку, встановленому законом; – організація і здійснення землеустрою, погодження проектів землеустрою; – надання відомостей з Державного земельного кадастру відповідно до закону та інше [4].

Під повноваженнями органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин, що більш детально відображено в чинному законодавстві України, законодавець розуміє закріплені в нормативно-правових актах права та обов'язки, які визначають межі самостійного вирішення питань місцевого значення, а також створення умов для надання послуг для задоволення потреб населення та контроль за дотриманням чинного законодавства. Наявність

повноважень органів місцевого самоврядування, з одного боку, підтверджується тим, що вони приймають рішення на підставі та в порядку, передбачених чинним законодавством, виконання яких є обов'язковим на території їхньої юрисдикції.

Тому сфера земельних відносин є особливим предметом відання органів місцевого самоврядування. Самоврядне правове регулювання земельних відносин повинно здійснюватися шляхом прийняття представницьким органом місцевого самоврядування первинного рівня під час здійснення власних (самоврядних) повноважень рішень, які встановлюють загальне правило поведінки для суб'єктів земельних відносин на певній території.

Використана література

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. 141 с. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 12.05.2024).
2. Рішення Конституційного суду України: 16 квітня 2009 року № 7-пп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-09#n56> (дата звернення: 14.05.2024).
3. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 11.05.2024).
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.05.2024).

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: ТРАДИЦІЇ, НОВАЦІЇ ТА ПІСЛЯВОЄННІ ПЕРСПЕКТИВИ

Литвинюк Я. М. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри публічного управління та адміністрування, Вінницький національний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ПОНЯТТЯ ТА РОЛЬ

Питання електронного урядування залишається особливо актуальним в наш час, оскільки розвиток інформаційних технологій є доволі стрімким. Досвід публічного управління багатьох розвинених держав показав ефективність використання цифрових технологій у сфері управління державою на всіх рівнях. Тому і Україна повинна активізувати свої зусилля у розвитку даного напрямку.

Електронне урядування є доволі багатоаспектним поняттям, відповідно існує велика кількість підходів до його визначення. «Незважаючи на наявність різноманітних варіантів визначення досліджуваного поняття, запропонованих науковцями, всі вони переважно зводяться до того, що останнє є формою організації державної (публічної влади) із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, що дає змогу зробити процес управління більш прозорим та відкритим, а участь у цьому процесі – більш доступною, що відповідає широкій концепції електронного урядування» [1, с. 32-33]. Тобто, як бачимо, однією із основних переваг використання інформаційно-комунікаційних технологій є здатність останніх до прозорості та відкритості, при чому без додаткового навантаження на персонал публічних установ. Адже, за відсутності цих технологій, була потрібна б відповідальна особа за відкритість та прозорість,

що би значно позначилося на ефективності функціонування певного органу управління держави.

«Іншими словами, електронне урядування являє собою складовий елемент електронної демократії, який полягає у діджиталізації сервісної функції публічного управління, тобто завдання з надання органами публічного управління публічних послуг для задоволення потреб населення та захисту його інтересів. Спрощення процедур надання публічних послуг за рахунок можливості перевести хоча б частину з дій, необхідних для отримання послуги, у площину інформаційно-комунікативних технологій – приміром, звернутися із заявою про надання послуги за допомогою електронної пошти, а не шляхом особистого візиту до органу публічного управління, – ось у чому полягає головне призначення електронного урядування» [2, с. 6]. Очевидно, що за допомогою цифрових технологій зацікавлені особи зможуть швидше та якісніше отримати послугу від органів публічного управління, суттєво спрощуючи порядок та скорочуючи час на її отримання.

«...е-урядування здатне змінити саму сутність влади, зробити її більш прозорою та підконтрольною громадськості, створює умови для нормального розвитку бізнесу, покращення інвестиційного клімату, зростання економіки, а також забезпечує реальну участь громадян у політичних процесах» [3, с. 142]. Тобто, нормальному економічному розвитку у значній мірі сприяє наявність високого ступеня цифровізації взаємодії держави та зацікавленої сторони. Адже, високий ступінь передбачуваності додає суб'єктам господарської діяльності більшої впевненості у своїх діях, що позитивно впливає на всіх сфери життєдіяльності держави.

«...електронне урядування – це система взаємодії державних інституцій з окремим громадянином та суспільством в цілому через інформаційно-комунікаційні технології, що забезпечує оперативне, відкрите та неупереджене

вирішення будь-яких соціально-побутових проблем. Крім того, електронне урядування мінімізує контакт громадян із чиновниками, тим самим зменшуючи корупційний складник в державному управлінні на національному та регіональному рівнях» [4, с. 152]. Таким чином, боротьба з корупцією у державі виходить на вищий рівень ефективності, набагато спрощується можливість розслідування цих фактів. Адже вчинення корупційних дій за високого рівня цифровізації стає надзвичайно ризикованим заняттям, тому що надзвичайно важко приховати своїх зловживання при використанні даних систем в у публічному управлінні.

«Одним з пріоритетних завдань цифровізації державних послуг та розбудови електронного урядування в Україні є забезпечення прозорості надання державних послуг, подолання негативних явищ – корупції, забюрократизованості, «кумовства», які є одними із найбільш негативних факторів, що багато років погіршували інвестиційну привабливість..., імідж нашої держави у сприйнятті міжнародного співтовариства, гальмували євроінтеграційні процеси та сприйняття іміджу держави для власного населення, яке вбачало у державному апараті корумпований олігархічний політичний клан, принижувало сприйняття політичної еліти» [5, с. 324].

Можемо підсумувати, що впровадження та подальший розвиток впровадження інформаційно-телекомунікаційних систем у сферу публічного управління принесе позитивні результати для держави та суспільства в цілому. Адже першочергове завдання держави полягає у створенні комфортних умов проживання для своїх громадян, а не для збагачення публічних службовців. Таким, чином можемо прийти до висновку, що ступінь цифровізації публічного управління знаходиться у прямій залежності від рівня благополуччя населення відповідної держави.

Використана література

1. Берназюк О. О. Електронне урядування як особлива форма публічного управління: поняття та проблеми запровадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Т. 2. Вип. 55. С. 32–35.

2. Орловська Ю., Кахович О., Квактун О. Електронна демократія як інструмент публічного управління та адміністрування: теоретичний базис. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 28. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/529> (дата звернення: 13.05.2024).

3. Соломко Ю. Електронне урядування: поняття, сутність, принципи та напрями розвитку. *Ефективність державного управління*. 2018. Т. 2. Вип. 55. С. 135–143.

4. Дніпров О. С. Електронне урядування на місцевому рівні: поняття, принципи та передумови. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Т. 1. Вип. 1. С. 149–153.

5. Руднєва А., Мальована Ю. Імідж України в умовах сучасних інформаційних процесів: цифрової трансформації та становлення електронного урядування. *Вісник львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2022. Вип. 41. С. 320–327. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/42_2022/42.pdf (дата звернення: 11.05.2024).

Скібіна Т. І. – доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат економічних наук, доцент

Тюленєв І. В. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

Динамічний розвиток інформаційних технологій, зміни в соціальній структурі та необхідність відповіді на глобальні виклики вимагають від України активного впровадження інновацій у сфері публічного управління. Це стосується як підвищення прозорості й відкритості урядування, так і ефективності надання державних послуг громадянам. Цифровізація, як один із ключових напрямків інновацій, дозволяє значно оптимізувати процеси взаємодії громадян із державними інституціями, зменшуючи тим самим простір для корупції та бюрократичних затримок. Також, використання інформаційних систем та штучного інтелекту у процесах прийняття рішень вносить новітні рішення для розв'язання складних адміністративних та соціально-економічних задач.

Розуміння значення цих процесів, аналіз поточного стану інновацій в українському публічному управлінні, а також оцінка їхньої ефективності та впливу на соціально-економічний розвиток країни є не тільки актуальним, але й стратегічно важливим завданням. Це зумовлено потребою в адаптації до глобальних трендів і забезпечення сталого розвитку в умовах зростаючих викликів, зокрема, у контексті безпекових питань та повоєнної відбудови країни.

Актуальність дослідження інновацій у публічному управлінні України спричинена дією ключових факторів, до яких можна віднести:

- реформування державного управління: Україна зазнає значних змін в адміністративному та політичному контекстах, спрямованих на підвищення ефективності, прозорості та відповідальності публічного сектору. Інновації в публічному управлінні, такі як цифровізація та використання новітніх технологій, є важливими інструментами у досягненні цих цілей [1];

- міжнародна інтеграція та стандарти: зближення з європейськими і міжнародними стандартами вимагає від України впровадження сучасних практик управління, зокрема в аспектах електронного урядування та прозорості закупівель. Це забезпечує не тільки внутрішнє вдосконалення, а й підвищує міжнародний імідж країни;

- боротьба з корупцією: інновації у сфері публічних закупівель та управління документацією допомагають ефективніше боротися з корупцією, забезпечуючи відкритість та прозорість процесів, що традиційно вважались вразливими до корупційних дій;

- соціальні вимоги та очікування: сучасне суспільство вимагає більшої відкритості та доступності державних служб. Впровадження мобільних додатків та онлайн-сервісів відповідають на ці вимоги, покращуючи якість життя громадян;

- післявоєнна відбудова та розвиток: ефективне публічне управління та швидке впровадження інноваційних рішень можуть сприяти швидкій соціально-економічній стабілізації та відбудові країни.

Зазначені фактори свідчать про гостру потребу у глибокому та систематичному дослідженні інновацій в публічному управлінні України, аналізі їхньої ефективності, впливу на різні аспекти життя держави та суспільства [1].

Наразі впровадження інновацій до сфери публічного управління є складним питанням. Так, серед ключових проблем в інноваціях можна виділити відсутність комплексного підходу до цифровізації урядових послуг, низький рівень цифрової грамотності населення, обмежений бюджет на інноваційні проекти, а також бюрократичні бар'єри. Крім того, невирішені питання кібербезпеки ставлять під загрозу впровадження електронного урядування у більш широкому масштабі.

Дефініція «інновація», є унікальною категорією, яка запроваджується в багатьох суспільних сферах [1; 2; 3; 4]. Залежно від сфери застосування інновації

мають свої особливості та вимоги [3]. Так, інновація в публічному управлінні – це впровадження нових або значно удосконалених процесів, підходів, методів управління чи виконання публічних функцій, що спрямовані на підвищення ефективності, доступності та якості державного управління.

Інновації у публічному управлінні – це важливий аспект підвищення ефективності та ефективності державного управління. Ці інновації можуть включати застосування новітніх технологій, впровадження сучасних методів управління та реформування існуючих процесів [1]. Зупинимось на ключових напрямків інновацій у публічному управлінні:

1. Цифровізація: впровадження електронних урядових сервісів для спрощення та прискорення державних послуг громадянам. Це може включати розробку електронних платформ для подання документів, електронне голосування, онлайн-реєстрацію бізнесу тощо.

2. Аналітика заснована на аналізі значних обсягів даних (англ. – Big Data) із використанням сучасних технологій: використання великих обсягів даних та аналітичних інструментів для аналізу, планування та прийняття рішень. Це може допомогти урядам краще розуміти потреби населення, оптимізувати розподіл ресурсів та прогнозувати майбутні тенденції.

3. Штучний інтелект та автоматизація: застосування штучного інтелекту для автоматизації рутинних завдань, покращення прийняття рішень та надання персоналізованих послуг громадянам.

4. Блокчейн технології (англ. – Blockchain): використання блокчейн технологій для забезпечення прозорості, безпеки та незмінності державних записів. Це може бути особливо корисним у сферах, де важлива довіра та верифікація, наприклад, у земельних реєстрах або виборчих системах.

5. Екологічні інновації: впровадження політик та практик, які сприяють сталому розвитку та екологічній відповідальності [3; 4]. Це може включати ініціативи з енергозбереження, управління відходами та зелені закупівлі.

6. Соціальні інновації: розробка нових підходів до вирішення соціальних проблем, таких як безпритульність, нерівність у доходах та доступ до освіти та охорони здоров'я.

7. Гнучкість управління: впровадження адаптивних управлінських структур, які можуть швидко реагувати на зміни та кризові ситуації [1].

Інновації у публічному управлінні не лише покращують якість надання послуг, але й сприяють більшій залученості громадян, підвищують прозорість діяльності уряду та допомагають ефективніше вирішувати проблеми, що виникають. Проте, варто пам'ятати, що маючи потенціал значно покращити публічне управління, інновації несуть в собі ризики та виклики, які важливо враховувати при їх впровадженні.

Інновації в публічному управлінні України мають критичне значення для реформування та модернізації управлінських процесів в державі. Важливим напрямом подальших досліджень у цій сфері є – аналіз впливу інновацій на соціально-економічний розвиток країни, розроблення нових стратегій для подолання наявних бар'єрів і підвищення ефективності управління. Міжнародна співпраця та обмін кращими практиками впровадження інновацій до сфери публічного управління дозволять Україні підвищити ефективність публічного управління та інтегруватися у світовий простір.

Використана література

1. Андрощук Г. Інноваційна діяльність в Україні: економічний механізм стимулювання”. *Інтелектуальна власність*. 2000. Вип. 12. С. 23–28.

2. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент : навч. посібник. К. : КНЕУ, 2003. 504 с.

3. Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу : монографія / за ред. д.е.н., проф. С. М. Ілляшенка. Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. 615 с.

4. Ілляшенко С. М. Формування ринку екологічних інновацій: еко- номічні основи управління : монографія / С. М. Ілляшенко, О. В. Прокопенко; за ред. д.е.н., проф. С. М. Ілляшенка. Суми : ВТД Університетська книга, 2002. 250 с.

Воробйова А. О. – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Херсонський державний аграрно-економічний університет

Новікова М. М. – доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат юридичних наук, доцент

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Один із важливих способів забезпечення рівних прав для жінок і чоловіків – це проведення наукових досліджень з цієї проблематики. Науковий аналіз дозволяє виявити соціальні проблеми, розробити пропозиції щодо поліпшення законодавства та визначити перспективи його майбутнього розвитку. Багато вчених у різних галузях правознавства присвятили свої роботи вивченню гендерної рівності. Серед них С. Гришак, Н. Горобець, О. Харитоновна, Н. Щербак та інші. При цьому, у світлі євроінтеграції важливу роль відіграє вивчення стандартів у даній галузі.

Формування європейських стандартів гендерної політики ґрунтується на світових стандартах. Зокрема, перші положення з цього питання були закріплені у Статуті ООН, Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про

економічні, соціальні та культурні права, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, Декларації про ліквідацію дискримінації по відношенню до жінок тощо.

Важливу роль серед інституцій ЄС у формуванні засад гендерної політики Європейського Союзу відіграє Рада Європи. Варто відзначити, що два основоположні документи Ради Європи, які встановлюють нормативні та правові стандарти рівності, це «Європейська конвенція про захист прав і основних свобод» (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950) і «Декларація про рівність між жінками і чоловіками» (Declaration on Equality of Women and Men, 1988) [1, с. 271].

У 1950 році Радою Європи була прийнята Європейська Конвенція про захист прав людини і основних свобод, що послужила основою для створення двох інституцій: Європейської комісії з прав людини та Європейського суду з прав людини. Головною метою цих органів було забезпечення практичної реалізації норм, закріплених у конвенції. Варто відзначити, що Рада Європи відіграє важливу роль у забезпеченні гендерної рівності між чоловіками та жінками, зокрема, шляхом створення механізмів для її реалізації.

У 1996 році Європейська комісія прийняла Спеціальну угоду щодо забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок у всіх сферах діяльності Європейського Союзу. Ці заходи були передбачені Амстердамським договором, що був укладений 2 жовтня 1997 року і приніс значний прогрес у розумінні гендерних проблем на суспільному рівні. Амстердамський договір визнає рівність жінок і чоловіків як основний принцип права Європейського співтовариства.

Також варто розглянути наступні міжнародні документи, що визначають міжнародні стандарти гендерної рівності. Згідно зі статтею 23 Хартії основних прав Європейського Союзу, рівність чоловіків і жінок повинна бути забезпечена

у всіх сферах. Директива Європейського Парламенту і Ради Європейського Союзу 2006/54/ЄС від 5 липня 2006 року щодо застосування принципу рівних можливостей та рівного поводження для чоловіків і жінок у справах зайнятості та доступу до роботи передбачає, що рівність чоловіків і жінок є фундаментальним принципом права європейської спільноти відповідно до статей 2 і 3(2) Договору про заснування Європейської спільноти і практики Суду Європейських спільнот.

Як визначає Н. Горобець, зазначений прогрес у забезпеченні рівності прав жінок і чоловіків у Європі ще не вирішив усі наявні проблеми дискримінації. Чинна Стратегія гендерної рівності Ради Європи на період 2018–2023 років включає шість стратегічних цілей:

1. Запобігання гендерним стереотипам і сексизму, а також боротьба з цими явищами;
2. Боротьба з насильством щодо жінок і домашнім насильством, а також запобігання цим проявам;
3. Забезпечення рівного доступу жінок до правосуддя;
4. Досягнення збалансованої участі жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних і суспільних рішень;
5. Захист прав жінок і дівчат - мігрантів, біженців і шукачів притулку;
6. Реалізація стратегії досягнення гендерної рівності у всіх політиках і заходах.

Авторка встановлює, що «зазначені цілі є маркерами, які визначають політику держави з позиції забезпечення рівності прав жінок та чоловіків» [2, с. 27]. Отже, діяльність Європейського Союзу спрямована на забезпечення рівних умов для чоловіків і жінок, регулює питання зайнятості і сімейного життя, що дозволяє розширити перелік питань гендерної рівності.

Європейські стандарти гендерної політики мають важливе значення в сучасному державному управлінні. Вони сприяють побудові більш

справедливого, рівноправного та розумного суспільства. Ці стандарти допомагають забезпечити рівні можливості для жінок та чоловіків у всіх сферах життя, від рівного представництва у політиці та бізнесі до забезпечення безпеки та захисту від насильства.

Важливо враховувати, що гендерна рівність не обмежується лише наявністю законодавчих актів. Це культурний, соціальний та економічний процес, який потребує системної зміни менталітету та підходу до статевої рівності. Відповідно європейські стандарти гендерної політики можуть бути важливим джерелом натхнення та моделлю для інших країн. Вони стимулюють діалог та співпрацю між країнами з метою впровадження кращих практик у сфері гендерної рівності.

Проте, важливо також пам'ятати, що культурні та історичні контексти різних країн можуть відрізнятися, тому необхідно забезпечити гнучкість і адаптивність при застосуванні цих стандартів з урахуванням конкретних умов кожної держави.

Використана література

1. Гришак С. Стандарти гендерної рівності Ради Європи як нормативно-правове підґрунтя розвитку гендерної освіти в пострадянських країнах. *Освітологічний дискурс*. 2017. Вип. 3-4. С. 271–284.

2. Горобець Н. О. Європейські стандарти гендерної політики в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 1. С. 27–29.

Безрук Є. В. – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Херсонський державний аграрно-економічний університет

Новікова М. М. – доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат юридичних наук, доцент

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ Е-ДЕМОКРАТІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У провідних демократичних країнах поширюються глобальні процеси, пов'язані з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у всіх сферах суспільного життя. Ці процеси впливають на взаємозв'язки між державою та суспільством. Держави починають впроваджувати розвиток електронної демократії як інноваційної системи, що сприяє демократизації суспільного життя за допомогою сучасних технологій. Україна, яка визнає себе демократичною країною, також повинна приєднатися до глобальних процесів інформатизації та впровадження розвитку електронної демократії. Вже було зроблено певний прогрес у напрямку розвитку основних інструментів електронної демократії.

Н. Грицяк визначає, що на доктринальному рівні ще не сформульовано єдиного визначення терміна «електронна демократія», проте у світі прийнято розуміти це поняття у двох основних значеннях. У вузькому розумінні, електронна демократія відноситься до застосування інформаційно-комунікаційних технологій для реалізації прав людини, забезпечуючи їх електронний супровід. У цьому випадку, ІКТ відіграють ключову роль. У

ширшому розумінні, електронна демократія означає залучення громадян за допомогою ІКТ до вирішення суспільних проблем і прийняття рішень [1, с. 5].

Якщо дивитися більш детально, електронна демократія відіграє важливу роль у сучасному світі з наступних причин:

1. Залучення громадян: Електронна демократія надає можливість широкому колу громадян брати участь у прийнятті рішень та вирішенні суспільних проблем. Це розширює можливості громадського участі і дозволяє людям впливати на політичні процеси.

2. Транспарентність: Електронні інструменти дозволяють забезпечити прозорість управління та прийняття рішень. Громадяни мають можливість слідкувати за діяльністю органів влади, переглядати публічні документи та інформацію про рішення.

3. Швидкість і зручність: Електронні засоби спрощують комунікацію та обмін інформацією між громадянами та владою. Вони забезпечують швидкий доступ до рішень та можливість висловити свою думку безпосередньо через інтернет.

4. Посилення довіри: Електронна демократія може сприяти збільшенню довіри громадян до політичних інституцій, оскільки надає їм можливість бути більш активними учасниками політичного процесу та сприяє взаємодії з владою.

5. Інновації і розвиток: Електронна демократія стимулює інновації та розвиток суспільства, оскільки прискорює обмін ідеями, сприяє співпраці та залученню різних груп громадян до вирішення складних проблем [2].

У цілому, електронна демократія сприяє зміцненню демократичних цінностей, розширенню участі громадян та забезпеченню більш ефективного та відкритого управління. Вона допомагає покращити демократичні процеси та забезпечити більш активну громадську участь у прийнятті рішень.

На сьогоднішній день в Україні активно формується механізм правового регулювання, який забезпечує сферу розвитку е-демократії. Зокрема, сюди слід віднести закони та підзаконні акти, спрямовані на регламентацію основних напрямків реалізації електронної демократії у сфері діяльності органів місцевого самоврядування (далі – ОМС). До нормативних актів, які підтримують розвиток е-демократії в Україні та ОМС зокрема, слід віднести Концепцію розвитку електронного урядування в Україні (2017 р.), Закони України «Про звернення громадян» (1998 р.), «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» (2017 р.), «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003 р.), «Про електронні комунікації» (2020 р.) тощо. Нормативно-правове забезпечення є основою для створення ефективних та прозорих систем управління на місцевому рівні, які сприяють підвищенню якості життя громадян і розвитку територій.

Забезпечення доступу до інформації через електронні канали, такі як веб-портали місцевих органів влади, сприяє збільшенню прозорості та відкритості процесів управління. Електронні засоби комунікації дозволяють громадянам більш активно брати участь у діалозі з органами влади, подавати пропозиції та відгуки, що збільшує відповідальність та відкритість управлінських структур.

В Україні е-демократія та механізм правового регулювання відносин у цій сфері знаходиться в стадії інтенсивного розвитку. Навіть якщо функціонування окремих форм електронної демократії в національному законодавстві практично не регламентоване, існує значна нормативно-правова база, яка сприяє розвитку інформаційного суспільства в Україні та підтримує процес становлення е-демократії як нової форми громадянської участі в суспільному житті.

Використана література

1. Грицяк Н. В., Соловійов С. Г. Електронна демократія : навчальний посібник. Київ : НАДУ, 2015. 66 с.

2. Орловська Ю. В., Кахович О. О, Квактун О. О. Електронна демократія як інструмент публічного управління та адміністрування: теоретичний базис. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 8. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/529> (дата звернення: 22.05.2024).

Titova A. S. – Doctor of Political Sciences, Christian-Albrecht University of Kiel, Germany

Sergatyi M. Y. – PhD student, Department of Public Administration, Law, and Humanities, Kherson State Agrarian and Economic University, Ukraine

DATA ANALYSIS FOR RESEARCHERS: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

The current issue of data analysis in scientific research stands out for its unique importance, as a successful modern professional must possess a deep understanding of analysis principles, critical thinking skills, and research conduct. Analysis, proper data selection, processing, and interpretation of results create conditions for new discoveries in science, development of new technologies, and finding solutions to contemporary complex problems. Therefore, data analysis becomes a key component of the modern research process.

Currently, data selection and analysis methods are subjects of numerous scientific studies in both the domestic and international scientific community; however, these

aspects remain debated and unresolved. Some researchers study the selection of statistical procedures for conducting scientific research and provide specific recommendations on using relevant data analysis methods [1]. Many scientific papers are dedicated to developing fundamental principles of data analysis that help researchers maximize the practical utility of the analysis results [2; 3; 5]. For example, in their research “Data Science for Business” [5], F. Provost and T. Fosset explore concepts for acquiring significant knowledge from data processing and define scientific foundations for introducing analytical thinking in the business environment. Numerous scientific works [2; 3; 4; 5] utilize general data science concepts and tools that aid in conducting effective research. These scientific works reveal key aspects of data selection for scientific research and emphasize the importance of data analysis and the selection of appropriate processing methods.

Despite a significant number of scientific studies dedicated to both data selection issues and the application areas of data analysis results, the use of data for research in Ukraine is accompanied by a range of problems. Among these problems are low availability of large data volumes, unsatisfactory data quality, lack of data standardization in reports, confidentiality and ethics issues, as well as financial constraints. These obstacles hinder successful research execution and obtaining quality scientific results.

Data analysis methods get an important role in identifying dependencies and patterns in datasets, which can be utilized in various fields for making informed decisions and predictions [3]. Let’s further examine the most common modern types of data structuring: time series, panel data, and cross-sectional data [6; 7; 8].

Time series represent data collected over a specific period at a certain frequency and are used for forecasting future values or identifying trends based on historical data. Methods such as trend analysis, seasonality analysis, ARIMA models, exponential smoothing, and others are applied for time series analysis [6]. While analyzing time

series, trends and seasonal differences in data can be identified for forecasting future values; however, the complexity in analysis and possible instability of results with incorrect modeling are limitations of this data type.

Panel data, as multidimensional data, combine cross-sectional and time series data, containing information on various observations at different time points. This data type is used to analyze the impact over time and between observation objects. Methods utilized for panel data analysis enable controlling observation characteristics, such as fixed or random effects, estimation using first-difference method [7]. This method allows for more precise and reliable analysis of the influence of both changes over time and between objects but requires more data and resources for application.

Cross-sectional data, resulting from different observations of objects at the same moment in time, can be used to compare characteristics between groups or analyze relationships between variables. Methods like ANOVA, logistic regression, correlation analysis, and others are employed for their analysis [8]. This method is advantageous in terms of data collection and analysis simplicity but may not consider dynamic changes over time and may not be suitable for predicting future values.

Each of these data analysis methods can be beneficial in various contexts for identifying patterns. However, it is important to carefully choose a method considering its advantages and disadvantages for better data analysis. Additionally, adherence to the scientific method, hypothesis formulation, data analysis, publication of results, and constant pursuit of knowledge are key elements of a successful research process.

References

1. Frank L., Schmidt. Choosing Statistical Procedures: SAGE Publications, 1996.
2. Michele K. Dougherty. Data Management and Analysis: The Basics of Numeracy: Routledge, 2017.

3. Mayer-Schönberger V., Cukier K. Big Data: A Revolution That Will Transform How We Live, Work, and Think: Eamon Dolan/Houghton Mifflin Harcourt, 2013.
4. Provost F., Fawcett T. Data Science for Business: What You Need to Know About Data Mining and Data-Analytic Thinking: O'Reilly Media, 2013.
5. Ozdemir S. Principles of Data Science: Packt Publishing, 2018.
6. George E., Box P., Gwilym M. Time Series Analysis: Forecasting and Control: Wiley, 2016.
7. Badi H., Baltagi L. Econometric Analysis of Panel Data: Wiley, 2013.
8. Cameron C., Pravin K. Cross-Sectional Data Analysis: The MIT Press, 2005.

Дабіжа В. В. – доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин, ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», кандидат наук з державного управління

Кочарян М. Ф. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин, ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Війна в Україні суттєво змінила організаційну структуру державних органів та місцевого самоврядування. В умовах військового конфлікту уряд був змушений оперативно адаптувати управлінські процеси, щоб забезпечити безперервність функціонування державних інституцій та зберегти критичні функції. Однією з основних змін стало формування нових органів та підрозділів,

спеціалізованих на вирішення військових та гуманітарних питань, таких як координаційні центри з надання допомоги постраждалим та переселенцям.

Перерозподіл ресурсів став важливою необхідністю, що змінило бюджетні процеси та пріоритети фінансування. Значні фінансові ресурси були перенаправлені на оборону, забезпечення безпеки, гуманітарну допомогу та відновлення зруйнованої інфраструктури. Ці зміни вимагали від урядових структур швидкої адаптації до нових умов, що включало скорочення фінансування не критичних програм та проектів.

Адаптація управлінських процесів в умовах війни також включала впровадження механізмів кризового управління. Зокрема, були розроблені та реалізовані плани евакуації, забезпечення населення основними потребами, управління потоками внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Війна змусила державні органи посилити координацію між різними рівнями влади, зокрема між центральними органами та місцевим самоврядуванням, для більш ефективного розв'язання нагальних проблем.

Крім того, війна стимулювала розвиток нових форм комунікації та співпраці між владою та громадянським суспільством. Органи влади стали більше залучати громадські організації та волонтерські рухи до процесу прийняття рішень та реалізації гуманітарних програм. Ця співпраця дозволила швидше та ефективніше реагувати на потреби населення в умовах кризової ситуації.

Зміни торкнулися і кадрового складу публічної адміністрації. Багато фахівців були залучені до військових дій або переміщені, що створило дефіцит кваліфікованих кадрів у державних установах. Це вимагало від уряду розробки програм підготовки та перепідготовки кадрів, залучення нових спеціалістів з урахуванням нових викликів та потреб.

У результаті, війна призвела до значної трансформації системи публічного управління в Україні. Зміни торкнулися організаційної структури, фінансових та кадрових ресурсів, управлінських процесів та форм комунікації. Цей період став тестом на стійкість і здатність держави адаптуватися до надзвичайних умов, а також створив передумови для подальших реформ та модернізації системи управління [1, с. 12].

Безпекові виклики стали одними з найважливіших для публічного управління в Україні. Забезпечення безпеки громадян та збереження критичної інфраструктури стало пріоритетом для державних органів. Військові дії спричинили руйнування важливих об'єктів інфраструктури, що вимагає значних ресурсів для їх відновлення. Крім того, зросла потреба в охороні та захисті стратегічно важливих об'єктів, таких як електростанції, водопостачальні системи та транспортні вузли. Також виникла необхідність у посиленому контролі за громадським порядком, щоб запобігти диверсіям та терористичним актам.

Соціально-економічні виклики включають безробіття, переміщення населення, зростання рівня бідності та погіршення якості життя. Війна спричинила масову внутрішню міграцію, що створило додатковий тиск на систему соціального захисту. Велика кількість людей втратили свої домівки, робочі місця та джерела доходу, що призвело до зростання соціальної напруженості та економічної нестабільності. Державні органи повинні були оперативно реагувати на ці виклики шляхом надання соціальної допомоги, забезпечення житлом та підтримки працевлаштування. Зокрема, розроблялися програми підтримки для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які включали фінансову допомогу, забезпечення тимчасовим житлом, медичну допомогу та доступ до освіти.

Комунікаційні виклики пов'язані з необхідністю ефективної взаємодії між різними рівнями влади та громадянами, що ускладнюється в умовах війни.

Забезпечення належного рівня інформування населення та збереження довіри до органів влади стало важливим завданням. Війна посилила потребу у швидкій та точній комунікації для координації дій між центральними та місцевими органами влади, гуманітарними організаціями та громадськими ініціативами. Державні органи також стикнулися з необхідністю протистояти дезінформації та пропаганді, що активно поширюються в умовах конфлікту. З цією метою було розроблено стратегії для підтримання інформаційної безпеки, включаючи моніторинг медіа-простору та проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності населення про поточну ситуацію та дії уряду [2, с. 30].

Незважаючи на важкі виклики, з якими стикається публічне управління в умовах війни, конфлікт також створює можливості для перетворень та реформ. Після завершення війни Україна може скористатися цими перспективами для зміцнення своєї системи управління та сприяння сталому розвитку. Однією з ключових можливостей є перегляд та оновлення стратегій управління, щоб краще враховувати вимоги сучасного світу та потреби громадян.

Після завершення війни, Україна може сконцентрувати зусилля на відновленні економіки та інфраструктури, вдосконаленні соціального захисту та підтримці підприємництва. Це відкриває можливості для реалізації ініціатив, спрямованих на створення сприятливого середовища для бізнесу, розвиток інноваційних технологій та підвищення рівня життя населення.

Крім того, після війни може здійснюватися перегляд стратегій зовнішньої політики та пошук нових можливостей для міжнародного співробітництва. Україна може зміцнити свої партнерські відносини з іншими країнами та міжнародними організаціями, щоб спільно працювати над рішенням глобальних проблем та забезпеченням міжнародної стабільності та безпеки.

Таким чином, післявоєнний період відкриває нові можливості для України, які можуть бути використані для зміцнення публічного управління та досягнення

сталого розвитку країни. Реалізація цих можливостей вимагатиме від уряду та суспільства спільних зусиль та ефективної координації для досягнення спільних цілей [3, с. 50].

Використана література

1. Коваленко О. В. Вплив війни на структуру та функціонування органів державної влади в Україні. *Державне управління: теорія та практика*. 2023. Вип. 3. С. 12.
2. Петренко І. М. Криза управління в умовах військових дій: виклики та шляхи подолання. *Вісник державної служби*. 2022. Вип. 4. С. 30.
3. Сидоренко В. Ю. Управління в умовах надзвичайних ситуацій: досвід України. *Адміністративне право та процес*. 2023. Вип. 2. С. 50.

Yeshchenko M. – Associate Professor of the Department of Management, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Petlenko T. – Assistant of the Department of Economics, Entrepreneurship, and Hotel and Restaurant Management, Central Ukrainian National Technical University

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION IN UKRAINE: CURRENT TRENDS

Globalization challenges of modern times and social transformations in Ukraine require the deepening and intensification of the processes of transformation of public administration in Ukraine based on the principles of democracy, transparency, accountability and controllability of the public administration system to civil society. In

the transformational processes of domestic public administration, it is possible to follow certain trends and directions of changes towards Europeanization of public administration, decentralization of power, introduction of principles of democratic governance and new public administration. In the modern conditions of state formation, the main emphasis is shifted to the creation of an effective system of public administration of the state, which would contribute to the establishment of Ukraine as a legal European state with a high standard of living of the population, democracy, political and social stability, the development of an optimal mechanism for the functioning of public authorities, based on compliance with modern conditions for the development of the market economy, democratic transformations in society and interaction with the public. After all, the creation of effective public administration in Ukraine is possible only under the condition of a combination of modern scientific research in the field of state construction, law-making and regulatory activities, organizational management practice, improvement of the state apparatus, material and technical support of its functioning. Bringing domestic management practice into line with modern trends of global transformation processes of European states will make it possible to obtain a positive result for the functioning of public administration in Ukraine.

The relevance of the study lies in the comprehensive consideration and analysis of modern trends in the development of domestic public administration and the identification of ways to improve the system of public administration in Ukraine.

Analysis of recent research and publications. Scientific works of various scientists are devoted to the issue of trends in the development of public administration, namely: H. V. Atamanchuk, V. V. Bashtannyk, R. V. Kovbasyuk, V. M. Martynenko, N. M. Meltyukhova, J. Naisbita, O. Yu. Obolenskyi, S. M. Seryogin, Yu. P. Surmin, A. Toffler, S. Udovik, F. Fukuyama, Yu. Habermas, and others. However, this issue is not sufficiently covered in scientific sources from the standpoint of a systemic approach.

Setting objectives. The purpose of the study is to consider and analyze the trends in the development of public administration in Ukraine in the context of modern globalization challenges and transformational processes.

Presentation of the main research material. Public administration is under the influence of a number of trends and factors of social development. The leading role among them is played by both the processes of the external environment for public administration: globalization and its challenges, the transition of modern society to the post-industrial information stage of development, its democratization and human emancipation, and the internal drivers of the development of public administration as a sphere of human activity. Thus, social, economic, political, value, and mental changes are the main prerequisites for the transformational processes of the domestic public administration system, and the most important prerequisite, in our opinion, is the formation of a post-industrial informational and communicative global civilization. The changes taking place at the current stage in the public administration system are multifaceted, multifaceted in nature. The reasons for these changes are general education, global changes, changes in economic theory, technologies, in the private and public sectors. Having identified the causes of transformational processes in public administration, it is possible to characterize the current trends in the development of public administration in Ukraine. All trends can be conditionally combined according to the selected components of public administration. They act as the most important long-term trends in the development of management, therefore, the following trends in public management can be singled out, namely: trends to changes in subjects of management activity in public management; tendencies to change management objects; changing the goals of public administration; tendencies to change management relationships; change of value orientations in public administration; tendencies to change concepts and theoretical approaches to public administration; tendencies towards the Europeanization of the public administration system; trends in the use of

the latest technologies in the management process, electronic governance, etc. Analyzing the trends in the changes of the subjects of management, it is worth noting that today there is an acceleration of the process of democratization of power, the use of partnership approaches in decision-making, the development and diversification of forms and methods of interaction with the population, promotion of the strengthening of the openness of the government, the participation of citizens in it, participatory methods of interaction with citizens in order to involve them in decision-making. As a result, the subject of management loses individual power in management and becomes a partial subject of the collective subject of public management activity.

References

1. Oliinyk S. Research of features of typical models of public administration. *Публічне урядування*. 2020. 3 (23). P. 189–202. URL: <http://surl.li/ueljt> (дата звернення: 14.05.2024).

Pravotorova O. M. – Professor of the Department of Public Administration, Law and Humanities, Kherson State Agrarian and Economic University, Doctor of Law, Professor, member of the NGO Academy of Administrative and Legal Sciences

POSITIVE IMAGE OF THE HEAD IN PUBLIC ADMINISTRATION

The strengthening of statehood and the formation of civil society have imposed fundamentally new requirements on the public administration system and its functional core – the civil service. The issue of civil service as a professional activity to ensure the fulfillment of the powers of state bodies has become particularly relevant in connection with the tasks of forming a legal, socially oriented democratic state [1].

The fate of reforms in the country, the formation of civil society and its relations with the state largely depend on public administration managers and civil servants.

There is a certain stereotype of the civil servant in the public mind associated with the image of a bureaucrat.

The civil service needs to become an effective mechanism of power, to change its current image towards a socially desirable image, to become socially oriented not just in name but in fact. While protecting the interests of a legal, social state, the civil service is forced to turn its face to solving social problems of civil society, to see a specific person with his or her needs and interests. Only by establishing a real connection between the civil service and the life of the people, it is possible to gain respect, authority, understanding and support in public opinion. There is an urgent need for managers - specialists who are able to navigate in rapidly changing socio-economic circumstances, who are able to organize the civil service not only on the basis of officially given rights, but also by using a variety of means of informal influence on the activities of employees, relying on their own authority and the authority of the civil service [2].

In this aspect, the sociological, managerial and socio-psychological phenomenon called image is attracting more and more attention of researchers and management practitioners. Analysis of recent research and publications. The concept of "image" emerged in the field of entrepreneurship as the main means of psychological influence on the consumer.

The purpose of the study is to reveal the essence of the image of a leader in the civil service from the sociological, managerial and socio-psychological perspectives, and to determine the main approaches to its purposeful formation.

One of the important components of a country's internal image is the perception of ordinary citizens about the government and its policies. Thus, the image of the state depends on the image of the government and the image of the political figures who represent it. At the current stage of development, the level of trust in relations between the government and society is largely directly related to the effectiveness of the civil

service and public administration. The image of a civil servant that has developed in the public and group consciousness is largely capable of slowing down or, on the contrary, speed up the implementation of state reforms and programs.

The problem of forming the image of a leader in public administration is one of the most important in building relations between the state and society. To guarantee stability in various spheres of public life and the sustainability of the government system, it is necessary to form a stable positive image of the civil service. The civil service plays an important role in the public administration system. The main task of this institution is the practical implementation of state functions in specific management procedures. Solving problems and tasks in the field of public administration is impossible without effective and professional work of civil servants.

And the tasks are complex and important, in particular [3]:

- strengthening state power while improving the quality of public services;
- protection of the state's national interests;
- creating the necessary conditions for high-quality social and economic development of the country and the region;
- timely and adequate response to the challenges of our time, taking into account national interests.

These tasks require competent, professionally trained personnel, civil servants. And when society sees the government and the system of public authorities as professionals, highly educated, intelligent, competent, and protecting the interests of the state and the people, the positive image of civil servants grows, and the entire civil service system is further developed and strengthened. The main reason that complicates the process of forming a positive image of Ukraine abroad is the incompleteness of the democratization process, which is reflected in the instability and unpredictability of the state's domestic and foreign policy.

A positive image, positive public opinion, reputation of the government itself and its representatives, formed and maintained in the society, greatly simplifies and accelerates the promotion of state reforms and contributes to the rapid implementation of state transformations. The process of forming a positive and positive image of a civil servant is a difficult and multi-stage process that should be based on research results, and should also rely on the public's opinion about their understanding of what parameters a public administration leader should have to be perfect. Also, the effectiveness of the process of forming a positive and positive image depends on the activities of all its subjects:

- from the public: willingness to provide objective assessments of the image;
- on the part of civil servants: from the interest of civil servants themselves in forming a positive personal image in the mass consciousness of citizens;
- on the part of the media: the ability to become a bridge rather than an obstacle to the dialogue between the authorities and the public.

The public relations system plays an important role in shaping the image of a civil servant, as image is the perception of an object by a subject. The task of PR services is to create the necessary image in the minds of the public. PR in English means "social relations". Public relations are recognized as a key component of business relations, and it can already be said that public relations is a new type of activity that contributes to the expansion of management boundaries in the work of enterprises, governments and public services. Public relations is a key component of effective management of any form of organized activity, both private enterprise and the state as a whole, which is why government agencies should create units consisting of specialists in public relations.

Currently, the image of managers in public administration is a significant, important and integral part of the work of the country's state apparatus, which affects its efficiency. The influence of the image is so great because every civil servant

represents the state and, as a result, creates positive or negative emotions among the population of the country towards the current course of the political movement.

Both objective and subjective factors influence the formation of the image of a leader in public administration. The objective factors that influence the formation of the image of managers in public administration include the influence of society, the state, and the civil service. Along with social and institutional factors, the factor of professional demand has a direct impact on the formation of the image of managers in public administration. Its study is considered in the context of the requirements for the head of the position – through a double reflection: in the management team itself and from the point of view of the social demand of the population.

The basic requirement is leadership qualities. Highlighting the peculiarity of leadership in the field of governance (the presence of political and professional dimensions), we can conclude that a manager in public administration can be a leader primarily in a professional field and express its values as a public institution. Unlike political leadership, this is professional and managerial leadership. In the process of forming a manager in public administration as a leader, his or her needs, interests and related motivation for managerial work are essential. The professionalism of civil servants is one of the leading factors that has a significant impact on the process of forming the image of the civil service and its leader. Almost all components of this factor are subjective and, therefore, subject to conscious development. In assessing the performance of a manager in public administration, the leading role is played by authority rather than formal powers. No managerial position as such ensures authority and respect; they must be won, constantly supported by deeds, both official and personal.

References

1. Matviychuk A. V. Value intelligence and the problem of forming the imperative of duty. Scientific research in the modern world. Proceedings of the 3rd International scientific and practical conference. *Perfect Publishing*. Toronto, Canada. 2023. P. 612–617.
2. Dolhyi O., Khrushch O. Professional competence and competencies of a civil servant in the context of reforming the public service. *Bulletin of the National Academy of Prosecution of Ukraine*. 2019. № 3. С. 7–22.
3. Profiles of professional competence of officials of public authorities: scientific development / edited by Y. Kovbasyuk, R. Voitovych. Kyiv : NAPA, 2015. 64 p.
4. “Kenneth Ewart Boulding”. American Academy of Arts & Sciences. Retrieved 2022-12-01.
5. Burns T., Stalker S. M. The management of Innovation, L., 1961. URL: <http://turkusowesniadania.pl/wp-content/uploads/2018/11/The-Management-of-Innovation.pdf> (дата звернення: 14.05.2024).

Остапюк К. А. – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Херсонський державний аграрно-економічний університет

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

У сучасних умовах, в контексті змін у соціокультурному та політичному середовищі, спостерігається тенденція до відхилень від принципів та ідей, що лежать в основі побудови незалежної, правової та суверенної держави. Це загрожує консолідації громадянського суспільства та зміцненню державних

інститутів. В таких випадках може допомогти спосіб відстороненого перегляду теперішнього стану системи управління. Тож ці тези є коротким описом стану та мети публічного управління у сьогоденні та найближчому майбутньому.

Публічне управління – це сукупність дій та стратегій, спрямованих на ефективне управління ресурсами та послугами, які надаються державними органами з метою задоволення потреб суспільства та досягнення публічних цілей.

Публічне управління має багато вітчизняних науковців які цікавляться питаннями публічного управління. Наприклад такі вчені як В. Авер'янова, В. Бакуменка, В. Баштанника, В. Куйбиду, М. Лахижу, А. Мельник, О. Оболенського, Н. Обушну, Н. Філіпову та багато інших доклали багато зусиль для розвитку сфери публічного управління. Українські науковці активно займаються дослідженнями в області публічного управління, включаючи аспекти державного управління, реформу адміністративних послуг, боротьбу з корупцією, розвиток електронного урядування та багато іншого.

Як і будь-яке управління воно має своїх суб'єктів та об'єктів.

Суб'єкт управління – система, наділена певною компетенцією і державно-владними повноваженнями, що дають можливість їй втілювати свою волю у форму керівних команд чи рішень, обов'язкових для виконання, тобто це система, що управляє [1, с. 239].

Об'єкт управління – це система, яка підпорядковується владній волі суб'єкта управління і виконує його рішення, тобто система, якою управляють. Основними об'єктами державного управління за європейським підходом слід вважати підпорядковані органи виконавчої влади, сектори державного управління, галузі промисловості, державні установи, організації і підприємства, підвідомчі органам виконавчої влади [1, с. 239].

Формальне вираження державної політики реалізується у прийнятті відповідних законодавчих актів, якими затверджуються програмні та планові

документи, а також законів та інших підзаконних нормативно-правових актів. Тобто, державна політика має чітко визначені законодавчі межі, які повинні максимально повно відображати інтереси суспільства [2, с. 204]. Процес взаємодій між суб'єктом і об'єктом управління ще називають механізмом управління.

Механізм публічного управління – це система процедур, інструментів, методів і структур, які використовуються для забезпечення ефективного функціонування публічного управління. Цей механізм включає в себе такі елементи, як законодавчі норми, правила та регуляції, процедури прийняття рішень, бюджетування та фінансове управління, а також системи контролю та звітності. Головною метою механізму публічного управління є забезпечення того, щоб державні органи працювали ефективно та відповідно до закону, задовольняючи потреби суспільства та досягаючи публічних цілей.

Проаналізувавши особливості самого процесу управління, то перш за все слід можна зазначити, що управління в суспільстві – це управління людьми з використання інших людей. Тому необхідно враховувати потреби, інтереси та ідеали людей у всіх ключових сферах суспільного життя – економічній, політичній, соціальній, культурній – найважливіших критеріях управління ресурсами держави.

У всього на світі є певна мета. Метою державного управління є забезпечення належного функціонування органів державної влади, виконання своїх функцій та надання публічних послуг.

У 2021 році було прийнято два основоположних документи щодо забезпечення економічної безпеки держави: Національна економічна стратегія на період до 2030 року затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179 і Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року введена в дію указом Президента України від 11.08.2021 № 347/2021. Будучи

довгостроковими програмними документами удосконалення економічної сфери вони декларують досить абстрактну мету орієнтовану на створення потужної конкурентоспроможної економіки, яка в залежності від ситуації може бути інтерпретована по-різному. Так, метою економічної стратегії визначено: «створення можливості для реалізації наявного географічного, ресурсного та людського потенціалу країни для забезпечення належного рівня добробуту, самореалізації, безпеки, прав та свобод кожного громадянина України через інноваційне випереджальне економічне зростання з урахуванням Цілей сталого розвитку та необхідності досягнення кліматичної нейтральності не пізніше 2060 року [3, с. 145].

Як виходить з вище згаданих джерел, публічне управління в сучасному розумінні має багато складних завдань і перешкод які стоять на шляху до досягненні мети. Повномасштабне вторгнення і активні бойові дії які спричинені цим, нанесли великих пошкоджень як інфраструктурі так і соціальним зв'язкам між державою та суспільством. Відновлення і побудова нових зв'язків буде одним з найважливіших завдань держави у сфері публічного управління.

В Україні військові дії стали каталізатором значних змін і прогресу в громадянському суспільстві. Ці зміни пов'язані з утвердженням наявних і появою нових правових цінностей у широкій масовій свідомості. Це, в свою чергу, є ознакою формування громадянського суспільства в Україні. Можна стверджувати, що розуміння і розвиток власних правових цінностей стає основою утвердження індивіда як суб'єкта права. Водночас, становлення особи як громадянина, що усвідомлює свої права, свободи та обов'язки відбувається через засвоєння нею правових цінностей громадянського суспільства [4, с. 5].

Отже, як підсумок можна стверджувати, що для спеціалістів зі сфери публічного управління в найближчому майбутньому окрім підтримки основних функцій державного управління, потрібно буде вирішувати проблеми

функціональності механізму держави та відновленню довіри між суб'єктами та об'єктами управління.

Використана література

1. Ковбасюк Ю. В. Державне управління. Том 1. Навчальний посібник, 2012. 564 с.
2. Цулаія Г. Державна політика як основа взаємодії влади та громадянського суспільства. *Науковий журнал KELM*. 2023. Вип. 3(55). С. 201–206.
3. Лиманюк А. А. Мета та завдання державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави під час воєнного стану. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 1. С. 145–149.
4. Панчук І. О. Самоорганізація населення у контексті розвитку громадянського суспільства в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 1. С. 3–7.

Цибка А. А. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри службового та медичного права, Навчально-науковий інститут права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

НОВАЦІЇ ТА ПІСЛЯВОЄННІ ПЕРСПЕКТИВИ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Питання енергетичної безпеки, які набули ключової ваги в умовах ведення нашою країною війни, як ніколи потребують нових інноваційних рішень, як безпосередньо у сфері виробництва, транспортування та зберігання енергії, так і у

підходах до правового регулювання та адміністративно-правових заходах, що можуть використовуватись у сфері енергетичної безпеки.

Незвичні, а часто й екстремальні умови, що проявлялись у вигляді ракетних та безпілотних обстрілів енергосистеми нашої країни вже неодноразово змушували нашу державу та її органи використовувати неординарну практику та адаптуватись до існуючих обставин, що в результаті виявилось ефективним, зважаючи на триваюче функціонування об'єднаної енергосистеми України, а також забезпечення енергоресурсами економіки країни та домогосподарств. Разом із тим, існуючі умови додатково доводять необхідність подальшого інноваційного розвитку енергосистеми країни та впровадження нових технологій і підходів вже зараз та на етапі повоєнного відновлення.

Загалом, у сфері енергетичної безпеки доцільно вести мову про певний симбіоз розвитку нових технологій з правом та адміністративно-правовими заходами, що інколи слідує за науково-технічним прогресом, а інколи передують йому у вигляді відповідних стимулів до розвитку.

Зважаючи на вищезазначене, доцільно розподілити та розглянути можливі новації у сфері адміністративно-правового забезпечення енергетичної безпеки України на двох рівнях: по-перше, мова буде йти про інновації безпосередньо в енергетиці, які будуть розглянуті оглядово з метою загального розуміння тенденцій у цій сфері, а по-друге про правове регулювання та адміністративно-правові заходи пов'язані із цим.

Відзначимо, що у світі досить активно розвиваються технології у сфері відновлюваної енергетики, виробництва та постачання енергії. Так, у сфері *відновлювальної енергетики* можемо виділити розвиток *сонячної енергії*, що виявляється у підвищенні ефективності сонячних панелей; вирішення проблем *вітряної енергетики*, як то зменшення шуму від роботи турбін та можливість виробляти електроенергію за нижчих швидкостей вітру; розвиток технологій

зберігання енергії, що дозволяє зберігати та використовувати відновлювану енергію, коли це необхідно [1] та значно нарощувати її частку в енергетиці.

У сфері *виробництва енергії* кроки вперед були зроблені в сфері *ядерної енергетики*, зокрема, розробляються ядерні реактори нового покоління, з метою підвищення їх безпеки та ефективності, а також можливого використання відпрацьованого палива як джерела енергії; значним та перспективним полем є також розвиток *водневої енергії*, розвиток якої передбачається відповідною стратегією ЄС [2], оскільки водень може вироблятися з відновлюваних джерел, таких як сонячна та вітрова енергія, і його можна використовувати для живлення транспортних засобів і виробництва електроенергії.

Розвиток технологій у сфері енергопостачання дозволяє будувати *розумні мережі (Smart Grid)*, що можуть використовувати передові датчики та комунікаційні технології для оптимізації розподілу енергії, мінімізації втрат енергії та керування попитом на енергію в режимі реального часу; перспективними у цій сфері виглядають також технології *IoT (Інтернет речей)* та *блокчейну*, що можуть використовуватись для моніторингу використання енергії в будинках, будівлях і на заводах, а також для створення децентралізованих енергетичних ринків.

Загалом, використання технологій, які вже доступні або будуть готові у найближчі роки, не потребує кардинальної зміни до підходів регулювання енергетичної безпеки країни та вжиття відповідних адміністративно-правових заходів. В даному випадку мова радше йде про необхідність адміністративно-правового стимулювання використання нових технологій та інноваційних рішень, надання певних пільг або особливих умов для їх впровадження.

Разом із тим, відзначимо деякі можливі новації у контексті адміністративно-правового забезпечення енергетичної безпеки в Україні:

Модернізація електромережі та інтелектуальні мережі: має відбутись розробка адміністративно-правових заходів з метою інтеграції передових технологій в електромережі, які в нашій країні є застарілими. Інтелектуальні електромережі включають цифрові системи зв'язку та моніторингу, що дає змогу аналізувати дані в реальному часі, підвищити надійність, краще керувати навантаженням і розширити інтеграцію відновлюваних джерел енергії.

Реформи енергетичного ринку: наша країна наразі перебуває в процесі реформи енергетичного ринку, щоб створити більш конкурентні та прозорі умови його функціонування. Це включає відокремлення вертикально інтегрованих енергетичних компаній, сприяння відкритому доступу до інфраструктури, впровадження чесних ринкових правил і сприяння участі приватного сектора.

Стимули та підтримка відновлюваних джерел енергії: як відзначають Журавель Я.В., Литвин Н.А. та Яра О.С., в наукових колах існує дискусія щодо ефективності «зеленого» тарифу, який вперше було введено в нашій країні ще в 2008 році. Разом із тим, вони наголошують на необхідності дотримання комплексного підходу, що виявляється у збереженні «зеленого» тарифу та додаткової розробки державою нових стимулів виробництва електроенергії з відновлюваних джерел [3, с. 168-170].

Розгортання накопичення енергії: зі збільшенням частки електроенергії з відновлюваних джерел технології зберігання енергії набувають все більшого значення. У цьому зв'язку слід зазначити, що наша країна робить кроки в цьому напрямку, наприклад, було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку установок зберігання енергії» [4], який створює передумови для розвитку технологій *energy storage* в Україні.

Міжнародне співробітництво та угоди: важливим напрямком також є пошук нових видів взаємодії на міждержавному рівні з укладенням відповідних угод для забезпечення енергетичної безпеки. Вказане може включати спільні

інфраструктурні проекти, транскордонну торгівлю енергією, обмін інформацією та механізми колективного реагування на енергетичні кризи.

З огляду на вищевикладене, можемо зробити висновок про надзвичайно важливу роль новацій та запровадження нових підходів до адміністративно-правового регулювання сектору енергетики та забезпечення енергетичної безпеки країни. Інновації в енергетиці мають не лише підтримуватись державою, але й вона сама має розробляти нові підходи до правового регулювання вказаної сфери, що має знайти своє вираження у конкретних кроках та напрацюванні нормативно-правової бази в напрямку модернізації електромереж, реформи енергетичного ринку, подальшого стимулювання виробництва електроенергії з відновлюваних джерел, розгортання системи накопичення енергії та побудови міжнародної системи реагування на енергетичні кризи. Тільки таким чином можна забезпечити стійкий та ефективний розвиток національного енергетичного комплексу та забезпечити енергетичну безпеку України на майбутнє.

Використана література

1. Energy storage. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/research-and-technology/energy-storage_en (дата звернення: 27.05.2024).
2. Hydrogen. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-systems-integration/hydrogen_en (дата звернення: 27.05.2024).
3. Журавель Я. В., Литвин Н. А., Яра О. С. Розвиток законодавства про стимулювання використання альтернативних джерел енергії: адміністративно-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2023. Т. 1. Вип. 2. С. 166–173.
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку установок зберігання енергії : Закон України від 15.02.2022 р. № 2046-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2046-IX#Text> (дата звернення: 27.05.2024).

Нікітенко С. В. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Херсонський державний аграрно-економічний університет

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ХЕРСОНЩИНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Інформаційна безпека є ключовим елементом національної безпеки, особливо у регіонах, які зазнали значного впливу, пов'язаного із повномасштабним російським вторгненням. Херсонщина, як один із таких регіонів, стикається з численними викликами у сфері інформаційної безпеки.

Мета цієї роботи – дослідити основні проблеми інформаційної безпеки Херсонщини та окреслити можливі перспективи їх вирішення.

Очевидно, що однією з головних проблем є кіберзагрози, які включають хакерські атаки на державні та приватні інформаційні системи, зловмисне програмне забезпечення, фішинг та інші види кіберзлочинності. Регіон є одним з ключових для Росії, отже, піддається постійним інформаційним атакам та є окремим об'єктом ворожої пропаганди. Ці чинники прагнуть дестабілізувати ситуацію в країні. Такі атаки можуть включати поширення фальшивих новин, маніпуляцію суспільною думкою та підлив довіри до державних інституцій.

Відсутність достатньої кількості кваліфікованих фахівців у сфері інформаційної безпеки є серйозною проблемою. Брак освіти, як формальної, так і неформальної, призводить до вразливості державних і приватних установ. Багато організацій використовують застаріле обладнання та програмне забезпечення, що робить їх вразливими до сучасних видів кібератак. Відсутність оновлень і модернізації технічних засобів також є суттєвим фактором ризику.

І найголовніше — на Херсонщині, на нашу думку, відсутнє комплексне бачення державної політики щодо інформаційної безпеки, і різні органи владних

повноважень виконують свою частину роботи (у кращому випадку), не синхронізуючись. Це викликає певний сумбур у діяльності.

Наприклад, ми не зафіксували на сайті Херсонської обласної військової адміністрації, у розділі із офіційними документами, жодного розпорядчого документу, що стосувався б інформаційної безпеки.

Не слід забувати і про важливий негативний наслідок введення режиму військового стану як одного з чинників, який тримає рівень безпеки, в тому числі й інформаційної, і пов'язаний із дотриманням прав людини. На думку І. Котерліна [1, с. 150], інформаційна безпека держави, яка зазнає збройної агресії, стає уразливою і потребує комплексних дій щодо її захисту, у тому числі, через звуження прав та свобод суб'єктів на її території. Гарантовані Конституцією права часто неможливо забезпечити через втрату юрисдикційних спроможностей у частині областей України та внаслідок інших безпосередніх загроз, направлених проти існування самої держави та її громадян.

Саме тому указом Президента України No 64/2022 тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина.

Але на практиці, за два з половиною роки повномасштабної війни, це не призвело до появи цензури, в тому числі і військової. Хоча на Херсонщині інформаційна закритість відчувалася набагато сильніше, аніж в інших областях - через позицію військового керівництва ОК Південь. Ми не ставили собі за мету критично оцінювати цю ситуацію, тож тільки констатуємо, що з кінця 2022 до травня 2024 року існував певний вакуум щодо подій на Херсонщині.

Виходячи з цього, вважаємо, що перш за все, для захисту Херсонщини, необхідно інвестувати в розвиток кібербезпеки на всіх рівнях. Також слід розробити та впровадити національну стратегію кібербезпеки, яка передбачає конкретні заходи щодо захисту критичної інфраструктури. Не в останню чергу

треба звернути увагу на рівень інформаційної грамотності населення, що є важливим кроком у боротьбі з дезінформацією.

Необхідно розробити ефективний механізм, який би забезпечував державну інформаційну безпеку та дотримання прав людини, водночас дозволяючи людям не відчувати обмежень на свободи та демократію.

Інформаційна безпека Херсонщини стикається із серйозними викликами, але водночас має значний потенціал для розвитку. Вирішення проблем можливе через комплексний підхід, що включає технічні, освітні та організаційні заходи.

Використана література

1. Котерлін І. Б. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану у аспекті забезпечення інформаційних прав та свобод. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. Вип. 1. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2022/25.pdf (дата звернення: 09.05.2024).

2. Стратегія інформаційної безпеки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n14> (дата звернення 20.04.2022).

3. Розпорядження Херсонської обласної військової адміністрації. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1-Ry0lPtQswtGd8r-Yl7gqSX4hTF1jLGV> (дата звернення: 15.05.24).

Сімонцева Л. О. – завідувачка кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат юридичних наук, доцент

**НАЙКРАЩІ ПРАКТИКИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ:
ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ**

Корупція є однією з найбільших перешкод на шляху до ефективного управління та сталого розвитку в Україні. Для подолання зазначеної проблеми необхідно досліджувати практики антикорупційної політики успішних держав та адаптувати найкращі в Україні. Тож, у цих тезах, ми розглянемо досвід декількох країн Європейського Союзу та інших регіонів, які досягли значних успіхів у боротьбі з корупцією, і проаналізуємо його з точки зору того, як він може бути використано в нашій державі.

1. Словенія: Створення незалежних антикорупційних органів.

У 2004 році Словенія створила Комісію з питань запобігання корупції (CPC), яка є незалежним органом, що займається боротьбою з корупцією на всіх рівнях влади. Комісія має широкі повноваження щодо розслідування корупційних справ, моніторингу активів державних службовців і просування антикорупційної освіти. CPC також веде реєстри декларування майна та інтересів, що дозволяє виявляти та запобігати конфліктам інтересів [1].

Адаптація в Україні: Створення та посилення незалежних антикорупційних органів, таких як НАБУ (Національне антикорупційне бюро України) та НАЗК (Національне агентство з питань запобігання корупції), з розширенням їх повноважень і ресурсів для ефективної боротьби з корупцією. Необхідно також запровадити механізми забезпечення незалежності цих органів від політичного впливу, що включає призначення керівників через прозорі конкурси та забезпечення належного фінансування.

2. Естонія: Впровадження електронного урядування.

Естонія відома своєю розвиненою системою електронного урядування, що забезпечує прозорість і підзвітність у взаємодії громадян з державою. Електронні платформи, такі як e-Estonia, дозволяють громадянам здійснювати адміністративні дії онлайн, знижуючи ризик корупції [2]. Важливими

компонентами є електронні ідентифікаційні картки, цифрові підписи та платформи для електронного голосування.

Адаптація в Україні: Подальший розвиток системи електронного урядування в Україні, зокрема впровадження електронного документообігу, електронних тендерів та онлайн-послуг для громадян. Це включає розробку інтегрованої платформи, де громадяни можуть отримувати всі державні послуги онлайн, а також підвищення кібербезпеки для захисту персональних даних та запобігання кібератакам.

3. Швеція: Прозорість та доступ до інформації.

У Швеції діє один із найпрозоріших механізмів доступу до публічної інформації, що дозволяє громадянам вільно отримувати інформацію про діяльність державних органів. Цей принцип закріплений у Конституції [3] та регулюється Законом про свободу інформації. Швеція також відома своїми відкритими базами даних, де можна знайти інформацію про державні контракти, витрати та доходи урядовців.

Адаптація в Україні: Підвищення рівня прозорості державних процесів через забезпечення вільного доступу до публічної інформації, вдосконалення механізмів громадського контролю та моніторингу. Впровадження законодавства, що зобов'язує державні органи оприлюднювати інформацію про свої фінансові операції, та створення відкритих баз даних для громадського користування.

4. Сінгапур: Суворі покарання та підвищення зарплат держслужбовцям.

Сінгапур демонструє жорсткий підхід до боротьби з корупцією через суворі покарання для корупціонерів та значне підвищення зарплат державним службовцям, що знижує спокусу до корупційних дій. Уряд Сінгапуру створив Бюро з розслідування корупційних злочинів (СРІВ), яке має повноваження щодо

розслідування та покарання за корупційні дії без політичного втручання [1, с. 41].

Адаптація в Україні: Введення суворих покарань за корупційні правопорушення та перегляд системи оплати праці державних службовців для зниження корупційних ризиків. Підвищення зарплат держслужбовців до конкурентного рівня, що відповідатиме їхнім обов'язкам та відповідальності, а також запровадження чітких механізмів контролю та підзвітності для запобігання корупційним діям.

5. Німеччина: Система внутрішнього контролю та комплаєнсу.

У Німеччині увага приділяється впровадженню внутрішніх систем контролю та комплаєнсу в державних установах та підприємствах. Це включає регулярні аудити, комплаєнс-програми та навчання працівників. Німеччина також має чітко розроблені процедури для повідомлення про корупційні дії та захист викривачів.

Адаптація в Україні: Запровадження ефективних систем внутрішнього контролю та комплаєнсу в українських державних установах, забезпечення регулярного навчання і підвищення обізнаності про антикорупційні практики. Створення системи захисту викривачів, що надасть гарантії захисту та підтримки для тих, хто повідомляє про корупційні дії.

6. Канада: Конфлікт інтересів та лобіювання.

У Канаді запроваджено чіткі правила щодо запобігання конфлікту інтересів і регулювання лобіювання. Це включає обов'язкове декларування конфліктів інтересів і прозорість у відносинах між урядовцями та приватним сектором. Канадське законодавство забезпечує відкритість і підзвітність лобістської діяльності через публічний реєстр лобістів [4, с. 12-13].

Адаптація в Україні: Вдосконалення законодавства щодо запобігання конфліктів інтересів і лобіювання, створення реєстрів лобістів і забезпечення

прозорості у відносинах між державними органами та бізнесом. Розробка і впровадження механізмів моніторингу та контролю за діяльністю лобістів, а також забезпечення суворих санкцій за порушення правил.

Адаптація найкращих антикорупційних практик є ключовим елементом для покращення ситуації з корупцією в Україні. Досвід таких країн, як Словенія, Естонія, Швеція, Сінгапур, Німеччина та Канада, демонструє різноманітні підходи до боротьби з корупцією, кожен з яких може бути використаний для вдосконалення української антикорупційної політики. Впровадження незалежних органів, електронного урядування, прозорості, суворих покарань, систем внутрішнього контролю та регулювання конфліктів інтересів може значно посилити антикорупційні зусилля в Україні та сприяти досягненню європейських стандартів управління. Для досягнення цих цілей необхідна політична воля, активна участь громадянського суспільства та підтримка міжнародної спільноти.

Використана література

1. Клеменчіч Г., Стусек Я. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей. URL: <https://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf> (дата звернення: 11.05.2024).

2. Електронна платформа e-Estonia. URL: <https://e-estonia.com/> (дата звернення: 14.05.2024).

3. Конституція Швеції від 27.02.74 р. URL: http://www.sweden4rus.nu/rus/info/juridisk/konstitucija_shveci (дата звернення: 18.05.2024).

4. Дягілев О. В. Законодавство Канади стосовно лобістської діяльності: позитивний досвід та проблеми нормативного регулювання. *Вісник Харківського*

національного університету імені В. Н. Каразіна, Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2014. Випуск 4. Т. 2. С. 10–14.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Смірнова Л. Л. – вчитель-методист КЗ «Ліцей «Науковий» Кропивницької міської ради», кандидат педагогічних наук, доцент

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В ОСВІТІ УКРАЇНИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД (ДОВОЄННИЙ ПЕРІОД)

На початку 21 століття українська держава розпочала пошук нових принципів організації суспільства, зокрема нової організації системи освіти, яка б була протиставлена адміністративним, політичним зловживанням влади та підпорядкована багатьом суттєвим соціальним й суспільним пріоритетам. Будь-яка нова епоха в історії країни починається з краху традиційної освітньої практики і заміни її на іншу. Оскільки системне навчання українського індустріального суспільства втратило свою сутність та значущість, у суспільстві, яке оновлювалося, визріло переконання, що подолання системної кризи і крокування шляхом прогресу неможливі без глибокого реформування всієї національної системи виховання і навчання.

Необхідність реформ була незворотною. Це привернуло загальну увагу до проблем освіти і професійної підготовки вчителів, створило умови для участі в дискусіях. У наукових періодичних виданнях того періоду трапляються різні

ставлення та оцінки стану й перспектив розвитку вищої школи у демократичній Україні [2, с. 262].

Відбувається становлення проблеми формування нового педагогічного світогляду в освітньому середовищі, що передбачало не лише нову модель професійної підготовки вчителів, але й принципову зміну підходів до формування «нового» вчителя, його компетентнісних характеристик, формування такої компетентності, яка б змогла конструктивно об'єднати професійні, соціальні та культурні знання і навички. Визначається безперечний факт – суспільству і школі потрібна була сучасна цілісна, моральна, висококультурна особистість вчителя. Прогресивні освітяни направляли свої зусилля на те, щоб реформування не залежало від політичного впливу, а відбувалося лише на основі соціальних та суспільних пріоритетів; прагнули подальшої децентралізації вищої освіти.

Децентралізація спонукала до більшої відповідальності та була пов'язана із такими новими завданнями вчителя, як: діяльність на користь місцевої громади, привчання молоді до нових інформаційних технологій, реалізація курсів та програм з метою психолого-педагогічного впливу на особистість учня, враховуючи проблеми, які стали природнім наслідком спроб пристосування суспільства до змін в економіці країни (до уваги бралися проблеми мотивації, адаптації, девіантної поведінки тощо) [3, с. 52].

Українські науковці також вважали, що децентралізація в освіті матиме позитивні наслідки, а саме: сформується фіксована система внутрішніх переговорів та взаємодії між адміністрацією навчального закладу та викладацьким складом замість інструкцій згори; виникнуть умови, які сприятимуть підвищенню ініціативи в дидактичних питаннях та питаннях професійної підготовки вчителів.

Зміни суспільного устрою у напрямку демократії, підвищення поваги до прав особи, зміни в законодавстві у напрямку розширення прав громадян та звуження впливу держави на їхнє навчання і діяльність, децентралізація управління освітою та надання широкої автономії вищим школам призвели до розширення свобод вчителя, його підготовки до нового стилю роботи-співпраці з учнями, батьками, громадою, до прискіпливої, підчас, уваги щодо його особистісних якостей та рівня розвитку. Провідні педагоги усвідомлювали, що не може бути однієї моделі вчителя, коли мова іде про плюралістичне, багатопартійне суспільство, яким прагне стати українська спільнота [3, с. 57].

На основі численних досліджень можна зазначити, що процес змін в українській освіті зумовлений відмовою від ієрархічних систем, подальшим домінуванням політичного курсу демократичних перетворень, що було наслідком кардинальні зміни в соціальній політиці держави, зокрема в системі вищої освіти та професійної підготовки.

Використана література

1. Рекомендації Ради Європи URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_725&test=sGh4ECEyP6oXo (дата звернення: 29.04.2024).
2. Смірнова Л. Л. Передумови виникнення освітньої реформи в Україні. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. 2006. Вип. 71. С. 260–263.
3. Смірнова Л. Л. Соціокультурна компетентність у структурі підготовки учителів іноземної мови в Польщі: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01. Кіровоград, 2010. 293 с.

Чеснок М. М. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ АГРОБІЗНЕСУ

Цифровізація виробничих процесів стала невід’ємним драйвером розвитку агропромислового комплексу. Для задоволення зростання попиту на продукти харчування як усередині країни, так і за її межами, підприємствам потрібні нові рішення для збільшення продуктивності. У той самий час залишається критичним вплив конкурентного середовища ціноутворення. І тут інформаційні технології відіграють важливу роль у розвитку бізнесу та підвищенні конкурентоспроможності агробізнесових структур.

Найбільший попит на цифрові технології в аграрному секторі зазвичай формує великий бізнес, який володіє вільними ресурсами для розвитку відповідної інфраструктури. Малий сільськогосподарський бізнес у найкращому разі користується цифровими сервісами при вирішенні проблем просування та збуту продукції.

Бізнес під впливом нових технологій зазнає глибокої трансформації, що зобов’язує його змінювати організаційні структури та політику управління персоналом для того, щоб забезпечити свою конкурентоспроможність. Сучасна конфігурація підприємств перетворюється під впливом цифрового середовища, змінюючи способи організації та координації людьми, систему управління ефективністю бізнесу, структуру трудових ресурсів, сприяючи появі передових інструментів та методів для аналізу великих даних.

Актуальність дослідження визначає необхідність виявлення факторів, від яких залежить ефективність освоєння в сільському господарстві цифрових

технологій та платформних рішень, спрямованих на забезпечення досягнення стратегічних цілей розвитку агропромислового комплексу.

Цифрова трансформація являє собою процес, що вимагає глибоких змін не лише технології, а й передусім культури, усвідомленості населення, прийняття принципів створення та просування товарів та послуг [1]. Для максимально ефективного використання нових технологій та їх оперативного поширення у всіх сферах діяльності людини вони мають бути прийняті населенням. Закономірно, що за наявності фінансових можливостей, а також високого ступеня цифрової готовності сільськогосподарських кадрів рівень цифровізації виробничих процесів має бути порівняно високим. Однак стосовно інших секторів економіки, відмінних від аграрного сектора, може виникати ситуація, коли спостерігається зворотна залежність можливостей і здатності ефективно використовувати прогресивні цифрові технології.

Таким чином, кожен сектор економіки має низку специфічних характеристик, які необхідно враховувати для оцінки цифрової готовності населення, зайнятого в тій чи іншій галузі, та усунення існуючого цифрового розриву. Існує необхідність виявлення точкових проблем, що стримують розвиток цифрових технологій у сільському господарстві, визначення найбільш перспективних цифрових рішень з позиції сільгосптоваровиробників та підвищення ефективності їх освоєння [2].

Для великих агрохолдингів освоєння цифрових технологій є нормою, і кожен великий учасник продовольчого ринку використовує цифрові рішення у всіх управлінських та виробничих процесах створення продукту. Для малих та середніх сільськогосподарських підприємств виконання кожного показника пов'язане із значними витратами.

Передові технології дозволяють по новому вести досить велику кількість традиційних процесів, підвищуючи ефективність галузі, але це також додає

складності та вимагає набуття нових навичок під час роботи. У всьому світі аграрний сектор стикається з дефіцитом висококваліфікованих фахівців, які мають навички, необхідні для розуміння та освоєння передових бізнес-процесів. Це комплексна проблема та моніторинг цифрового розриву через оцінку цифрової готовності сільського населення та рівня цифрової зрілості може певною мірою сприяти її вирішенню.

Готовність до цифрової трансформації малих та середніх сільгоспвиробників визначається двома основними факторами: їх економічними можливостями, оскільки потрібні досить великі інвестиції; цифровою готовністю топ-менеджерів та власників підприємств і ФОП, оскільки від них насамперед залежить стратегія розвитку підприємства та освоєння передових технологій. Низький рівень знання сучасних технологій не дозволяє їм сформулювати стратегію підприємства. Підвищення цифрової грамотності вищого менеджменту в аграрному секторі є ключовим трендом цифрової трансформації галузі.

Отже, облік такого «людського» фактору, як цифрова готовність населення, що впливає на цифрову трансформацію сільського господарства та досягнення цільових показників цифрової зрілості, необхідний та можливий через моніторинг стану готовності сільського населення. Надалі, при організації моніторингу та отриманні постійних сигналів про співвідношення цифрової зрілості та цифрової готовності доцільно, на наш погляд, використання нейромережі. Важливим також є взаємний процес: від держави – інвестиційна підтримка впровадження передових технологій, від малого і середнього бізнесу – висока готовність до їх використання.

Використана література

1. Горобець Н. М. Цифрові технології в системі стратегічного управління

аграрними підприємствами. *Агросвіт*. 2022. Вип. 1. С. 36–43. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=3551&i=4> (дата звернення: 04.05.2024).

2. Халімон Т. М. Інформаційні технології як платформа ефективного управління конкурентоспроможністю підприємств. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2016. Вип. 4 (18). С. 67–74.

Сулима О. Ю. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри підприємництва, обліку та фінансів, Херсонський державний аграрно-економічний університет

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Посилення інноваційної складової розвитку територіальних громад – один із ключових викликів сучасності. Глобалізація багаторазово посилює конкуренцію територій за ресурси розвитку, при цьому здатність до продукування нових знань та створення інновацій сьогодні заслужено розглядається як найважливіша умова успішного економічного зростання на довготривалій основі.

У системі територіального громадського самоврядування є безліч проблем: складність впровадження економічних програм, недостатній кваліфікаційний та лідерський рівень керівників, слабка нормативна база. Згідно з численними експертними опитуваннями, статистичними даними, розвиток всього місцевого самоврядування в цілому та системи територіального громадського самоврядування зокрема залежить від ентузіазму окремих лідерів та більшості населення. Згідно з вітчизняними та міжнародними принципами права, важливим аспектом ефективності системи територіального громадського самоврядування є

соціальна, політична та економічна активність місцевої громади. Саме слабка активність на рівні громади негативно впливає на активність місцевого самоврядування. Використання інноваційних механізмів імпакт-інвестування з його сумісною цінністю, що враховує як соціальний, так і економічний аспекти, допоможе дати поштовх розвитку місцевого самоврядування.

Особливу роль відіграє розвиток такої структурної одиниці, чинника розвитку та соціального інституту громадянського суспільства, як територіальне самоврядування.

Під моделлю місцевого самоврядування розуміється система горизонтальних та вертикальних взаємозв'язків між суб'єктами самоврядування, закріплена, як правило, законодавчо, а під організаційною формою – реалізація правової моделі на практиці з урахуванням історичних особливостей, національних традицій, політичних інтересів та економічних можливостей місцевих громад [1]. Іншими словами це можна розуміти як форму самоорганізації та самодіяльності мешканців для самостійного, під свою відповідальність, здійснення власних ініціатив та спільних інтересів.

Таким чином, соціальною основою вітчизняного місцевого самоврядування є унікальна соціальна структура, місцева, організована «знизу» самими громадянами спільнота [2]. Головними чинниками його є неформальна організація, наявність місцевого інтересу, протестна активність, сусідські зв'язки, що ґрунтуються на регіональному та місцевому інтересі.

Нами пропонуються такі інструменти розвитку місцевого самоврядування як, полегшують реалізацію комплексних соціальних процесів:

- 1) підтримка соціальної активності нових власників через мережеві соціально-комунікативні та соціально-педагогічні технології;
- 2) удосконалення структури управління;

3) досягнення рівня діалогу між учасниками територіального громадського самоврядування.

Важливим інструментом розвитку є оптимізація управлінської структури. Тут органи територіального громадського самоврядування виступають місточком між органами влади та соціально активними громадянами.

Головна характеристика технологій імпакт-інвестингу має на увазі, що фінансові активи інвестуються в компанії, місцеве співтовариство, фонди та організації, діяльність яких позитивно впливає або впливатиме на розвиток соціального та екологічного потенціалу і при цьому буде джерелом прибутку. Тобто пропонується концепція «інвестор – творець змін».

Імпакт-інвестування відрізняється від благодійності та від соціально відповідальних інвестицій. Благодійність передбачає надання безоплатної допомоги. Соціально відповідальні інвестиції мають на увазі інвестування в соціально значущі та важливі проекти.

Інвестори імпакт-інвестицій ставлять за мету розвиток місцевого співтовариства та отримання прибутковості вище середньоринкового.

Для об'єктивної оцінки масштабу такого явища, як соціальні інвестиції, потрібна кількісна діагностика відповідних економічних індикаторів. Вимірювачами масштабу здійснюваних компаніями соціальних інвестицій є різновиди та модифікації кількісного індексу соціальних інвестицій. У цьому соціальні інвестиції трактуються як витрати на соціальні заходи. А це дозволяє дати зразкову оцінку обсягу соціальних інвестицій, що надає досліджуваному процесу кількісної визначеності.

Використана література

1. Шпак Ю. О., Стешенко Т. В. Сучасні моделі місцевого самоврядування.

Актуальні проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування в контексті конституційної модернізації. Харків, 2016. С. 162–170.

2. Рудницька О. П., Тичина А. С. Сучасна українська модель системи місцевого самоврядування у контексті зарубіжного муніципального досвіду. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління.* 2024. Вип. 1. С. 71 –79.

Тищенко А. А. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Херсонський державний аграрно-економічний університет

ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЇ НА ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

Організація інноваційної діяльності багато в чому залежить від умов її здійснення. До таких умов належить готовність підприємств до використання інноваційних рішень у своїй роботі. У вітчизняній економіці затребуваність інновацій визначається завданнями модернізації та технічною реконструкцією діючих підприємств. У зв'язку з цим, для українських підприємств доцільною є участь в інтеграційних процесах.

Найбільш поширеними напрямками об'єднань підприємств є злиття та поглинання. Злиття передбачає інтеграцію щодо рівнозначних підприємств. Воно може бути вертикальним та горизонтальним, зустрічається набагато рідше, ніж поглинання. При поглинанні одне підприємство, як правило, більша, купує іншу, дрібнішу. Поглинання можуть бути дружніми (кожен учасник згоден на поглинання та сприймає його позитивно) та агресивними (велике підприємство скуповує акції дрібнішою і не залишає їй вибору).

Як злиття, так і поглинання неоднозначно впливають інноваційну діяльність учасників. З одного боку, створюються додаткові можливості активізації інновацій. Особливо це помітно в умовах міжнаціональних угод зі

злиття та поглинання. За допомогою таких угод національні підприємства можуть здійснювати свою інноваційну активність на міжнародному рівні. Приєднання до більшого підприємства дозволяє учасникам скористатися сучасними технологіями та використовувати ефект економії від масштабу. Злиття та поглинання можуть виступати як головний канал реорганізації діяльності у сфері НДДКР. Підприємства можуть переміщати власні знання на нові продуктові ринки. Підприємства, що зливаються, отримують можливість перерозподіляти дослідницькі програми і розширювати взаємини з іншими підприємствами, що проводять дослідження. Через злиття підприємств можуть купувати портфель патентів, яким володіли приєднані фірми-конкуренти [1].

У той же час, з погляду інновацій, злиття та поглинання можуть впливати і негативно. В результаті таких угод можуть скорочуватися не лише бюджети та фахівці, а й науково-дослідні центри.

Привабливими є «м'які» форми інтеграції, такі як стратегічні альянси. Стратегічний альянс як довгострокове, взаємовигідне об'єднання підприємств-партнерів, які зберігають свою самостійність, є перспективною формою співробітництва підприємств. Альянс дозволяє уникнути ламання структури та культури підприємств. Нерідко до нього вступають підприємства-конкуренти.

Інноваційний потенціал альянсу має особливе значення для підприємств, які зацікавлені у доступі до передових технологій та нових знань. Але учасники альянсу виявляють інтерес лише до тих потенційних партнерів, які здатні принести до альянсу щось унікальне, що має стратегічне значення [2].

До форм співпраці, які охоплюють не лише галузеві чи міжгалузеві, а й територіальні аспекти, належать інноваційні територіальні кластери. Вони встановлюються для взаємозв'язку територіально близько розташованих підприємств, їх постачальників і клієнтів із великими дослідницькими центрами та університетами, які є генераторами нових знань.

Особливе місце у розвитку інноваційних кластерів займає інфраструктура (транспортна, енергетична, освітня) та її фінансування. Ця проблема має два аспекти: необхідність формування інфраструктури та її фінансова підтримка..

Вітчизняні підприємства мають об'єктивну можливість досягати конкурентних переваг і розвивати інноваційну діяльність за допомогою формування інтегрованих процесів з освітніми та науковими установами (університетами). Подальшому розвитку університетів може сприяти стале та взаємовигідне співробітництво з підприємствами та організаціями інфраструктури, розташованими в цьому ж регіоні. Внаслідок такої взаємодії конкурентні переваги та інноваційна діяльність підприємств та університетів зростають.

При розгляді принципів інтеграції університетів та підприємств основна увага має бути приділена стимулюванню взаємовигідного партнерства, використанню трудових та інтелектуальних ресурсів, проведенню НДР, освоєнню отриманих інноваційних результатів.

З метою уніфікації управління інтеграційними процесами університетів і підприємств має сенс використовувати традиційний перелік інструментів, зокрема: анкетування, спрямоване на відбір персоналу або навчальних груп; тестування, спрямоване на визначення рівня підготовки персоналу, студентів; ділові тренінги, спрямовані на оцінку інтелектуальних та психологічних нахилів персоналу; спільний діалог у плані розробки стратегії розвитку, формування спільних планів, проведення заходів щодо усунення негативних відхилень та ін.

Таким чином, інновації сприймаються як ключовий чинник розвитку підприємств. У здійсненні інноваційної діяльності важливе місце посідають інтеграційні процеси. Серед форм інтеграції виділяються злиття та поглинання, стратегічні альянси та інноваційні територіальні кластери. Організація партнерства між університетами та підприємствами дозволить зміцнити та розвинути на новій основі взаємовідносини з вітчизняним та світовим науково-

освітнім суспільством. Інтеграція сприятиме зростанню економіки, а створення сприятливих умов для формування та вдосконалення інноваційної діяльності.

Використана література

1. Левченко О. М., Ткачук, О. В., Царенко І. О. Інноваційно-інтегровані структури в сучасній економіці: їх класифікація. *Ефективна економіка*. 2017. Вип. 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5791> (дата звернення: 03.05.2024).

2. Хаустова В. Є., Решетняк О. І. Сучасні форми взаємодії та інтеграції освіти та науки: теорія та практика. *Ефективна економіка*. 2021. Вип. 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2021/14.pdf (дата звернення: 06.05.2024).

Повод Т. М. – доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат економічних наук, доцент

Яровий С. І. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Херсонський державний аграрно-економічний університет

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРАУДФАНДИНГУ В КРАЇНАХ ЄС

Зважаючи на поширення й зростаючий вплив цифрових технологій, в тому числі Інтернету, соціальних мереж та платіжних систем, краудфандинг стає все більш важливим інструментом фінансування для реалізації різноманітних проектів. За рахунок технологічного зв'язку та доступності інформації,

краудфандинг стає глобальним явищем, де учасники можуть бути з будь-якої точки світу, що розширює масштаб та можливості проектів.

Однією з основних тенденцій є еволюція нових моделей краудфандингу, таких як *equity crowdfunding*, *reward-based crowdfunding*, *donation-based crowdfunding* тощо, що відповідають на різноманітні потреби проектів та інвесторів. Соціальні мережі також відіграють важливу роль у просуванні та зборі коштів для краудфандингових проектів, сприяючи залученню уваги та збільшенню аудиторії. Використання криптовалют та блокчейн технологій може революціонізувати краудфандинг, забезпечуючи більшу прозорість, безпеку та швидкість транзакцій. Краудфандинг стає все більш привабливим для інвесторів, які шукають альтернативні інвестиційні можливості з високим потенціалом доходності та диверсифікації портфеля [1; 2].

Загальновідомо, що краудфандинг розвивається в країнах ЄС на широкому рівні. Багато країн ЄС активно підтримують краудфандингові ініціативи у сфері стартапів та інновацій. Наприклад, “Seedrs” у Великобританії, “WiSEED” у Франції та “Companisto” у Німеччині спеціалізуються на фінансуванні стартапів. У країнах ЄС краудфандинг широко використовується для фінансування культурних та мистецьких проектів. Наприклад, платформа “Ulule” в Франції спеціалізується на фінансуванні мистецьких і культурних ініціатив. Краудфандинг також використовується для збору коштів на соціальні проекти та благодійні організації. Наприклад, “Betterplace.org” у Німеччині сприяє фінансуванню соціальних та екологічних проектів. У країнах ЄС краудфандинг активно використовується для фінансування технологічних та ІТ-проектів. Наприклад, платформа “Crowdcube” у Великобританії спеціалізується на фінансуванні технологічних стартапів. У деяких країнах ЄС краудфандинг використовується для фінансування житлових та енергетичних проектів. Наприклад, платформа “Zora” у Великобританії спеціалізується на фінансуванні

житлових проектів. Ці напрями розвитку та приклади ілюструють широкий спектр застосування краудфандингу в країнах ЄС [1].

Розвиток краудфандингу у країнах ЄС свідчить про його значний потенціал як інструмента фінансування для різноманітних секторів економіки, включаючи стартапи, культурні проекти, соціальні ініціативи та багато інших. Цей процес супроводжується постійним розвитком нових моделей та платформ, а також зростанням регулятивного контролю з боку урядових органів. Однак, важливо пам'ятати про необхідність збалансованості між стимулюванням інновацій та захистом інвесторів. Регуляторна база має забезпечувати безпеку та довіру, сприяючи розвитку краудфандингу як дієвого механізму фінансування, а водночас уникати ризиків фінансових шахраїв та зловживань.

Використана література

1. Шевченко О. М., Кречотень І. М., Жовнір Н. М. Світові тенденції розвитку краудфандингу та особливості його функціонування в Україні. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 3 (71). С. 14–21. URL : <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/6153> (дата звернення 20.05.2024).

2. Шевченко О. М., Казак О. О. Розвиток краудфандингу в умовах цифрової трансформації економіки України. *Ефективна економіка*. 2019. № 3. URL : <http://surl.li/u1ele> (дата звернення: 12.05.2024).

Повод Т. М. – доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат економічних наук, доцент

Савчина Д. А. – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Херсонський державний аграрно-економічний університет

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність дослідження кредитування аграрного сектору зумовлена його значущістю для економічного розвитку країни, забезпечення продовольчої безпеки та експортного потенціалу. Аграрний сектор займає провідне місце в економіці України, становлячи значну частку ВВП та експортного потенціалу. Основні проблеми аграрного сектору на протязі останніх років це і обмежений доступ до фінансових ресурсів, і високий рівень зносу основних засобів, і низька продуктивність праці.

Банківське кредитування є ключовим джерелом фінансування аграрного сектору, що дозволяє забезпечувати його стабільний розвиток. Форми банківського кредитування це: короткострокові кредити на сезонні потреби, середньострокові та довгострокові кредити на модернізацію виробництва та капітальні інвестиції. Проблемами та перешкодами для банківського кредитування є високі ризики, які пов'язані з природно-кліматичними умовами та ринковими коливаннями; відсутність ліквідної застави у більшості аграрних підприємств [1; 2].

З початком повномасштабної війни набули актуальності наступні проблеми та перешкоди банківського кредитування аграрного сектору України:

- підвищені кредитні ризики, зумовлені ризиком неповернення кредитів через нестабільність та руйнування аграрного сектору. Збільшення ймовірності дефолту серед аграрних підприємств через втрату врожаю, техніки та інфраструктури;

- проблеми з оцінкою заставного майна пов'язані зі зниженням вартості сільськогосподарської техніки та земель через бойові дії та окупацію. Ускладнення процесу оцінки та реєстрації заставного майна у зонах конфлікту;

- відсутність державних гарантій та підтримки, це і недостатній рівень державних програм підтримки аграрного сектору та страхування ризиків, і відсутність механізмів для компенсації втрат та зниження ризиків для банків;

- проблеми з логістикою та постачанням. Затримки з постачанням добрив, насіння та техніки, що впливають на своєчасність погашення кредитів. Переривання транспортних ланцюгів та зниження доходів аграрних підприємств.

Також не треба забувати і про психологічні фактори. Недовіра до банківської системи та страх перед взяттям нових зобов'язань у період війни. Невпевненість у майбутньому та відкладання прийняття фінансових рішень.

Банківське кредитування є важливим інструментом підтримки та розвитку аграрного сектору, але потребує подальшого вдосконалення для врахування його специфічних потреб та зниження ризиків. Комплексні заходи, спрямовані на покращення доступу аграрних підприємств до фінансових ресурсів, є необхідними для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору та підвищення його конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Для покращення ситуації в умовах війни необхідна державна підтримка, впровадження програм страхування ризиків, поліпшення умов кредитування та зміцнення довіри до банківської системи.

Використана література

1. Лункіна Т. І., Кугляр А. А. Кредитування аграрного сектору економіки України. *Modern Economics*. 2023. Вип. 39. С. 99–103. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V39\(2023\)-15](https://doi.org/10.31521/modecon.V39(2023)-15) (дата звернення 20.05.2024).

2. Білоченко А. М. Кредитування аграрного сектору України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-3> (дата звернення 20.05.2024).

Литвин Н. А. – професор кафедри службового та медичного права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ПОЗИТИВНОГО СВІТОВОГО ДОСВІДУ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН СВІТУ

На сьогодні медична сфера в Україні проходить поетапний шлях реформування, тому необхідно враховувати ефективні світові тенденції, де одним із головних завдань є реорганізація медичних закладів із бюджетних в комунальні некомерційні установи, які створюються на основі власних територіальних громад, являються унітарними установами, володіють майном, яке знаходиться у їх оперативному управлінні, мають статус неприбуткових установ і організацій. Другим завданням медичної реформи є розширення приватної медичної практики і системи приватних клінік з одночасним контролем їх діяльності [1, с. 160]. Медична реформа призвела до ґрунтовного оновлення законодавства і правового статусу суб'єктів медичних правовідносин, що стало лише стартом нових викликів, з якими зустрічатиметься галузь [2, с. 158]. Тому, вбачається доцільним розглянути позитивний міжнародний досвід окремих країн, які є передовими у цій сфері, та запропонувати напрями його запровадження у систему охорони здоров'я України з урахуванням особливостей національного законодавства.

Так, на сьогодні у світі виділяють три основні системи охорони здоров'я:

- державна система (Великобританія);
- страхова система (Франція, Австрія, Німеччина, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Швейцарія, деякі країни Латинської Америки, Японії);

– приватна система (США).

Система охорони здоров'я у Великій Британії здійснюється відповідно до управлінської вертикалі розподілу бюджету: основна частина коштів надходить з державного бюджету і розподіляється зверху вниз. Найвагомим позитивним моментом такого фінансування є постійне стримування зростання вартості лікування. Але є й недоліки такої системи, наприклад: схильність до монополізму та відсутність можливості вибору лікаря чи медичного закладу. У свою чергу страхова система охорони здоров'я заснована на принципі солідарності. Фінансування медичних установ здійснюється за рахунок страхових внесків підприємців, страхових внесків працюючих осіб та коштів державного бюджету. Досить цікавим моментом є можливість страхових організацій та безпосередньо самих застрахованих пацієнтів здійснювати контроль за використанням коштів та за їх цільовим призначенням. Система страхування здійснює свою діяльність через страхові організації – лікарняні каси [3].

У Сполучених Штатах діє приватна система медичного страхування. Особливістю такої системи є децентралізований розвиток інфраструктури та відсутність державного регулювання. У США зараз діє приблизно 1500 приватних страхових компаній, які охоплюють 80% всього населення країни. Основними джерелами фінансування американської системи охорони здоров'я є особисте та некомерційне страхування, які охоплюють близько 85% населення (близько 50% застраховано своїми роботодавцями, 10% самостійно застраховано, решту застраховано в рамках державних програм). Кошти приватного медичного страхування у загальному бюджеті системи охорони здоров'я у США становлять 33%, кошти інших приватних джерел – 4%, особисті кошти громадян – 21%. Зауважимо, що у США понад 2000 страхових медичних компаній, які надають послуги страхування лікарняної та позалікарняної медичної допомоги [3].

Значна роль у забезпеченні населення медичною допомогою належить державним програмам підтримки соціально вразливих верств населення. Найбільш поширеними серед них є Medicare та Medicaid, кошти яких складають у загальному бюджеті охорони здоров'я США близько 10% та 17% відповідно [4, с. 339-340].

Досить цікавим прикладом для України є досвід децентралізації системи охорони здоров'я у Канаді. Їхня система є переважно державною і відрізняється високою якістю, демократичністю та найголовніше доступністю для громадян. Вже тривалий час Канада посідає друге місце у світі за тривалістю здорового життя (health associated life expectancy). Канадська модель охорони здоров'я охоплює 10 провінційних систем зі своїми особливостями фінансування та організації. Джерелами для фінансування переважно є податкові надходження до бюджету, спеціальні податки чи внески. У свою чергу мобільність робочої сили (медичних працівників), гнучкість ринку праці та здорова конкурентоспроможність усіх регіонів Канади є певними перевагами такої системи.

Також цікавим, на нашу думку, виявляється досвід Німеччини, яка підтримує економічну свободу національних фармкомпаній та компенсує частину попиту на ліки конкурентним внутрішнім ринком. У цій країні учасники ринку можуть вільно встановлювати ціни на продукцію, а це, у свою чергу, робить ринок Німеччини привабливим для іноземних інвестицій [5].

Разом з тим, Австрія демонструє впевнені кроки у напрямі профілактичної медицини. Щорічно із державних страхових фондів виділяються кошти на превентивну медицину для осіб, які перебувають у зоні ризику. Соціальне страхування Австрії передбачає послуги у випадках захворювання, інвалідності, вагітності та народження дитини, смерті годувальника. Фінансова сторона здійснюється через внески, які сплачують самі застраховані, чи, якщо вони

працюють – їх роботодавці. Працює така система так: якщо людина захворіла, вона може звернутися до лікаря, який працює за цією системою страхування. Стаціонарне лікування в австрійських лікарнях поділяється на два типи його вартості – загальне та спеціальне. За кожен день у шпиталі пацієнти зобов'язані заплатити 8-15 євро. Існують послуги, що надаються вдома і які покриває на 100% страхова сума, наприклад, ін'єкції, перев'язки післяопераційних ран, догляд за тяжкохворим. Досвід запровадження превентивної медицини був би досить цікавим для медичної системи України, оскільки рівень довіри та взаємоповаги пацієнтів та держави різко зріс би до суттєвих показників [3].

Вивчаючи питання реалізації медичної реформи в Україні та запровадження позитивних світових тенденцій у цій сфері варто зазначити, що її розвиток у XX столітті супроводжувався утвердженням трьох основних моделей фінансування медицини (страхова, державна (бюджетна) і платна). Цей шлях забезпечувався: широким утвердженням інституціональних механізмів на всесвітньому рівні; впровадженням Програми «Здоров'я для всіх у XXI ст.», спрямованої на покращення доступу до первинної медицини у просторі ЄС. В Україні на сьогодні обрано державну (бюджетну) модель. Вона використовується в Австралії, Великобританії (засновниця), Греції, Іспанії, Канаді, Швеції, Фінляндії, а також в країнах СНД. Особливостями цієї моделі є: солідарна відповідальність держави і суспільства за здійснення кадрової політики; контрактно-конкурсний підхід до призначення керівників медичних закладів; наявність управлінської освіти для кандидатів на керівника цього закладу; підготовка і перепідготовка сімейних лікарів (лікарів широкого профілю), які мають лікувати 80 % хвороб; сімейний лікар має обслуговувати приблизно 2000 пацієнтів; забезпечення житлом лікарів у місцевості, де проживають пацієнти [6, с. 139].

Таким чином, розглянувши позитивний міжнародний досвід, варто зазначити, що крім державної (бюджетної) моделі фінансування медицини в Україні корисним буде запровадження загальнообов'язкового медичного страхування, яке вже давно успішно функціонує в інших розвинених країнах. Запровадження загальнообов'язкового медичного страхування не тільки надасть можливість збільшення фінансування медицини, а й призведе до отримання більших можливостей та гарантій для пацієнтів щодо надання якісних медичних послуг. Здійснення страхових платежів повинно супроводжуватись суворим державним контролем.

Використана література

1. Sarana S. V., Fast O. O., Sydorenko V. V., Oliinyk O. O., Lytvyn N. A. Specific features of taxation in Ukraine for operations on the supply of health care services. *Georgian medical news*. 2019. No 11 (296). P. 160–165. URL: https://cdn.websiteeditor.net/480918712df344a4a77508d4cd7815ab/files/uploaded/V296_N11_November_2019.pdf (дата звернення: 01.05.2024).

2. Артеменко О. В., Литвин Н. А. Забезпечення населення публічно-медичними послугами як гарантія реалізації конституційного права на охорону здоров'я. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. Вип. 3. С. 157–159.

3. Nataliia A. Lytvyn, Anatolii I. Berlach, Nataliia M. Kovalko, Alla A. Melnyk, Hanna V. Berlach. Legal regulation of the state financial guarantees of medical services for the population: domestic and international experience. *International Journal of Health Governance* IJHG-01-2022-0008_proof. 21 June 2022. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJHG-01-2022-0008/full/html> (дата звернення: 14.05.2024).

4. Книш С. В. Адміністративно-правові відносини у сфері охорони здоров'я в Україні : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Тернопіль, 2019. 494 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/36960/1/knish> (дата звернення: 12.05.2024).

5. Камінська Т. Уроки зарубіжних країн для реформування охорони здоров'я в Україні. *Економічна теорія та право*. 2015. № 1(20). С. 38–50. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/2014/12> (дата звернення: 10.05.2024).

6. Попов С., Вошко І. Реформування національних систем охорони здоров'я: актуальні аспекти закордонного досвіду. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 1(82). С. 136–141.

Мацелюх І. А. – доцент кафедри службового та медичного права Навчально-наукового інституту права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ ГЕТЬМАНА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

Початок Української революції – це перший крок до формування держави сучасного типу, новий етап історії, що відображає героїчну мужність та бажання створити власну відокремлену й незалежну політику, економіку, культуру. Більш ніж 100 років поспіль, після припинення Національно-визвольної війни, український народ був насильно пригноблений через заборону існування Запорізької Січі, знищення державних органів влади, розділення українських територій між Сходом та Заходом, впровадження кріпацтва. Незважаючи на антиукраїнські нормативні акти, паростки національного відродження продовжували жити у серцях вітчизняної інтелігенції, яка у ході Української

революції 1917–1921 рр., здійснила неоціненний внесок у формування національної моделі публічної служби.

Нові засади організації державної служби були закладені в період становлення Української Держави гетьмана Павла Скоропадського. Так, у «Грамоті до всього українського народу» та «Законі про тимчасовий державний устрій України» були окреслені орієнтири формування нової моделі публічної служби. Так, відповідно до останнього нормативного акту, гетьману належала вся повнота законодавчої та виконавчої влади. Він самостійно призначав голову уряду, міністрів, керував зовнішньополітичною діяльністю, був головнокомандувачем флоту та армії. Ідея сильної влади мала тимчасовий характер, до обрання парламенту – Сейму [1, с. 376-377].

«Законом про тимчасовий державний устрій України» від 29 квітня 1918 року було створено Раду Міністрів, яка наділялася законодавчими і виконавчими функціями. Зокрема, міністрам надавалось право коментувати закони, розробляти механізми їх реалізації. Структура Ради Міністрів охоплювала міністерства зовнішніх, внутрішніх справ, народної освіти, фінансів, земельних, судових та військових справ. Через декілька днів структура Ради Міністрів поповнилася міністерством ісповідань. Міністерства поділялися на департаменти та управління. Раду Міністрів очолював Отаман. Він спирався на Генеральний секретаріат та підлеглу йому Генеральну канцелярію. Остання включала державний секретаріат, юридичну раду, департамент законодавчих справ, термінологічну комісією, архів, бібліотеку, відділ кодифікації законів, друкарню. На засіданнях уряду державний секретар мав право дорадчого голосу, а з питань, внесених Державною канцелярією – право вирішального голосу. Кожен нормативно-правовий акт розроблявся чи опрацьовувався в юридичній раді, яка відповідала за законодавчу техніку. Проблеми державного будівництва створювали значну завантаженість Уряду. Як результат, було створено Малу

Раду Міністрів, до складу якої кожне міністерство делегувало одного представника. Мала Рада здійснювала попередній розгляд законодавчих та адміністративних ініціатив, виконувала доручення уряду [2, с. 412].

Найвизначнішою подією в історії становлення публічної служби стало ухвалення трьох законодавчих актів, які започаткували функціонування державної служби в Україні на професійній основі. Перший – це Закон «Про урочисту обітницю урядовців і суддів та присягу військових на вірність Українській Державі» від 30 травня 1918 року. «Обіцяю та заприсягаюсь бути завжди вірним Українській Державі, як своїй Батьківщині, охороняти інтереси держави і всіма силами допомагати її славі та розцвіту, не жалкуючи навіть і життя свого», - так звучав зміст присяги. Відповідно до закону, кожен державний службовець повинен був її проголосити, як обов'язкову умову набуття статусу державного службовця. Саме цей елемент та атрибут вирізняє державну службу в Українській Державі гетьмана Павла Скоропадського від урядової служби у відомствах Української Народної Республіки періоду Центральної Ради, яка відповідним закон проголосила збереження всіх урядових відомств та службовців, що працювали в українських губерніях Російської імперії.

Другим нормативно-правовим актом, який визначав правовий статус державного службовця, закріплював соціальні гарантії, був Закон «Про нормальний розпис утримання службовців у центральних урядових установах цивільних відомств» від 26 червня 1918 року. Ним встановлювалася ієрархічна система класів, посад, рангів урядовців, визначалися обсяги посадових окладів, гарантувалися пільги, пенсійне забезпечення. Закріплення фінансових гарантій на законодавчому рівні вказують на кращі європейські службові традиції новітнього часу.

Третім документом – Законом «Про порядок призначення на урядову службу» від 24 липня 1918 року було визначено 10 посадових класів, на які

поділялися службовці та процедури призначення, звільнення з посад, що залежали від його класу. Так, призначення на вищі посади державних службовців (заступників міністрів, директорів департаментів) здійснював Гетьман Української держави за попереднім погодженням із Радою Міністрів. Окрім того, службовцям-професорам надавалася можливість поєднувати державну службу із науковою та викладацькою діяльністю у вищих навчальних закладах. Окремо було врегульоване питання переходу державних службовців з одного відомства до іншого, а праця в урядових установах Російської імперії чи державних відомствах Української Центральної Ради зараховувалася до стажу державного службовця. У перспективі передбачалася розробка комплексного нормативного акту, який би охопив усі питання проходження державної служби [3, с. 601-603].

Загалом, у добу Української Держави гетьмана Павла Скоропадського було ухвалено сотні нормативно-правових актів різного характеру, які стосувалися визначення статусу, місця, ролі державної служби, визначали реєстр державних посад, порядок призначення та звільнення, започаткували ведення службово-посадових реєстрів, а також утворили спеціальний орган, який відповідав за організацію та супроводження державної служби [4, с. 104-105].

Отже, можемо констатувати, що в Українській Державі гетьмана Павла Скоропадського було ухвалено цілу низку нормативно-правових актів, які вперше в історії України на законодавчому рівні закріпили засади функціонування інституту професійної державної служби, особливості її функціонування та проходження.

Використана література

1. Терлюк І. Я. Історія держави і права України: навчальний посібник. К. : Атіка, 2011. 944 с.

2. Пиріг Р. Я. Діяльність урядів гетьманату Павла Скоропадського: персональний вимір. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2016. 518 с.

3. Гончарук Н. Т. Розвиток державної служби в Україні. Енциклопедія державного управління у 8 т. Т 3 : Історія державного управління / за ред. Ю. В. Ковбасюка. 2011. С. 601-603.

4. Державна служба: підручник: у 2 т. / Ю. В. Ковбасюк, О. Ю. Оболенський, С. М. Серьогін та ін. К.; Одеса : НАДУ, 2012. Т. 1. 372 с.

Бражко С. М. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Херсонський державний аграрно-економічний університет

Новікова М. М. – доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат юридичних наук, доцент

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах сучасних глобальних викликів та збройного конфлікту, який відбувається на території України, питання економічної безпеки стають особливо пріоритетними. Аграрний сектор є критично важливою сферою для економічного розвитку та продовольчої безпеки, однак в умовах воєнного стану аграрні підприємства стикаються з численними загрозами. Ці фактори значно знижують стійкість аграрного сектору, що може призвести до продовольчої кризи та погіршення економічного стану країни. Крім того, воєнний стан вимагає від аграрних підприємств адаптації до нових умов ведення господарства, зокрема, швидкого реагування на зміни у середовищі, застосування антикризових заходів та оптимізації управлінських процесів. У зв'язку з цим, дослідження економічної

безпеки аграрних підприємств в умовах воєнного стану набуває особливої актуальності, оскільки від його результатів залежить не лише стабільність окремих підприємств, а й продовольча безпека країни в цілому. Відповідно, метою нашого дослідження є визначення та аналіз понять та змісту економічної безпеки аграрних підприємств в умовах воєнного стану.

Для висвітлення поняття «економічна безпека аграрного підприємства в умовах воєнного стану» вимагає з'ясування двох його змістовних складових «економічна безпека аграрного підприємства» та «умови воєнного стану».

К. Чмир пропонує розглядати економічну безпеку аграрного підприємства у вузькому та широкому смислі. У широкому стані авторка визначає, що це «такий стан його господарських ресурсів, що забезпечує раціональну галузево-організаційну структуру підприємства, враховуючи географічне розташування та природно-кліматичні умови його діяльності, за якого воно здатне ефективно протидіяти можливим загрозам внутрішнього й зовнішнього середовища, а також досягати поставлених цілей і завдань на основі реалізації обраної ним стратегії розвитку» [1, с. 586]. У вузькому ж значенні, на думку дослідниці, економічна безпека аграрного підприємства представляється в якості здатності підприємства функціонувати в якості суб'єкта господарювання за існуючого рівня ресурсного забезпечення та обраної спеціалізації виробництва. Таким чином, у вузькому значенні автор не акцентує увагу на зовнішніх факторах, які можуть впливати на безпеку аграрного підприємства.

Відповідно до нормативного визначення, «Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози,

відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [2].

В умовах воєнного стану аграрні підприємства стикаються з додатковими загрозами та викликами, які значно впливають на їхню економічну безпеку. До таких загроз належать: фізичне руйнування інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, дефіцит робочої сили через мобілізацію, фінансові труднощі, зростання ризиків та невизначеності. Всі ці фактори вимагають від підприємств швидкої адаптації, застосування кризових стратегій та заходів з управління ризиками.

Виходячи з вищенаведеного аналізу, економічна безпека аграрного підприємства в умовах воєнного стану може бути визначена як стан захищеності аграрного підприємства, що забезпечується шляхом комплексного управління внутрішніми та зовнішніми загрозами, особливо в умовах збройного конфлікту. Це включає забезпечення фінансової стабільності, захист ресурсів, збереження виробничих потужностей, адаптацію логістичних і управлінських процесів, а також реалізацію антикризових заходів та стратегій з метою мінімізації негативних впливів воєнного стану на операційну діяльність та розвиток підприємства.

Таким чином, економічна безпека аграрного підприємства в умовах воєнного стану є багатовимірним поняттям, що охоплює різноманітні аспекти діяльності підприємства, спрямовані на його стійкість та здатність до відновлення у складних умовах. Це поняття інтегрує традиційні елементи економічної безпеки з специфічними викликами та вимогами, які виникають у зв'язку з веденням аграрного бізнесу під час воєнних дій.

Ґрунтуючись на дослідженні Н. В. Прус [3], ми приходимо до висновку, що до змісту економічної безпеки аграрних підприємств входять наступні складові: кадрова безпека (визначає здатність підприємства залучати, утримувати та ефективно використовувати висококваліфікований персонал); енергетична безпека (забезпечує безперервність виробничих процесів незалежно від зовнішніх умов постачання енергетичних ресурсів); ринкова безпека (захист ринкових позицій підприємства, розвиток нових ринків збуту та забезпечення стабільного попиту на продукцію); інформаційна безпека (захист інформаційних ресурсів та технологій, що використовуються підприємством); правова безпека (спрямована на дотримання законодавчих норм та захист прав підприємства); екологічна безпека (врахування екологічних ризиків та впливу виробничої діяльності на навколишнє середовище); виробнича безпека (безпека виробничих процесів та мінімізацією виробничих ризиків); фінансова безпека (фінансова стабільність, захист від економічних злочинів та ефективне управління фінансовими ресурсами); техніко-технологічна безпека (забезпечує використання сучасних технологій та техніки для підвищення ефективності виробництва).

В умовах воєнного стану суттєво змінюються умови ведення господарської діяльності, що вимагає адаптації підприємств до нових реалій. Його умови щільно впливають на всі складові економічної безпеки. Так, воєнний стан може спричинити дефіцит кваліфікованих кадрів через мобілізацію, змушуючи підприємства швидко адаптувати кадрову політику. Крім цього, можливі перебої у постачанні енергоресурсів через бойові дії або пошкодження інфраструктури, що вимагає від підприємств пошуку альтернативних джерел енергії. Також в умовах воєнного стану можуть звужитися ринки збуту через зниження попиту та логістичні проблеми, тому підприємствам важливо розробляти нові канали реалізації продукції тощо.

Таким чином, воєнний стан значно впливає на всі складові економічної безпеки аграрних підприємств, змушуючи їх адаптуватися до нових умов та розробляти ефективні стратегії управління ризиками.

Використана література

1. Чмир К. Економічна безпека сільськогосподарського підприємства та заходи її підвищення. *Інноваційний розвиток та безпека підприємства в умовах неоіндустріального суспільства*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (квітень 2020, м. Київ). С. 586–588.

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top> (дата звернення 25.05.2024).

3. Прус Н. В. Система економічної безпеки підприємства. Поняття, сутність, принципи. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. Вип. 2. С. 675–679.

УКРАЇНСЬКИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗБУДОВИ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Петрик А. М. – старший науковий співробітник Інституту історії та археології Балтійського регіону, Клайпедський університет (Литовська Республіка), кандидат історичних наук

ПОСАДА ГОЛОВИ ДЕРЖАВИ У КОНСТИТУЦІЯХ МІЖВОЄННОЇ ЛИТВИ (1918 – 1940)

На момент початку Першої світової війни (1914-1918 рр.) більша частина етнічних литовських територій входила до складу Російської імперії. Вони відносилися до Віленської, Ковенської, Сувалкійської губерній. Жодних окремих національних литовських територіальних утворень у тодішній Росії не існувало. Так як і у Германській імперії, якій належали населені литовцями володіння, відомі під назвою Прусска Литва. У ході світової війни територія сучасної Литви опинилася у зоні бойових дій, була окупована німецькою армією, увійшла до військово-адміністративного утворення Обер-Ост. В умовах, що склалися на той момент, спостерігалася активізація литовського національного руху. Відбулося формування самостійницької концепції. Восени 1917 р. утворено представницький орган литовського народу – Литовську Тарибу (Раду) (керовану Президією) (з часом відбулася трансформація органу у Державну Раду). Її лідерами окреслено курс на відновлення самостійної Литовської держави, втраченої у наслідок геополітичних процесів попередніх століть.

У грудні 1917 р. Тариба оголосила про відновлення Литовської держави, щоправда, у союзі з Германською імперією [1, с. 254]. Трохи більше ніж за місяць, 16 лютого 1918 р., Рада проголосила повну незалежність Литви [2, с. 720-721]. На той момент, як зазначено раніше, країна перебувала під фактичною іноземною окупацією. В силу вказаної обставини впровадження державотворчих ініціатив, до моменту поразки Німеччини (листопад 1918 р.), мало декларативний або половинчастий характер. Лише закінчення Першої світової війни і початок деокупаційних заходів відкрили вікно можливостей для молоді Литовської держави. Це має пряму дотичність як до початку конституційного будівництва, так і, безвідривно від його контексту, до формування вищих владних інститутів Литви.

Зазначимо, що, наразі, в українській історичній литуаністиці, як і у студіях з історії держави і права зарубіжних країн, заявлена нами проблематика слабо висвітлена. З одного боку, така ситуація свідчить про наявність незаповнених лакун у дослідженні, українськими науковцями, цілого вектору історії та права Балтійського регіону, з іншого – залишає можливість розширення поля знань у вітчизняній історичній та правознавчій литуаністиці і балтистиці.

Вперше, у законодавчому полі Литви, проблема умонтування посади одноосібного голови держави постала у останні півроку фактичного німецького протекторату. Тоді серед литовських еліт актуалізувалася дискусія стосовно форми державного правління. На певному етапі перевагу здобули прихильники монархії. У липні 1918 р. Президія Тариби затвердила *Основний проект литовської монархічної конституції*. У країні встановлювалася спадкова, конституційна монархія, «заснована на демократичних принципах» (Ст. I). Король оголошувався керівником держави, однак, мав правити разом з обраними Народними представниками. Монарх, нарівні з Народними представниками, мав виконувати функцію законодавчого органу (Ст. III п. а). Королю надавалося право законодавчої ініціативи (Ст. III п. д) та ініціювання ревізії конституції (Ст. III п. г). Литовський король очолював виконавчу гілку. Він призначав уряд, через який здійснював свої виконавчі повноваження (Ст. III п. б) [1, с. 318]. На престол Литви Тариба обрала герцога Вюртемберзького Вільгельма фон Ураха [3, с. 121]. Він погодився зійти на трон під іменем Міндаугаса II. Проте, через зміну зовнішньополітичної ситуації Тариба, 2 листопада 1918 р., відмовилася від монархічного проекту і анулювала обрання Вільгельма фон Ураха [4, с. 369].

Припинення бойових дій Першої світової війни не принесли миру до Литви. Молода країна зіткнулася із необхідністю боронити самостійність зі зброєю в руках. У 1919 – 1920 рр. литовська армія вела бої проти різних ворожих сил, що мали на меті ліквідацію суверенності країни і включення її до своїх

імперських організмів. Даний період був важливим в плані змін вектору розвитку країни. Литва обрала республіканську форму правління з демократичним політичним режимом. У роки війни за незалежність у країні прийняли три тимчасові конституції. Кожна з них визначала сферу відповідальності керівництва держави. Згідно, проголошених у листопаді 1918 р., *Основних положень Тимчасової Конституції Литовської Держави* тимчасовим колективним головою держави фактично визначалася Президія Державної Ради Литви, яка складалася з президента та двох віце-президентів Президії (Розд. III, Ст. 9). Їй належала виконавча влада, яку Президія здійснювала через Кабінет Міністрів, підзвітний Державній Раді (Розд. III, Ст. 10) [5, с. 1]. У квітні 1919 р. Державна Рада прийняла нові *Основні положення Тимчасової Конституції Литовської Держави*. Вперше вводилася посада Президента (Розд. I, Ст. 1 п. а). Однак, до моменту скликання Установчого Сейму і прийняття Конституції Литви (юридичного закріплення у ній республіканської форми правління), використовувався термін «Президент Держави» (Розд. II, Ст. 6) а не «Президент Республіки». Президент, як і Президія Державної Ради за попереднім тимчасовим основним законом, очолював виконавчу гілку влади, обирався Державною Радою (Розд. II, Ст. 8).

Він був головним репрезентантом держави у міжнародних відносинах, призначав литовських і приймав іноземних посланців. До його компетенції належало призначення головнокомандувача збройних сил, промульгація законів (Розд. II, Ст. 9), видання законів між сесіями Державної Ради або у перерві між ними (Розд. III, Ст. 13), ветоування законів ухвалених Радою (Розд. III, Ст. 14) надання амністії (Розд. II, Ст. 10), призначення Державного Контролера (Розд. VIII, Ст. 39) тощо [6, додаток]. Тимчасова Конституція 1920 р. мала перехідний характер. На фоні скликання національного Установчого Сейму і розробки постійної Конституції тимчасовий основний закон мав закріпити два архіважливі

вектори: а) Литва проголошувалася демократичною республікою (Розд. I, Ст.1); б) парламентською за формою - Установчий Сейм називався у документі «виразником суверенної влади Литви» (Розд. I, Ст. 2) і мав дуже широку юрисдикцію. Посада Президента зберігалася, як і основні його повноваження за тимчасовим основним законом 1919 р. Наряду з Кабінетом Міністрів, йому «доручалася» виконавча влада (Розд. I, Ст. 5). Президента обирав Установчий Сейм (Розд. II, Ст. 7) і, у певних випадках, його міг заступити на посаді Голова парламенту (Розд. II, Ст. 9) [7, с. 1].

Апогеем конституційного будівництва доби парламентаризму (більш відомої як «сеймократія» 1920-1926 рр.) у міжвоєнній Литві стала Конституція 1922 р. Згідно неї державна влада здійснювалася Сеймом, Урядом і Судом (Розд. I, Ст. 2), з очевидним приматом парламенту. Президент вважався складовою Уряду, наряду з Кабінетом Міністрів (Розд. IV, Ст. 40). Президента обирав Сейм абсолютною більшістю голосів, шляхом таємного голосування (Розд. IV, Ст. 41). Президент обирався на трирічний термін, не більше ніж на два терміни підряд (Розд. IV, Ст. 44). Ним міг бути обраний кожен литовський громадянин, котрий досяг 35-річного віку і мав право обиратися депутатом Сейму (Розд. IV, Ст. 43). Вводилася опція процедури імпічменту Президента, 2/3 голосів депутатів Сейму (Розд. IV, Ст. 44). Парламент мав право ініціювати порушення кримінального провадження проти керівника держави (Розд. IV, Ст. 63).

Водночас, Президент не лише зберіг права і повноваження, зазначені у тимчасових конституціях 1919 і 1920 рр., але і одержав їхнє суттєве розширення. Зокрема, він оголошувався Верховним Головнокомандувачем збройними силами (Розд. IV, Ст. 53), мав право розпуску Сейму (Розд. IV, Ст. 52). Крім того, Президент отримав право участі і головування на засіданнях Кабміну (Розд. IV, Ст. 54), за поданням уряду Президент Литовської Республіки міг оголошувати воєнний або надзвичайний стан (Розд. III, Ст.32) і т.д. [8].

У грудні 1926 р. в Литві відбувся воєнний переворот. До влади прийшли сили правого спрямування. Встановився автократичний режим Антанаса Сметони. Сейм III-го скликання у 1927 р. було розпущено. Нова Конституція 1928 р. відповідала зміні режиму і посиленню президентської інституції. При декларативному збереженні демократичного устрою і рівності владних гілок. Відтепер Президент обирався на 7-річний термін спеціальними Представниками Народу (Розд. IV, Ст. 43) і не мав обмежень у кількості переобрань на нові строки (Розд. IV, Ст. 46). У випадку його відсутності чи нездатності виконувати обов'язки, голову держави заступав Прем'єр-Міністр (Розд. IV, Ст. 47), а не Голова Сейму, як це було раніше. Показово, що, у порівнянні з Конституцією 1922 р., Президент більше не зобов'язувався захищати Конституцію країни (Розд. IV, Ст. 44). Сейм фактично не міг висловити недовіру голові республіки. Натомість, останній мав змогу видавати закони за відсутності Сейму та перейняти певні права парламенту (Розд. IV, Ст. 53) [9].

Наступне десятиліття пройшло під знаком максимальної концентрації влади у руках Президента. У Литві встановилася однопартійна система. У 1936 р. свою роботу почав Четвертий Сейм (повністю підконтрольний волі голови держави). Йому судилося прийняти третю і останню Конституцію Литви міжвоєнного періоду. Новий основний закон складався з 22 розділів, що включали 156 статей. Конституцію 1938 р. можна вважати піковою точкою законотворчості ери авторитаризму у Литві. Президент навіть формально був більше нікому невідповідальний. Не ніс жодної відповідальності за свою владну діяльність (Розд. X, Ст. 73). Він проголошувався очільником Республіки і керівником Держави (Розд. I, Ст. 3), демократичний характер якої навіть не зазначався. Президент називався окремою гілкою неподільної державної влади (Розд. I, Ст. 4). Сама ж держава проголошувалася основою буття кожного її громадянина (Розд. III, Ст. 16). Відданість їй відтепер закріплювалася як

обов'язок (Розд. III, Ст. 17). Згідно присяги Президент клявся і ніс відповідальність перед Богом і литовською історією але не перед народом. Голова держави більше не давав обіцянок захищати закони, а лише дбати про єдність нації і плекати силу Литви (Розд. X, Ст. 65). Лідер нації зберіг повноту контролю над виконавчою владою, можливість розпускати Сейм на свій розсуд. Він скликав сесії парламенту, призначав членів тимчасової Президії Сейму, приймав присяги новообраних парламентарів тощо. В окремих випадках Президент міг видавати закони і затверджувати бюджети. У воєнний час Президент одноосібно приймав рішення щодо питань мобілізації, війни та миру, управління обороною держави здійснювалося президентськими указами. Він уповноважував укладання і ратифікацію міжнародних договорів. Окремо слід наголосити на впливі голови держави на судочинство. Президент отримав можливість звільняти громадян від покарання за рішенням суду або замінювати його на більш м'яке, повертати громадянам відібрані чи обмежені судом права (Розд. XVII, Ст.130). Зазначене вище не є повним переліком усіх преференцій наданих голові Республіки за Конституцією 1938 р. [10]. Основний закон діяв до моменту радянського вторгнення та окупації Литви у 1940 р. Відновлення литовської державності у 1990-1991 рр. призвело до реставрації конституційної традиції міжвоєнної доби, що сприяло створенню фундаменту комплексного концепту спадковості «нової» Литви від епохи 1918-1940 рр.

Використана література

1. Gimžauskas E. (sud.) *Lietuva vokiečių okupacijoje Pirmojo pasaulinio karo metais, 1915 – 1918. Lietuvos nepriklausomos valstybės genezė. Dokumentų rinkinys*. 2006. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla. 595 p.

2. Jakubčionis A. Vasario 16 Aktas, Nepriklausomybės Aktas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, 2015. T. XXIV. Psl. 720-721.
3. Gaigalaitė A., Skirius J. (sud.) *Lietuvos istorijos chrestomatija. 1861 – 1990-03-11*. 1993. Kaunas: Šviesa.
4. Eidintas A., Lopata R. (sud.) *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai 1917-1918*. 1991. Vilnius: Mokslas. 536 p.
5. *Lietuvos aidas*, 1918. XI. 13. № 130.
6. *Laikinosios Vyriausybės žinios*. 1919. V. 8. № 6 (pried.).
7. *Laikinosios Vyriausybės žinios*. 1920. VI. 12, № 37.
8. *Vyriausybės žinios*. 1922. VIII. 6, № 100.
9. *Vyriausybės žinios*. 1928. V. 25, № 275.
10. *Vyriausybės žinios*. 1938. V.12, № 608.

Лєнь Т. В. – доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат філософських наук

РОЛЬ МІЖОСОБИСТІСНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СЬОГОДЕННІЙ УКРАЇНІ

Для збереження старих та побудови нових стосунків між членами суспільства важливою є якість міжособистісної комунікації. Якісна міжособистісна комунікація сприяє прагненню до вираження своїх почуттів, думок, розумінню інших, вирішенню конфліктних ситуацій конструктивним шляхом та співпраці для досягнення спільних цілей. Комунікація відіграє важливу роль у побудові довіри та взаєморозуміння між людьми.

Роль міжособистісної комунікації яскраво виражена в дослідженнях українських та закордонних науковців, серед яких: Є. Гарькавий, С. Ставченко, П. Кухта, А. Баровська, Д. Дубов, Р. Льюїс, С. Фінк, Ф. Сайтел, П. Лагадек, Д. Фішман, О. Холсті, П. Брюс, С. Блек, С. Катліп, А. Сентер, Р. Боін, П. Харт та інші.

У складних умовах сьогодення міжособистісна комунікація зазнала значних змін. В ситуаціях, коли люди відчують стрес, страх та незахищеність відбувається погіршення якості спілкування та комунікації в цілому. У таких умовах зростає напруга та конфлікти, знижується можливість вільного спілкування через обмеженість ресурсів та інфраструктури [2].

Міжособистісна комунікація в умовах постійного стресу може бути особливо складною. Стрес впливає на сприйняття та реакцію людей, на взаємодію в цілому. У таких ситуаціях важливо бути емпатичним, вміти слухати та вибирати свої слова більш ретельно. Також важливим є дотримання позитивного підходу та співпрацювати у процесі комунікації для знешкодження стресових ситуацій [1].

Негативні умови життєдіяльності обмежують природні зв'язки, порушують звичний спосіб життя, впливають на поведінку та міжособистісну взаємодію. З такими викликами важко впоратись зрілій особистості, а коли мова йде про дітей та юнацтво, то проблема стоїть ще гостріше, адже для особистості, що формується спілкування є важливою складовою особистісного розвитку. Також, міжособистісна комунікація забезпечує встановлення та підтримку здорових стосунків з різними людьми, що сприяє розвитку соціальних навичок та допомагає збагачувати особисте життя. Крім того, через взаємодію з іншими молодь вчиться вирішувати конфлікти, розвивати емпатію і сприймати життєві погляди інших, формуючи власне світобачення.

Сьогодні українцям треба гуртуватися задля підтримки один одному, розвивати навички міжособистісного спілкування для покращення соціальної адаптації у важкі для країни часи.

Для подолання кризи комунікації важливо встановити відкриті, чесні та ефективні способи спілкування. Зміцнення комунікації можна досягти шляхом встановлення чітких та зрозумілих правил спілкування, активного слухання та відкритого обміну інформацією. Також важливо підтримувати позитивне та відкрите середовище для спілкування, де кожен учасник/ця може вільно висловлювати свої думки та відчуває себе важливим [4].

Під час кризових ситуацій ефективна міжособистісна комунікація може забезпечити необхідну в такий складний час підтримку. Під час кризи взаємодія, якісні комунікативні процеси можуть змінити спосіб, яким суспільство функціонує і розвивається. Наскільки вдало ці процеси будуть задіяні, вирішується великою мірою якістю комунікації між усіма учасниками. Важливо пам'ятати, що в періоди кризових ситуацій якісна міжособистісна комунікація дає можливість забезпечити ефективне управління ситуацією та сприяти виходу з кризи. Дбаємо один про одного!

Використана література

1. Гарматюк О., Гарматюк А. Ефективні комунікації та інформаційні заходи в кризових ситуаціях. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2017. Вип. 1 (16). С. 121–128. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2017/17goovks.pdf> (дата звернення: 15.05.2024).

2. Гарькавий Є. М. Кризові комунікації як напрям реалізації стратегічних комунікацій у силах оборони України. *Політичне життя*. 2019. Вип. 3. С. 64–70. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife> (дата звернення: 13.05.2024).

3. Горовий В. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; наук. ред. Л. А. Дубровіна. Київ, 2010. 360 с.

4. Ставченко С. Кризова комунікація і ризик-комунікація у політичному процесі: спільне та особливе. *Evropský politický a právní diskurz*. 2017. Sv. 4. Vyd. 4. С. 129–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2017_4_4_20 (дата звернення: 10.05.2024).

5. Соснін О. В., Михненко А. М., Литвинова Л. В. Комунікативна парадигма суспільного розвитку: навч. посіб. Київ : НАДУ. 2011. 220 с

Сеньовська Н. Л. – доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти ТНПУ ім. В. Гнатюка, кандидат педагогічних наук, доцент

Нестайко І. М. – доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти ТНПУ ім. В. Гнатюка, кандидат педагогічних наук, доцент

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Жахлива війна, яку принесла в Україну російська федерація, та її наслідки (повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року) спричинила перегляд основ сучасної української педагогіки, зокрема, «на якісно новий рівень вивела уявлення про патріотичне виховання як педагогічну категорію, яка нині переживає оновлення» [2, с. 29]. Усе частіше педагоги різних закладів освіти наголошують на тому, що ключовою необхідністю є формування в майбутніх дорослих громадян відповідального ставлення до своєї держави. Це передбачає «розвиток любові до своєї країни, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальності за

природу; потребу зробити свій внесок у долю Батьківщини; прагнення праці на благо рідної країни, її народу» [1, с. 102]. Патріотизм є перш за все дієвою любов'ю до Батьківщини. Тому патріотичне виховання має бути наріжним каменем системи загальної середньої освіти в Україні. Безумовно, у багатьох школах здійснювали виховну роботу в цьому напрямку постійно. І вона активізувалася зараз. Але системність дуже важлива. З цієї причини необхідно враховувати дію принципів виховання й будувати роботу закладів загальної середньої освіти, орієнтуючись в процесі формування патріотизму саме на них:

1. *Принцип цілеспрямованості* – підпорядкованість виховної роботи загальній меті (від єдності нації залежить наше фізичне виживання й існування держави Україна), знання цієї мети вихователями і вихованцями.

2. *Принцип зв'язку виховання з життям* – діти повинні бачити як заходи стосуються саме їх, їхніх родин, знайомих; що саме вони можуть зробити для порятунку держави й рідних (збирати донати, готувати передачі військовим, плести сітки тощо).

3. *Принцип єдності свідомості та поведінки* – у школі говорять про важливість патріотизму і роблять щось для армії, ВПО, родин загиблих захисників.

4. *Принцип виховання в праці* – тільки діяльна любов до Батьківщини допоможе нам зараз і в майбутньому, обговорювати мало, треба спільно щось робити.

5. *Принцип комплексного підходу у вихованні* – єдність мети, завдань і змісту виховання; єдність форм, методів і прийомів виховання; єдність виховних впливів школи, сім'ї, громадськості, засобів масової інформації, вулиці. Усе має промовляти про важливість єдності нації й збереження держави.

6. *Принцип виховання особистості в колективі* – коли ми робимо щось спільно (плетемо сітки, підтримуємо одне одного, боремося), виходить краще й

ефективніше. Клас і вся школа мають стати єдиним організмом, пов'язаним патріотичною діяльністю різного формату.

7. *Принцип поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю учнів* – безпосередня участь учнів у плануванні своїх громадських справ (наприклад, прибирання могил героїв, популяризація ветеранської літератури), усвідомлення їх необхідності й значення, контроль за їх виконанням, оцінювання досягнутих результатів (учителям варто зосередитися на підтримці школярів).

8. *Принцип поєднання поваги до особистості вихованця з розумною вимогливістю до нього* – єдність вимог до вихованців з боку педагогів, контроль за їх поведінкою (якщо щось роблять для військових, усе має бути якісним, якщо поширюють якусь інформацію. Її треба перевіряти тощо), гуманне ставлення до них, поважання їхньої думки та ін.

9. *Принцип індивідуального підходу до учнів у вихованні* – зараз особливо важливий, адже ми всі в стані постійного стресу. Можливо, комусь з дітей краще утриматися від участі в певних заходах (якщо є якийсь тригер – хтось з близьких помер, пропав безвісти, у полоні тощо). Або, навпаки, активніше залучатися – з терапевтичною метою також (ми всі заспокоюємося, коли робимо щось для фронту).

10. *Принцип системності, послідовності й наступності у вихованні* – потрібна система певних послідовних виховних заходів для успішного виховання майбутніх патріотичних громадян нашої країни. Тому виховні заходи не мають бути епізодичними, випадковими. Їх краще планувати спільно всім педагогічним колективом.

11. *Принцип єдності педагогічних вимог школи, сім'ї і громадськості* – і церква, і громада і школа мають залучати дітей до діяльності на користь України

і її війська. Ну а педагогічний колектив закладу освіти повинен співпрацювати з батьками у цьому питанні особливо активно.

Таке переосмислення сприятиме оптимізації організації патріотичного виховання у закладах освіти та гармонізації співпраці школи, сім'ї та громадськості в умовах сучасних викликів.

Використана література

1. Марченко Я. Виховання патріотизму в дітей як актуальна проблема сучасного виховання. *Інструментарій виховання в сучасних закладах освіти: реалізація творчих і соціально значущих програм, проєктів* : зб. матер. наук.-практ. конф. Київ, 2022. С. 101–106. URL: <https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/Zbirnyk-tez-konf.-28.04.2022.pdf#page=101> (дата звернення: 15.05.2024).
2. Устименко І. Патріотичне виховання учнівської молоді, окреслене війною. *Педагогічний вісник*. 2022. Вип. 1–2. С. 26–29. URL: file:///C:/Users/Administrator%201/Downloads/PP_1_2-28-31.pdf (дата звернення: 13.05.2024).

Бондарчук С. В. – доцент кафедри льотної експлуатації та безпека польотів, Льотна академія Національного авіаційного університету, кандидат біологічних наук, доцент

Погоріла З. М. – начальник відділу опіки на дому Національного Комітету Товариства Червоного Хреста України

**МОНІТОРИНГ ЯК АДМІНІСТРУВАННЯ НАПРЯМКУ ДІЯЛЬНОСТІ
«ДОГЛЯД ВДОМА» КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ**

УКРАЇНСЬКОГО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

Агресія росії проти українського народу спричинила, окрім неймовірних страждань мільйонів українців, необхідність підтримки людей похилого віку та осіб з інвалідністю, які потребують стороннього догляду в умовах воєнного стану.

З 2019 року в Донецькій та Луганській областях, за підтримки Міжнародного Комітету Червоного Хреста та Міжнародної Федерації товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця розпочався проєкт «Реагування - Догляд вдома та підтримка людей літнього віку». Старт діяльності «Догляд вдома» в Кіровоградській області розпочалася з 01 липня 2022 року за підтримки Данського Червоного Хреста, а з 01 травня 2023 року до реалізації діяльності долучився Швейцарський Червоний Хрест.

На етапі формування запиту на здійснення діяльності необхідно було оцінити, яка кількість людей похилого віку та осіб з інвалідністю потребує супроводу; проаналізувати, які саме соціально-побутові та гігієнічні послуги доступні у визначеному населеному пункті, щоб уникнути дублювання діяльності з територіальними центрами соціального обслуговування; визначити категорії підопічних, яким надаватимуться послуги; виявити види послуг та їх кількість; обрати кількість соціальних помічників, необхідну для здійснення діяльності тощо.

Наразі послуги соціально-побутового та гігієнічного характеру надають 85 соціальних помічників, які обслуговують 550 підопічних у 47 населених пунктах Кіровоградської області.

Для ефективного управління діяльністю «Догляду вдома» та уникнення дублювання, важливим питанням стало налагодження співпраці з Управлінням соціального захисту та районними територіальними центрами соціального

обслуговування (надання соціальних послуг) населення. Так у 2023 році Кіровоградська обласна організація Українського Червоного Хреста підписала Меморандум про співпрацю з Департаментом соціального захисту населення Кіровоградської обласної військової адміністрації, що стало початком якісної та дієвої співпраці в наданні соціальних послуг.

Важливим аспектом публічного управління діяльності є проведення моніторингу. Метою його є: відстеження якісних показників виконання соціально-побутових та гігієнічних послуг та їх відповідність до індивідуального плану надання послуг та умов діяльності; виявлення та виправлення недоліків у наданні соціально-побутових та гігієнічних послуг задля підвищення їх якості та забезпечення надання адресної підтримки з урахуванням потреб підопічного; виявлення потреб у продовженні надання послуг, внесення змін до індивідуального плану або припинення супроводу підопічного.

Моніторинг може бути персональним і він здійснюється координатором напрямку діяльності Національного Комітету, регіональним координатором, асистентом, головою обласної/місцевої організації Українського Червоного Хреста, щонайменше двічі на рік, та телефонним – щодвамісяця. Проводить регіональний координатор, асистент, або представники інформаційного центру Українського Червоного Хреста.

Варто зазначити, що при проведенні моніторингу застосовувати методи комунікації, техніки активного слухання, ставити відкриті запитання. До прикладу: «Як ваше життя змінилось з приходом соціального помічника?» (порівняння життя до проекту та зараз); ставити уточнюючі питання щодо дітей та рідних, але завжди пам'ятати, що це питання може викликати у підопічного сльози та навіть неадекватну реакцію тощо.

При проведенні моніторингу, незалежно від його формату, необхідно враховувати емоційний стан підопічного, вікові особливості.

Важливим етапом у провадженні діяльності є обговорення результатів моніторингу з соціальним помічником та пошук шляхів виправлення недоліків задля покращення роботи соціальних помічників. Заповнені форми моніторингу передаються до відділу опіки на дому Національного Комітету.

Міжнародні донори приділяють значну увагу у розробці стандартів для проведення моніторингу, пропонують різні форми та методи проведення моніторингу.

Таким чином, адміністрування моніторингу у напрямку діяльності «Догляд вдома» Кіровоградської обласної організації Українського Червоного Хреста це діяльність, яка пов'язана з вирішенням соціальних завдань суспільства. Продовжується удосконалення форм проведення моніторингу із використанням різних платформ, як наприклад KoboToolbox та ESPO CRM, що може суттєво удосконалити систему управління діяльності.

Використана література

1. Офіційний сайт Товариства Червоного Хреста. URL: <https://redcross.org.ua/> (дата звернення: 28.05.2024).

Єфіменко В. С. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Навчально-науковий інститут права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**ПРИНЦИП СУБСИДАРНОСТІ ЯК ОДИН З ОСНОВОПОЛОЖНИХ
ПРИНЦИПІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ ТА ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ**

У вітчизняній та західноєвропейській науковій спільноті сьогодення, принцип субсидіарності передбачає розподіл або передання повноважень від суб'єктів вищого рівня до суб'єктів найнижчого можливого рівня в такий спосіб, при якому розподілені або передані повноваження могли реалізовуватись максимально ефективно, а тому суб'єкту, що їх здійснюватиме, була гарантована максимально можлива незалежність від втручання вищого суб'єкта при їх здійсненні. В даний спосіб відповідні системи забезпечують відхід від централізації повноважень на вищому рівні та гарантують наближеність суб'єктів публічного управління до громадян на нижчому рівні. Дане твердження аргументовано тим, що суб'єктам на нижчих рівнях, в межах їх юрисдикції та відповідних територій, зрозуміліша специфіка проблем та задач свого рівня, на противагу централізованому суб'єкту, завдання якого є глобальнішими, а тому приділення достатньої уваги та ефективного вирішення кожної із проблем нижчого рівня постає нереалістичним.

Відповідно до частини 1 статті 124 «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» (надалі – «Угода про асоціацію»), яка була ратифікована Верховною Радою України 16 вересня 2014 року, окрім відповідності вимогам Копенгагенських критеріїв, яким мають відповідати усі країни-члени Європейського Союзу, Україна також має привести національне законодавство у відповідність до так званого *acquis communautaire* («доробок спільноти»), до якого входять основні акти, згідно з якими функціонує комплексна наднаціональна система Європейського Союзу в різних галузях [1].

У межах системи Європейського Союзу, серед згаданого *acquis communautaire*, принцип субсидіарності наведено в статті 5 Договору про заснування Європейської Спільноти (також відомий як Договір про Європейський Союз), відповідно до якого, Європейський Союз функціонує на

підставі принципів наділення компетенцією, субсидіарності та пропорційності [2], а також в Протоколі про застосування принципів субсидіарності та пропорційності, який включає деталізовані положення щодо застосування даних принципів [3]. В той же час, Договір про функціонування Європейського Союзу, не називаючи згаданий принцип, включає положення щодо розподілу компетенції між наднаціональним та національним рівнями системи Європейському Союзу, які вже сформовані на основі принципів субсидіарності та пропорційності [4].

У свою чергу, в Україні принцип субсидіарності було наведено в наступних актах національного законодавства: у «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні», що була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 333-р від 1 квітня 2014 року [5]; у «Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року», яка була затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 1001 від 21 липня 2006 року [6]; у «Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року», яка була затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 385 від 6 серпня 2014 року [7]; в «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», що була схвалена Указом Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 року [8]; в Законі України «Про засади державної регіональної політики» № 156-VIII від 2 лютого 2015 року [9].

Як можна було побачити, принцип субсидіарності в Україні дійсно отримує поступове закріплення, але здебільшого входить до підзаконних актів та, нажаль, лише до одного закону. Більше того, дані акти національного законодавства стосуються сфери регіональної політики, розвиток якої є складовою частиною адміністративно-територіальної реформи в Україні. Безумовно, саме органи місцевого самоврядування в сучасних демократичних державах найбільш яскраво виражають можливості нижчого рівня управління самостійно вирішувати

питання на відповідних територіях із певним рівнем незалежності від центральних органів влади (тобто, від вищого рівня), але й місцеві органи державної влади також можуть отримувати значну кількість повноважень від вищого рівня для вирішення завдань місцевого значення, беручи до уваги їх наближеність до специфіки проблем свого рівня, хоча, звичайно, на такий рівень незалежності як органи місцевого самоврядування, останні розраховувати не можуть. Вважаємо, що з метою формування сучасної та ефективної системи органів публічного управління в Україні, яка здатна гарантувати та забезпечити самостійність органам на найнижчому можливому рівні, досягнути ефективної реалізації завдань на даному рівні, а також беручи до уваги вибір українського суспільства щодо розділення цінностей та принципів Європейського Союзу, захищаючи сьогодні свій суверенітет, національну ідентичність та державні кордони від непровокованої збройної агресії, для забезпечення якісного євроінтеграційного процесу в частині приведення національного законодавства у відповідність до *acquis communautaire*, законодавцем має бути комплексно розглянуто концепцію принципу субсидіарності. Більше того, дана концепція має бути розглянута як в цілому, так і в межах функціонування інституцій Європейського Союзу та його держав-членів, їх взаємодії, розподілу компетенцій між наднаціональним та національним рівнями та за зразком імплементації даного принципу в національне законодавство окремих країн-членів (як пряме, так опосередковане), формувати сучасну європейську систему публічного управління в Україні.

Таким чином, даний процес має стосуватися не тільки рівня регіонального управління, а рівня всієї країни, що має забезпечити системність застосування субсидіарності, адже принцип має розповсюджуватись не тільки на органи нижчого, місцевого рівня, а й на органи вищого рівня, які у взаємодії між собою та з метою їх ефективного функціонування, повинні спільно відштовхуватись від

згаданого принципу, як в межах окремої системи національного рівня, так і в статусі потенційної країни-члена Європейського Союзу, де до процесів публічного управління у майбутньому додатково підключатиметься і наднаціональний рівень.

Використана література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 23.05.2024).

2. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства): Міжнародний документ від 25.03.1957. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text (дата звернення: 23.05.2024).

3. Протокол про застосування принципів субсидіарності та пропорційності: Міжнародний документ від 02.10.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_641#Text (дата звернення: 23.05.2024).

4. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями: Міжнародний документ від 25.03.1957. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення: 23.05.2024).

5. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 №333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.05.2024).

6. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 №1001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.05.2024).

7. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 №385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.05.2024).

8. Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020": Указ Президента України від 12.01.2015 №5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення: 24.05.2024).

9. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 №156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 24.05.2024).

Новікова М. М. – доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат юридичних наук, доцент

ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ТЕРИТОРІЯХ, ДЕ ВЕДУТЬСЯ БОЙОВІ ДІЇ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

У контексті повномасштабного вторгнення російської федерації на території України, питання захисту прав людини набувають особливого значення. На сьогоднішній день громадський сектор займає одне із провідних місць у моніторингу, захисті та адвокації прав людини і в умовах воєнних дій. На сьогоднішній день громадські організації є єдиними об'єднаннями, які поряд з

органами державної влади та місцевого самоврядування опікуються населенням, яке знаходиться в зоні бойових дій. А в деяких випадках, на територіях, де ведуться бойові дії, вони можуть виступати єдиними незалежними спостерігачами та захисниками цивільного населення. Саме тому дослідження ролі громадських організацій у захисті прав людини на територіях, де ведуться бойові дії, є вкрай актуальним і необхідним для розуміння та покращення механізмів захисту цивільного населення. Відповідно, метою даного дослідження є аналіз ролі громадських організацій у захисті прав людини на територіях, де ведуться бойові дії.

Якщо брати за зразок Херсонську область, то на її території активну діяльність реалізують декілька громадських організацій, які діють з залученням донорських коштів, серед них: Благодійний фонд «Я-Херсон», Благодійний фонд «Карітас Херсон УГКЦ», громадська організація «Дівчата», Благодійний фонд «Save Ukraine», громадська організація «Десяте квітня» та інші.

Серед напрямів діяльності громадських організацій та благодійних фондів слід виділити: волонтерську допомогу щодо видачі гуманітарної допомоги, психологічну допомогу, юридичну допомогу населенню, підтримку в пошуку житла та забезпечені базових потреб, оформлення документів та соціальних виплат, евакуації населення.

Власна робота у Благодійному фонді «Я-Херсон» з надання юридичних послуг та взаємодія з представниками громадського сектору протягом 2023-2024 років, а також аналіз позицій представників вітчизняних громадських організацій [1; 2] дала можливість зробити висновки, що під час роботи громадські організації стикаються з наступними проблемами:

- високим ризиком для життя та здоров'я бенефіціарів та соціальних працівників;

- цілеспрямованим знищенням складів, де розташована гуманітарна допомога з боку російських військових. При цьому вистеження місць, де здійснюється видача гуманітарної допомоги та її зберігання здійснюється за допомогою російських дронів;
- низьким рівнем взаємодії з місцевими органами державної влади та місцевого самоврядування і не зацікавленістю останніх у взаємній роботі з громадськими організаціями;
- недостатнім рівнем кваліфікації або відсутністю кваліфікованих спеціалістів у органах державної влади та місцевого самоврядування, нестача нотаріусів, адвокатів, проблеми у безперебойній роботі судів;
- знищенням судових справ, судових та нотаріальних архівів, архівів БТІ та державних реєстрів на території Херсонської області під час окупації російськими військами;
- незадоволеністю населення рівнем послуг, що надаються ГО через позицію, що громадські організації зобов'язані здійснювати допомогу всім без виключення;
- високим рівнем правового нігілізму та правовою некомпетентністю населення;
- завищеними очікуваннями від донорів, які не співпадають з реальністю воєнного стану і тим більше територій, де ведуться бойові дії, оскільки представники донорів не мають досвіду роботи в умовах війни.

Всі вищезазначені проблеми серйозно впливають на роботу громадських організацій, знижуючи їхню ефективність та можливість надавати необхідну допомогу в умовах бойових дій. Наявність цих проблем потребує термінових рішень для підвищення рівня підтримки та захисту прав людини на територіях, де ведуться бойові дії.

Використана література

1. Ситник О. Вигорання, брак коштів і спеціалістів: як громадський сектор працює під час війни. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/robota-gromadskogo-sektoru-pid-chas-viyni-doslidzhennya-300372/0> (дата звернення 27.05.2024).
2. Ворона О. Як працюють громадські організації під час війни. URL: <https://spilka.kiev.ua/yak-pratsyuyut-gromadski-organizatsiyi-pid-chas-vijny-oleksandr-vorona> (дата звернення 27.05.2024).

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ПРАВОВІЙ ТА УПРАВЛІНСЬКІЙ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Ламза Д. В. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри публічного та європейського права, Київський міжнародний університет

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС РУМУНІЇ У СФЕРІ ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

З огляду на фундаментальну роль освіти у забезпеченні соціального та економічного розвитку держави практично усі цивілізовані держави світу вважають одним із основних своїх пріоритетів забезпечення якісної освіти та відповідно формують і реалізують державну освітню політику виходячи з потреб суспільства. Зважаючи на затребуваність освітніх послуг, які постійно трансформуються для майбутньої реалізації молодого покоління, існує безліч міжнародних та національних рейтингів щодо стану розвитку освіти. Проте беззаперечною базою освіти є загальна середня освіта, яка формує базові знання,

вміння та навички, необхідні для реалізації людини як в особистісному розвитку, так і у професійному становленні.

У 2011 році було прийнято Закон Румунії «Про освіту». Зазначимо, що така назва законодавчого акту є класичною для багатьох держав світу. Проте 4 липня 2023 року парламент Румунії прийняв Закон «Про доуніверситетську освіту», яким передбачено, зокрема, із 2029/2030 навчального року змінити засади регулювання початкової освіти в країні.

Конституція Румунії визначає, що право на освіту забезпечується загальною обов'язковою освітою, ліцейну та професійною освітою, вищою освітою, а також іншими формами навчання та підвищення кваліфікації. Відповідно до закону державна освіта є безкоштовною. Навчальні заклади, у тому числі приватні та конфесійні, здійснюють свою діяльність на умовах, встановлених законом. Держава забезпечує свободу конфесійної освіти відповідно до специфічних вимог кожної релігії. У державних школах релігійна освіта організовується та гарантується законом (стаття 32) [1].

Законодавство про доуніверситетську освіту базується більше ніж на 20 принципах, які спрямовані на забезпеченні національного інтересу Румунії в реалізації права на освіту. Так, особливої уваги заслуговує принцип якнайкращого забезпечення інтересів дитини, який передбачає створення безпечного та здорового освітнього середовища, що відповідатиме індивідуальним потребам кожного учня.

Відзначимо, що комплексний підхід Румунії до регулювання освіти дещо відрізняється від прийнятого у більшості країн. Так, відповідно до статті 15 Закону Румунії «Про доуніверситетську освіту» доуніверситетська освіта охоплює наступні рівні освіти: рання освіта (3 місяці - 6 років), що складається з переддошкільної освіти (3 місяці - 3 роки) та дошкільної освіти (3-6 років), кожна з яких включає молодшу, середню та старшу групи; початкова освіта, що триває 5

років і складається з підготовчого класу та I-IV класів; гімназійна освіта, що триває 4 роки і включає V-VIII класи; ліцейна освіта, яка зазвичай триває 4 роки; післяліцейна освіта, включаючи неуніверситетську вищу освіту, тривалістю від 1 до 3 років [2]. Поряд із цим законодавство Румунії про доуніверситетську освіту виділяє рівні освіти, які є обов'язковими до отримання. Тому обов'язкова освіта охоплює дошкільну, початкову, гімназійну та ліцейну освіту.

Доуніверситетська освіта організовується за денною, вечірньою та заочною формами, що може здійснюватися в режимі онлайн або в гібридному режимі протягом певного періоду часу. Обов'язковою формою навчання є денна форма, проте у випадках, передбачених законодавством, навчання може бути організовано у формі заочної освіти відповідно до положень методики, затвердженої наказом Міністерства освіти, або в рамках програми «Другий шанс».

Національна система доуніверситетської освіти складається з державних, приватних та конфесійних доуніверситетських закладів освіти, що мають акредитацію або дозвіл на тимчасову діяльність.

Зазначимо, що заклади доуніверситетської освіти створюються та функціонують як суб'єкти: приватного права та суспільно корисного характеру – для закладів, створених за ініціативою та коштом юридичних осіб приватного права (або ж для конфесійних закладів доуніверситетських освіти, створених за ініціативою та на кошти відповідно до специфічних потреб кожної визнаної державою релігії); публічного права – для державних закладів доуніверситетської освіти відповідно до чинного законодавства.

Згідно із статтею 16 Закону Румунії «Про доуніверситетську освіту» державні заклади доуніверситетської освіти набувають статусу юридичної особи за умови, що у них, в залежності від обставин навчається щонайменше: 300 учнів, включаючи учнів переддошкільного та/або дошкільного віку; 140 учнів

переддошкільного та/або дошкільного віку; 120 учнів дошкільного віку; 80 учнів, у випадку технологічних середніх шкіл, які надають виключно дуальну освіту; 50 учнів у випадку спеціальних закладів освіти; 100 учнів у випадку закладів післясередньої освіти [2]. В адміністративно-територіальних одиницях, де загальна кількість дітей не відповідає цим вимогам, організовується єдиний освітній заклад зі статусом юридичної особи. Особливості такої диференціації щодо мінімальної кількості учнів у державних закладів доуніверситетської освіти Румунії потребують подальших наукових досліджень.

З метою забезпечення доступності здобуття доуніверситетської освіти для учнів, які проживають у віддалених районах, де немає можливості організувати заклади доуніверситетської освіти, для таких учнів надається право на пристосування розкладу занять з урахуванням їхньої здатності добиратися до найближчого закладу доуніверситетської освіти, з врахуванням принципу якнайкращого забезпечення інтересів дитини/учня. Крім того, на законодавчому рівні врегульовано питання отримання учнями національного учнівського квитка, починаючи з початкового рівня освіти, та фінансування витрат на шкільний транспорт, дитяче харчування, проживання тощо.

Відповідно до статті 19 Закону Румунії «Про доуніверситетську освіту» шкільна мережа складається із: закладів освіти, яким дозволено тимчасово здійснювати діяльність, та акредитованих закладів освіти; закладів доуніверситетської освіти, що мають тимчасовий дозвіл на діяльність або акредитацію, які створені в структурі або під керівництвом вищих закладів освіти; підрозділів позашкільної освіти в національній системі освіти: шкільних спортивних клубів, дитячих палаців та клубів, Національного дитячого палацу у Бухаресті та повітових центрів досконалості/Муніципального центру досконалості Бухареста [2]. На нашу думку, під центрами досконалості маються на увазі позашкільні заклади для навчання обдарованих учнів.

Відзначимо, що державне регулювання у сфері доуніверситетської освіти є досить ґрунтовним, враховуючи значний спектр питань, які врегульовані на законодавчому рівні. З метою врахування глобальних тенденцій розвитку освіти та забезпечення якісної доуніверситетської освіти, яка формує базові знання, вміння та навички, запроваджуються різного роду освітні та культурні програми, наприклад, «Школа після школи», «Другий шанс», національні програми «Книга для всіх» та «Культурні ваучери для учнів», а також Національна програма підтримки вивчення румунської мови та літератури.

Доуніверситетська освіта в Румунії є національним інтересом, спрямованим на здобуття учнями закладів доуніверситетської освіти належного рівня знань, вмінь та навичок. В основі її правового регулювання знаходиться Закон Румунії від 4 липня 2023 року № 198 «Про доуніверситетську освіту», який у більшій своїй частині почне реалізовуватися починаючи із 2029/2030 навчального року, тобто наразі проходить перехідний період для забезпечення стабільності системи освіти в Румунії.

Таким чином, державне регулювання у сфері доуніверситетської освіти Румунії є чітко розмежованим у межах компетенції державних установ з метою реалізації національного інтересу щодо формування в учнів належного рівня знань, вмінь та навичок для успішної реалізації в соціумі або ж для отримання вищого рівня освіти та подальшої професійної реалізації.

Використана література

1. Конституція Румунії від 21 листопада 1991 року. URL: <https://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339> (дата звернення: 27.04.2024).

2. Про доуніверситетську освіту: Закон Румунії від 4 липня 2023 року № 198. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/274195> (дата звернення: 26.04.2024).

Несін Ю. М. – доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат педагогічних наук, доцент

ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИМИ ВИКЛИКАМИ В ПРАВОВІЙ СФЕРІ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Євроінтеграційні процеси потребують їхнього вивчення на теренах України. Сучасна творча молодь має розуміти зростання організуючої, координуючої ролі права в соціальному, політичному й економічному розвитку суспільства.

Вітчизняні вчені, серед яких ми можемо відзначити такі постаті як Басай Н. П., Волкова Н. П., Гора Т. В., Дичківська І. М. Ніколаєва С. Ю., Редько В. Г., Фіцула М. М. та інші підкреслюють важливість ознайомлення здобувачів вищої освіти з Євроінтеграційними викликами.

Ознайомлення з правовою сферою покликане забезпечити формування у молоді високої правової культури, яка передбачає належні правові знання й прагнення поглиблювати їх, свідоме ставлення до прав і обов'язків, повагу до законів і правил людського співжиття, готовність дотримуватися й сумлінно виконувати їх.

Важливість і актуальність сучасної проблеми, її практична значущість зумовили наш вибір і, відповідно, мету нашої тези – ознайомлення з Євроінтеграційними викликами в правовій сфері на заняттях англійської мови.

Висока правова культура громадян є однією з базових засад утвердження громадянського суспільства і правової держави, подальшої реалізації демократичних свобод. Відомо, що ще в далекому минулому римський політичний діяч Марк Тулій Цицерон стверджував, що треба бути рабом закону, щоб залишитись вільним.

Сучасні українські дослідниці Волкова Н. П, Дичківська І. М, Ніколаєва С. Ю., Фіцула М. М. одноголосні в тому, що за Євроінтеграційними викликами слід уважно стежити, розуміючи факт – Україна є часткою Європи [1; 2; 3; 4].

Ознайомлення з вищезазначеними процесами покликане забезпечити:

- надання здобувачам вищої освіти інформації з актуальних питань права в Європі;
- підвищення загальної юридичної обізнаності;
- виховання поваги до цивілізованих країн Європи;
- вироблення умінь і навичок правової поведінки в Україні;
- формування нетерпимого ставлення до правопорушень і злочинності;
- спонукання до посильної участі в боротьбі з негативними явищами в житті;
- подолання хибних уявлень, негативних навичок і звичок поведінки в правовій свідомості молоді.

Автентичні англomовні підручники й посібники приділяють достатньо уваги глобалізаційним процесам в Європі. Особливо нам хотілось би виділити сучасний підручник із серії «Стежинки до кар'єри» Лондонського видавництва «Експрес Паблішінг», який називається «Закон». На нашу думку, ознайомлення й подальше опрацювання такого інформаційного джерела викладачами й здобувачами вищої освіти принесе користь.

Підводячи підсумки, зауважимо, що критеріями ефективності є глибина, міцність правових знань, повага до права та до справжніх Європейських

цінностей, визнання верховенства права, переконаність у значущості й справедливості правових норм, інтерес до їх вивчення, непримиренність до правопорушень, свідоме дотримання законів держави.

Використана література

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 3-тє вид., стер. Київ : Академвидав, 2009. 616 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
4. Фіцула М. М. Педагогіка. Вид. 2-ге, випр., доп. Київ : Академвидав, 2007. 560 с.

Danylevskiy M. – Judge of the Holoprystan District Court of Kherson Region,
Doctor of Philosophical Sciences in Law

IMPROVEMENT OF LEGISLATION ON THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL FRAMEWORK FOR JUDICIAL INDEPENDENCE IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN EXPERIENCE

According to D. Boyce's rightful opinion, and we fully agree with this statement (USA), the principles of independence of the courts should be spelled out in the constitution of the state. Judges should be appointed for life, not elected to exclude them from the political process. The principle of judicial supremacy should be applied [1].

European experience proves that the rule of law in the context of a democratic society refers to the prevalence of law over political decisions. The key principles of the rule of law are legality, legal certainty, prevention of abuse of power, equality before the law and access to justice. According to Article 3 of the Council of Europe's Charter, each member state of the Council of Europe must accept the principle of the rule of law, human rights and democracy. These three core values are closely interrelated [2].

Judicial independence is a protective term for society and judges that encompasses several categories of activities that overlap within the judicial role and organization of the judiciary: decision-making, personal, procedural, and administrative. Independence of judgment is a prerequisite for the judicial function. Judges are concerned that their procedural and administrative independence is violated by legislation and interference from the executive branch [3].

Let us now analyze the problems of ensuring the independence of judges on the example of the activities of judicial councils in EU member states. Experts emphasize that the powers and functioning of judicial councils should be balanced between citizens' satisfaction with the fairness of the judiciary and ensuring the independence of judges, which they assess. This includes the relative independence of the Council from the Council of Judges itself. After all, significant groups of judges may perceive powerful judicial councils as disrespecting their independence when they are captured by political preferences, groups that defend other corporate or regional interests. As a result, such judicial councils are unable to fight corruption, which does not satisfy the vast majority of judges. Various combinations of these conditions have led to clearly suboptimal judicial assessments of the councils. An example is the activity of the Spanish General Legal Council. It is powerful, but traditionally controlled by political and judicial associations. Accordingly, it received the worst result in the sample of Spanish judges' assessments of its performance in terms of ensuring (not violating)

their independence. Judicial assessments of powerful judicial councils are somewhat better when more other conditions are working positively; there is less politicization of the appointment of members, a better assessment of judicial associations, and lower perceptions of corruption. Interestingly, it was shown that a powerless institution was an important part of the configuration that led to low perceptions of disrespect for independence, but also that even powerless councils are rated lower when other aspects of their design or socio-legal dynamics are suboptimal. Thus, depriving judicial councils of their powers does not in itself guarantee a strong relationship between the institution and the judiciary, and in the absence of other institutional mechanisms to protect judicial independence, it may lead to unforeseen negative consequences. In this regard, it is important to remember that the threat to judicial independence from other actors, including political ones, may be much greater. This points to a potential trade-off: deprived of powers, judicial councils may not have many ways to undermine judicial independence, but they also will not have many tools to protect such independence from the political branches of government. In any case, the fact is that in many countries, judicial councils have not delivered on the promise of a more independent judiciary and stronger rule of law, or at least not sufficiently. While centralizing the management of the judiciary in these institutions may seem like a good idea a priori, the flawed institutional structure of the councils can be a source of new problems for courts and judges. In countries where this occurs, the proper functioning and integrity of the judicial system, as well as the reputation of the actors who make it possible, are at stake [4].

In our opinion, there cannot be a single criterion for distinguishing between legal pressure on the judiciary that makes unjust decisions and unlawful attempts to interfere with the independence of the courts in their decision-making.

Firstly, if the protest is spontaneous and unorganized, in the vast majority of cases it is legal if its participants do not directly violate public order, do not encroach

on the life and health of judges, court staff and other public and private persons, and simply express their disagreement with the decision in the case or the specifics of the trial.

Secondly, if the protest is organized and the participants have been paid certain funds or other values and/or benefits for participating in it, it is definitely illegal. It is clear that any protest to which its participants were involved by means of any means of psychological, physical, labor or organizational coercion should be recognized as illegal.

Thirdly, an organized protest should be recognized as legal if there are no signs of the above mentioned paragraph and the organizers of the protest ensured public order, inviolability of rights, freedoms and legitimate interests of third parties, and did not try to directly influence the decision-making of judges, especially did not infringe on their inviolability, did not enter the administrative premises of the court without permission.

Fourthly, if court hearings are open, civil society actors are obliged to comply with all the rules stipulated by the procedural law, the Law of Ukraine “On the Judiciary and the Status of Judges”, as well as the moral foundations of society and legal customs of behavior in court and respect for judges in the administrative premises of the court, as well as in the courtroom.

All of the above is set out in this subsection, where it is possible to formulate the following generalizations on improving the administrative and legal framework and legislation to ensure judicial independence in Ukraine:

- The main subject of ensuring the independence of judges should be the High Council of Judges of Ukraine; the leading subject – civil society actors; supporting subjects: The Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers and the President of Ukraine; additional: NAPC and NABU;

- The institution of the Council of Judges, which appoints, ensures the career of a judge, protects against encroachments on independence, disciplines and dismisses judges, including for negative reasons, is not ideal, but it has no alternative;

- The debate on the most effective design of the High Council of Judges of Ukraine is an important aspect of protecting the independence of judges and ensuring the rule of law in the European community, to which Ukraine belongs;

- Appointment, disciplinary action and dismissal of judges is the exclusive competence of judges. Currently, it is exercised through the Council of Judges, which in Ukraine is analogous to the High Council of Justice. Accordingly, there is a discrepancy, because not only judges are elected to the HCJ, but also lawyers of other specialties. This is not only inconsistent with the theory of law, but also leads to negative consequences, since members of the HCJ from among prosecutors or lawyers will subjectively defend the independence of judges in the corporate interest of the institutions to which they will return after the expiration of their terms in the HCJ;

- The author proves that the presence of scientists in the Supreme Council of the Court of Ukraine is objectively justified, but in the current situation, when they are elected by the HCJ, this process turns into a well-directed social process, usually by the political forces in power;

- In order to eliminate it, we propose first, the scientific community should elect members of the High Council of Judges of Ukraine exclusively from among judges and retired judges who are researchers and academic staff, including as part-time employees; second, the election should be carried out not by a congress, but by direct voting of all qualified legal scholars. With such a huge electorate, any political force, whether financial or not, will no longer be able to influence the outcome of the vote of the scientific community;

- The quota principle of forming the High Council of Judges of Ukraine should remain, but members should be elected exclusively from judges and retired judges.

This right should be left to judges, the President, the Verkhovna Rada of Ukraine and the academic community. However, only judges and retired judges may apply for these positions;

- Any other bodies should be deprived of negative influence on judges, as this directly violates the principle of separation of powers and leads to violation of judicial independence, therefore, the Law should prescribe a procedure that in case of detection of signs of an administrative offense within the competence of the NAPC, the head of this subject of power should send them to the High Council of Judges of Ukraine and publish them on the official website. The competence to bring judges to administrative (or disciplinary) liability should be the exclusive competence of the High Council of Judges of Ukraine;

- The problem of proper independence of judges in Ukraine and the level of public trust in the judiciary are directly related. An inadequate level of judicial independence clearly leads to an increase in the number of unfair judgments, a decrease in the authority of judges and trust in them. And vice versa, low public trust in the judiciary directly leads to a decrease in the level of judicial independence. After all, under various pretexts (e.g., fighting corruption in the judiciary), various governmental and civil society actors begin to interfere with the professional activities of judges. In addition, this leads to the fact that the legitimate body of public control over judges, the HCJ, due to low trust in judges, begins to consider disciplinary offenses of minor severity more closely. Thus, the problem of trust in judges and ensuring an adequate level of judicial independence must be addressed comprehensively and simultaneously, both at the level of principles and instruments of public administration;

- The author defines the criteria for distinguishing between legal pressure on the judiciary that makes unjust decisions and unlawful attempts to interfere with the independence of courts in their decision-making: by the level of formalization -

unorganized and organized; by the level of observance of public order - not violating public order and violating it.

Thus, the main public entity directly ensuring the independence of the judiciary in Ukraine should be a judicial governance body, which should be formed exclusively from judges and retired judges, on a quota basis by judges themselves (two-thirds of the number of judges), the President, the Verkhovna Rada of Ukraine and academics. Given that it will be composed exclusively of judges, it should be renamed the “High Council of Judges of Ukraine”. The High Council of Judges of Ukraine, formed on such a basis, will be obliged to ensure that the level of corruption among judges is reduced to the level of statistical error.

References

1. Boies D. Judicial Independence and the Rule of Law. *Washington University Journal of Law & Policy*. 2006. URL: https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1343&context=law_journal_law_policy (дата звернення: 05.05.2024).
2. Linos-Alexandre, Sicilianos The Rule of Law and the European Court of Human Rights: the independence of the judiciary. *Montenegrin Academy of Sciences and Arts, Montenegro*. 2020. February 28. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Speech_20200228_Sicilianos_Montenegro_ENG.pdf (дата звернення: 14.05.2024).
3. Gordon, Bermant & Russell R., Wheeler. Federal Judges and the Judicial Branch: Their Independence and Accountability. *Journals MLR*. 1995. Vol. 46 # 2. URL: https://digitalcommons.law.mercer.edu/jour_mlr/vol46/iss2/10/ (дата звернення: 11.05.2024).

4. Pablo José, Castillo Ortiz. Councils of the Judiciary and Judges' Perceptions of Respect for Their Independence in Europe. *Hague Journal on the Rule of Law*. 2017. Vol. 9. P. 315 – 336. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40803-017-0061-2> (дата звернення: 15.05.2024).

Куртучанова А. О. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Херсонський державний аграрно-економічний університет

Сімонцева Л. О. – завідувачка кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат юридичних наук, доцент

ДІДЖИТАЛ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

В Україні відповідальність за обробку персональних даних і заходи безпеки несуть державні органи, приватні компанії та інші суб'єкти. Проте очевидно, що багато порушень законодавства відбуваються через відсутність організації та внутрішнього контролю в цих процесах. Законодавство України на сьогодні розглядає захист персональних даних окремо від інформації в інформаційно-комунікаційних системах. Відсутність єдиного підходу створює труднощі в організації управління даними, оскільки кожна установа чи організація має свої унікальні види діяльності. Тим не менш, існують основні вимоги та процедури, визначені як національним законодавством, так і міжнародними стандартами, яких необхідно дотримуватися для забезпечення захисту інформації [1].

Ознайомившись із виконавчим комітетом Центрально-Міської районної у м. Кривому Розі ради, можна оцінити сучасний підхід до захисту персональних

даних в органах місцевого та державного самоврядування. керується Інструкцією з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, у медіа [2].

Крім того, він активно реалізує державні стратегії щодо інформаційної безпеки.

Відповідно до наказу Міністерства юстиції України «Про Перелік типових документів, що утворюються під час діяльності державних установ, органів місцевого самоврядування та інших юридичних осіб, із зазначенням строків зберігання документів» [3] районна Рада схвалила «Номенклатуру справ на 2024 рік», яка визначає терміни зберігання файлів, що містять персональні дані. Номенклатурою визначено терміни зберігання 1 рік, 3 роки, 5 років та постійне зберігання розпоряджень голови районної у місті ради з основних напрямків діяльності, а також стенограм та протоколів засідань виконавчого комітету, які можуть містити персональні дані. Крім того, для законів, постанов, розпоряджень та інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність районної у місті ради, встановлюється окремий строк зберігання «Доки не мине потреба». У встановленому порядку складається офіційний звіт, та після закінчення терміну зберігання особисті справи знищуються належним чином.

Чинна процедура відповідає вимогам законодавства України; однак він не відповідає принципу GDPR щодо обмеження тривалості зберігання персональних даних.

Виконавчий комітет використовує методи деперсоналізації під час розкриття інформації як на веб-сайті виконавчого комітету, так і на порталі відкритих даних Дія [2].

Посадові особи виконкому отримали детальні інструкції щодо дій у разі будь-якої потенційної загрози безпеці щодо конфіденційності персональних

даних, наприклад, витоку даних або порушення захисту. Крім того, проводяться комплексні тренінги, щоб гарантувати, що всі співробітники добре знають свої обов'язки щодо захисту персональних даних.

Для захисту особистих даних використовується технологія резервного копіювання та відновлення. Персональні дані, які були зашифровані, зберігаються на окремому сервері, що забезпечує можливість відновлення доступу до даних у разі потреби.

Для забезпечення безпечної обробки персональних даних щорічно проводиться аудит для оцінки ефективності технічних та організаційних заходів. Однак важливо зазначити, що законодавчо немає вимоги до більш частішого оцінювання захисту безпеки даних за допомогою технологій. Це важливо, оскільки регулярні оновлення антивірусних програм і мереж VPN є важливими для їх належного функціонування та підтримки найновіших протоколів виявлення загроз.

Для задоволення своїх потреб у розробці програмного забезпечення органи державного управління покладаються на незалежних підрядників, а не на власних розробників. Відповідальність за оцінку загальних ризиків, пов'язаних із захистом персональних даних, лежить на виконавчому комітеті організації. Для посилення заходів захисту даних під час використання програмного забезпечення системи важливо залучати розробників до процесу оцінки та вдосконалення ризиків. Однак, оскільки ці розробники є зовнішніми підрядниками, їх участь пов'язана з витратами на обслуговування системи, що робить регулярні оновлення складними й не завжди пріоритетними.

Провівши аналіз операційних процедур щодо захисту персональних даних у виконкомі Центрально-Міської районної у м. Кривому Розі ради, встановлено, що існуюча система відповідає законодавству України у цій сфері. Однак він не відповідає стандартам, встановленим європейським законодавством. Крім того,

варто зазначити, що на офіційному сайті виконавчого комітету наразі функціонує єдиний портал електронних звернень громадян, але відсутня внутрішня документація щодо захисту персональних даних, які подаються через цю платформу.

Тому необхідно розробити окрему методологію для захисту персональних даних, беручи до уваги принципи викладені у GDPR. Такий проактивний підхід забезпечить дотримання майбутнього законодавства про захист персональних даних.

Система виконавчого комітету забезпечує безпеку своєї діяльності за допомогою використання антивірусного та антишпигунського програмного забезпечення, а також використання VPN та засобів шифрування даних.

Для підвищення ефективності та результативності цієї системи можна впровадити контроль доступу на основі ролей і використовуючи двофакторну автентифікацію за допомогою токена, система буде захищена необхідним рівнем захисту. Це гарантує, що кожен користувач матиме доступ лише до даних, необхідних для виконання його службових обов'язків. Крім того, впровадження протоколів SIEM і міжмережевих екранів дозволить здійснювати ефективний моніторинг системи безпеки захисту даних, оперативне реагування на потенційні загрози та аналіз для впровадження відповідних механізмів захисту даних.

Наразі головною метою досягнення відповідності європейським нормам має бути призначення особи чи відділу, відповідального за захист персональних даних. Це вкрай необхідно, оскільки наразі не вистачає спеціального спеціаліста з необхідним досвідом.

Сфера захисту даних – це постійна боротьба між тими, хто розробляє заходи безпеки, і тими, хто шукає вразливі місця в цих заходах. Те, що спочатку може бути сильним захистом, може швидко стати ненадійним, коли зловмисники адаптують свою тактику. Крім того, обслуговування та оновлення технологічних

рішень часто ігнорується, залишаючи зловмисникам можливість використовувати слабкі місця у вашій безпеці. Ефективність технологій також може бути під загрозою через необхідність збалансувати вартість і рівень безпеки. Щоб забезпечити ефективну кібербезпеку, організаціям вкрай важливо встановити добре задокументований і процедурний підхід до безпеки. Без комплексного набору політик впровадження самих лише технологій буде недостатнім.

Використана література

1. Авраменко А. В. Передовий міжнародний досвід захисту персональних даних працівників. *Правові новели: Науковий юридичний журнал*. 2019. Вип. 13. С. 59–64.

2. Про затвердження Інструкції з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, у медіа : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.1997 р. № 348. *Офіційний вісник України*. 1997. Вип. 16. С. 85.

3. Перелік типових документів, що створюються під час діяльності державних органів, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів : Наказ Міністерства юстиції України від 12.04.2012 р. № 578/5. *Офіційний вісник України*. 2012. Вип. 34. С. 66.

Єфременко В. В. – доцент кафедри економіки, Донбаська національна академія будівництва і архітектури, кандидат наук з державного управління, доцент

Стецюра Д. В. – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Донбаська національна академія будівництва і архітектури

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ СИСТЕМИ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

Впровадження Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва (далі – ЄДЕСБ) є визначним кроком у реалізації реформи містобудівної галузі України завдяки цифровізації більшості державних послуг у цій галузі.

Уже в липні 2020 року в Україні стартував проєкт із реалізації Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва. Ця система, розроблена за підтримки USAID/UK aid проєкту «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах / TAPAS», передбачає максимальну автоматизацію процесів державного регулювання в будівництві з метою боротьби з корупцією у цій сфері.

Станом на сьогодні Єдина державна електронна система у сфері будівництва складається з трьох компонентів [1]:

1. Реєстр будівельної діяльності – ядро системи, яке містить інформацію про об'єкти будівництва, учасників будівництва, дозвільні та інші документи.
2. Портал системи – публічний портал, на якому розміщено інформацію, що міститься в реєстрі будівельної діяльності, аналітика роботи системи тощо.
3. Електронний кабінет системи – екофісна частина системи, яка надає змогу чиновникам, організаціям та атестованим особам вносити й реєструвати документи, підтверджувати участь у будівництві та відстежувати його статус.

З моменту запуску реєстру кожен об'єкт будівництва отримує в ньому унікальний ідентифікатор. Це дає змогу зберігати всю дозвільну та проєктну документацію, інформацію про учасників будівництва, фото та інші відомості.

Метою такого сервісу є моніторинг запобігання внесенню некоректних даних і можливість швидко перевірити законність будівництва на всіх етапах.

Одразу після запуску реєстр мав велику перевагу, а саме – взаємодію з іншими державними реєстрами, що дало змогу отримувати дані про речові права та землю завдяки електронній взаємодії.

Принциповою зміною, упровадженою із запуском реєстру, стало створення всіх документів від початку будівництва до введення в експлуатацію безпосередньо в самому ж реєстрі та верифікація за QR-кодом упродовж всього життєвого циклу документа. Принагідно варто звернути увагу на наявність автоматичних перевірок, які не дадуть зареєструвати об'єкт, що не відповідає законодавчим критеріям. На порталі також наявне зручне відображення на карті та інтеграція з різними довідниками й реєстрами, включаючи об'єкти культурної спадщини й об'єкти підвищеної небезпеки.

Звичайно, виникли і труднощі, з якими зіткнулися атестовані особи. Єдина державна електронна система у сфері будівництва може бути складною для використання через різноманітні аспекти, такі як складність процесу реєстрації, незручний або не зрозумілий інтерфейс користувача, складність та постійні зміни у процедурі реєстрації об'єктів будівництва, підготовки та подання їх на експертизу та інше.

Розглядаючи переваги функціонування ЄДЕСБ, не варто применшувати і її важливість як одного з ключових елементів у системі повоєнної відбудови країни. Як зазначила голова Комітету ВРУ з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування під час брифінгу щодо нового механізму компенсації за пошкоджену та зруйновану нерухомість, станом на 28 лютого 2023 року через портал Дія подано 335145 заявок на компенсацію за пошкоджене або зруйноване російською федерацією житло, що загалом охоплює орієнтовно 23 млн кв. метрів [2]. Жахаючою є також орієнтовна кількість наших співгромадян, що втратили свої домівки, яких уже

налічується щонайменше понад два мільйони лише за найбільш скромними підрахунками.

Аналізуючи історію створення Єдиної електронної системи в контексті останніх галузевих законодавчих ініціатив, варто наголосити, що в намаганнях покращити адміністративні процедури у сфері містобудування державі потрібно посилювати боротьбу із системною корупцією та розвивати інститут ефективного громадського контролю. Тільки тоді можна стверджувати про забезпечення прозорості та доброякісної будівельної галузі в Україні.

З особистого досвіду користування електронними адміністративними послугами в містобудуванні хочеться відзначити зручність та швидкість роботи порталів. Істотними недоліками є проблеми взаємодії з державними реєстрами, неточність відомостей, що містяться в реєстрах, зміни та оновлення, при яких неможливо завершити реєстрацію проєкту. Ще одним недоліком, є відсутність повноцінного порталу підтримки. На цей час підтримку користувачам ЄДЕСБ надають у загальних чатах месенджера Telegram, що не завжди є зручним для користувачів через складність пошуку інформації у великому масиві повідомлень.

Із вище сказаного можна прийти до висновків, які б не виникали труднощі при освоєнні Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва, ефективно її використання має безліч переваг, таких як:

1. Зменшення бюрократії: електронна система дозволяє зменшити паперову роботу та спростити процеси взаємодії з державними органами.

2. Зручність та швидкість: завдяки онлайн доступу до системи, учасники будівельного процесу можуть швидко та зручно подавати необхідні документи та інформацію.

3. Підвищення прозорості: електронна система сприяє підвищенню прозорості та контролю за будівельними процесами, що сприяє запобіганню корупції.

4. Ефективне ведення документації: система дозволяє зберігати та обробляти великий обсяг документів та даних ефективно та безпечно.

Використана література

1. Портал Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва. URL: <https://e-construction.gov.ua/z-chogo-skaladaetsja-sistema> (дата звернення: 28.05.2024).

2. Новини України. URL: <https://uazmi.org/news> (дата звернення: 28.05.2024).

Глобенко І. О. – доктор філософії у галузі знань «Право», адвокат, Директор Фахового коледжу Київського університету інтелектуальної власності та права, Національний університет «Одеська юридична академія»

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ ІНТЕГРАЦІЇ

Україна, яка переживає період трансформації, повинна визначити свою стратегію модернізації освіти, орієнтовану на динаміку змін та сучасні підходи до навчання, що відіграють ключову роль у розвитку країни. Незважаючи на те, що процес реформування старої системи розпочався давно, українські студенти та молодь продовжують відчувати необхідність у швидкому впровадженні змін у сфері освіти та наукового дослідження на шляху до європейської інтеграції. Суспільство в цілому також має численні питання стосовно поліпшення освіти [2; 3].

Розпочаті реформи, спрямовані на адаптацію освітньої системи до міжнародних стандартів, мають як позитивні, так і негативні аспекти. Хоча існує перехід до використання системи ECTS та вступ до болонської системи освіти, це

не призвело до раптового підвищення якості навчання. Серед недоліків є невідповідність між розумінням суспільства щодо інтеграційних підходів та неспроможність освітніх установ ефективно адаптуватися до змін [1; 5; 6].

Наукові дослідження показують тенденцію до зростання використання дистанційного онлайн навчання в останні роки. Ця технологія, хоч і широко застосовується, не є бездоганною, особливо у порівнянні з технічними можливостями європейського освітнього ринку.

Серед інших важливих аспектів трансформації освіти в Україні слід відзначити потребу у більш доступній та сучасній літературі та методичних матеріалах для студентів і викладачів, а також необхідність стажування або працевлаштування за кордоном для прискорення інтеграції.

Загалом, головною метою змін у сфері освіти є вирішення численних проблем, починаючи від підвищення якості навчання до забезпечення потреб ринку праці. Використання досвіду європейських країн може сприяти розвитку освіти в Україні та зростанню її конкурентоспроможності.

Перспективи впровадження освітньої системи України у європейський контекст інтеграції свідчать про важливість та необхідність активного впровадження реформ для адаптації до європейських стандартів та вирішення ключових завдань:

1) Системні зміни: Україна повинна вжити системні заходи для адаптації освітньої системи до стандартів Європейського Союзу. Це включає впровадження міжнародних освітніх програм, створення умов для взаємодії зі світовими університетами, а також організація науково-дослідницьких проектів у міжнародному форматі.

2) Новітні технології: Впровадження сучасних технологій в освітній процес є ключовим аспектом модернізації. Це включає розвиток дистанційного

навчання, використання інтерактивних методів навчання та інноваційних педагогічних підходів.

3) Міжнародна співпраця: Залучення зарубіжних партнерів та експертів у процес реформування освітньої системи дозволить Україні ефективно впроваджувати міжнародні стандарти та кращі практики.

4) Зміцнення інституцій: Важливо підтримувати розвиток внутрішніх структур, які будуть відповідальні за впровадження реформ в освіті. Це включає підвищення кваліфікації педагогічного та адміністративного персоналу, а також створення ефективних механізмів моніторингу та оцінки результатів реформ.

5) Залучення громадськості: Важливо активно залучати громадськість до процесу реформування освіти, проводити відкриті дискусії та консультації з громадськістю щодо ключових питань модернізації.

Загалом, успішне впровадження освітньої системи України у європейський контекст інтеграції вимагає комплексного підходу та спільних зусиль з боку уряду, громадськості та міжнародних партнерів.

Використана література

1. Антонюк В. Інтеграція вищої освіти України в європейський освітній простір для розвитку людського капіталу. *Журнал європейської економіки*. 2021. Т. 20. Вип. 3. С. 573–595. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/31649> (дата звернення: 30.04.2024).

2. Іщенко А. Глобальні тенденції і проблеми розвитку освіти: наслідки для України. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1537/> (дата звернення: 04.05.2024).

3. Дзевицька Л., Кравець Л., Слипанюк О. Тенденції розвитку вищої освіти України та держав ЄС: порівняльний аналіз. *Вісник науки та освіти*. 2023. Вип. 11 (17). С. 669–769.

4. Тоффлер Е. Третя Хвиля. Переклад з англ. А. Євса. Київ : Видавничий дім «Всесвіт», 2000. 480 с.

5. Future of Jobs Report 2023. Insight report. World Economic Forum. Geneva Switzerland. May 2023 295 p. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2023.pdf (дата звернення: 07.05.2024).

6. International Labour Office. 2024. ILO. URL: <https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/> (дата звернення: 09.05.2024).

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ, ЕКОЛОГІЧНІ ТА ГУМАНІТАРНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ

Бойко Л. М. – доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат філологічних наук, доцент

ДІЛОВА ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ОBOB'ЯЗКОВИЙ КОМПОНЕНТ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

У контексті євроінтеграційних зусиль України важливість володіння англійською мовою як інструментом міжнародного спілкування посилюється. Проблема англомовної компетентності державних службовців залишається

актуальною і розглядається як одне з ключових завдань у формуванні майбутніх фахівців публічного управління.

У Херсонському державному аграрно-економічному університеті ділова англійська мова відіграє важливу роль у підготовці магістрів публічного управління та адміністрування. Навчальна програма цієї дисципліни враховує професійне спрямування, а отже, має на меті розвиток навичок іншомовного спілкування з професійно-ділової тематики, необхідних для виконання фахових завдань. Відбір матеріалу для навчання, його організація відповідно до навчальних цілей та рівня володіння мовою різними студентами, а також вибір методів навчання щороку потребують перегляду викладачами ділової англійської мови.

Універсальною метою, сформульованою в більшості навчальних програм дисципліни, є розвиток загальних і професійно-орієнтованих комунікативних мовленнєвих компетенцій для забезпечення ефективного спілкування в академічному та професійному середовищі, тобто «її зміст організовано відповідно до загальних професійних навичок, необхідних у різноманітних професійних сферах і ситуаціях» [1]. На відміну від багатьох інших дисциплін, значна увага у навчанні ділової англійської мови, як і взагалі будь-якої іноземної, приділяється студентам, яким ця дисципліна викладається.

Студентам, які здобувають ступінь магістра за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування», пропонується певний набір тем, актуальних для даної спеціальності, які вони будуть використовувати у своїй майбутній професійній кар'єрі. Очевидно, що до кожного студента потрібно застосовувати індивідуальний підхід, оскільки серед них можуть бути такі, що не мають практичного досвіду, або фахівці, які вже працюють за фахом, мають певний обсяг знань і застосовують їх, але не володіють іноземною мовою в достатній

мірі. Тому бізнес-англійська їм потрібна для пошуку нової роботи, для саморозвитку, підвищення шансів на ринку праці або кар'єрного просування.

Завдяки ефективній організації навчальної діяльності викладач ...розвиватиме їхнє мислення, наукову здогадку та інтуїцію, критичний підхід до інформації, що міститься в текстах, спонукатиме їх до активності та творчості під час читання текстів та в інших видах мовленнєвої комунікації [2].

Викладачі ділової англійської мови підбирають спеціальні теми, які викликають інтерес у студентів, адже акцент у її викладанні робиться на ефективності її використання у професійній діяльності майбутнього фахівця, а не на рівні володіння мовою.

Механізмом розкриття розвивального потенціалу бізнес-англійської мови є використання освітніх технологій із спеціалізованим підходом до навчання (ділові ігри, тренінги, рефлексивне навчання, розвиток критичного мислення).

Використана література

1. Дегтярьова Ю. В. Методика навчання студентів вищих немовних навчальних закладів читання англійською мовою для ділового спілкування: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Запорізький національний ун-т. К., 2006. 20 с.

2. Frendo E. How to Teach Business English. *Pearson Education Limited*. 2005.
URL: <https://vulms.vu.edu.pk/Courses/ENG516/Downloads/kupdf.net/how-to-teach-business-english-evan-frendo.pdf> (дата звернення: 28.04.2024).

Варнавська І. В. – доцент кафедри соціальних та поведінкових наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат педагогічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ ЛІДЕРСТВА

Лідерські якості як необхідна складова успішного підприємця, фахівця публічного управління та адміністрування присутні майже у всіх теоріях економічного напрямку, публічного спрямування тощо. Лідерські якості необхідні в підприємницькій, публічній діяльності для ефективної взаємодії із партнерами, клієнтами, співробітниками в компанії, успішного функціонування організації. Тому феномен лідерства є найбільш досліджуваною проблемою в психології, що зумовлено поширеним застосування цієї характеристики та асоціаціями лідерства з успіхом, багатством, славою.

Так, теорії героїв і теорії рис вважаються історично першими теоріями лідерства і до кінця XIX століття мають описовий характер. Передбачалося, що існує набір певних чинників, що робить людину героєм; теорія акцентує увагу на властивостях лідера. Наприклад, Л. Бернард, В. Бінхам, О. Тед відносили лідерські якості (набір якостей) до вроджених властивостей людини. До виокремлених дослідниками лідерських рис належали: розумові та вербальні здібності, освіта, фізичний розвиток, відповідальність (ініціатива, завзятість), участь (активність, кооперація), статус (соціально-економічне становище, популярність), ситуативні риси. К. Берд склав список із 79 рис, які дослідники згадують як «лідерські», що очолили ініціативність, товариськість, почуття гумору, ентузіазм, упевненість і дружелюбність (Р. Стогділл додав – пильність, популярність і красномовство (ораторське мистецтво)). Однак пізніше Берд і Стогділл, у результаті порівняльного аналізу різних підходів до необхідного

лідеру набору якостей, дійшли висновку, що немає потужних наукових підстав вважати, що лідерами стають тільки носії особливих рис і якостей.

За теорією середовища, лідерство має важливу функцію – оточення, де великий акцент на вимогах зовнішнього середовища та індивідуальних відмінностях людей. Так, Х. Персон виокремив дві базові гіпотези в межах теорії середовища: кожна окрема ситуація визначає як лідера безпосередньо, так і його якості; якості індивіда, що визначаються як лідерські, – результат попередніх лідерських ситуацій, лідерського досвіду індивіда. Е. Богардус виходить із того, що тип лідерства в групі залежить від виду групи і типу проблем, що їй необхідно вирішувати.

Особистісно-ситуаційні теорії, об'єднавши два попередні підходи, розглядають як психологічні риси лідера, так і середовище, в якому лідерство себе виявляє. Р. Стогділл і С. Шартл акцентують увагу на таких поняттях, як статус, взаємодія, свідомість, поведінка учасників групи щодо один до одного. Таким чином, із врахуванням цього підходу лідерство розглядається як складова соціальної взаємодії, а не як характеристика ізольованого індивіда.

З врахуванням гуманістичної теорії функцію лідерства розглядають як здатність організувати процес у такий спосіб, щоб учасники групи в процесі реалізації своїх потреб і мотиваційного потенціалу, одночасно допомагали досягти цілей організації. Д. Мак-Грегор запропонував дві теорії організованого лідерства: теорія Х ґрунтується на припущенні, що індивіди пасивні, «протистоять» потребам організації, тобто їх потрібно спрямовувати і «мотивувати». Теорія Y, навпаки, стверджує, що люди мають мотивацію і прагнуть бути відповідальними, тому необхідно так їх організовувати і спрямовувати, щоб вони одночасно реалізовували і свої цілі, і цілі організації. Таким чином, гуманістичний підхід виходить з аналізу особистісно-психологічних причин лідерства. Мотиваційні теорії лідерства акцентують увагу

на мотивах. Дж. Аткинсон розділив мотивацію в організації на мотивацію до успіху і мотивацію уникнення невдачі. А. Маслоу започаткування лідерства вбачав у трансформації бажань людини в потреби, мотиви, що залежать від середовища. Завдання лідера в запобіганні різних «суспільних розладів» через продуктивну трансформацію потреб. Згідно з А. Маслоу, лідером рухають два базові види потреб – потреба в силі, досягненнях, автономії, свободі та потреба в домінуванні, репутації, престижі, успіху, статусі.

Серед особистісних якостей фахівця із публічного адміністрування, економіста, менеджера необхідно виокремити також потребу в досягненнях, ініціативу, віру в себе і в свої сили, сміливість, знання і розуміння себе. Особливо варто виділити цілеспрямованість як необхідну складову фахової і лідерської діяльності. Адже це явище починає розвиватися в юнацькому віці: залежно від ставлення до майбутнього і цілей, може по-різному сприймати себе як суб'єкта цього майбутнього, на що впливають усвідомлення своїх здібностей і можливостей, самооцінка і реальність, у якій існує індивід. Цілеспрямованість безпосередньо пов'язане з «життєвою стратегією», виявляється у виборі, визначенні та реалізації життєвих цінностей індивіда.

Використана література

1. Варнавська І. В. Основні фактори формування успішного іміджу викладача. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка»*. 2023. Вип. 7 (25). С. 60–70.

Hlavatska Yu. L. – Associate Professor of the Department of Public Administration, Law and Humanities, Kherson State Agrarian and Economic University, Candidate of Philological Sciences (PhD), Associate Professor

**LEGAL TERMS:
DEFINITIONS AND GENERAL CHARACTERISTICS
(SOME TIPS FOR STUDENTS SPECIALIZING IN LAW)**

Students specializing in Law while studying English should know some peculiarities of legal terms they may come across when reading, writing and listening. Here are some tips for them to acquire professional skills.

Tip 1. On the Internet today, you can find several definitions of the legal term, namely:

1) a word or phrase used in legislation is a generalized name of a legal concept, has a precise and defined meaning; it is characterized by semantic ambiguity and functional stability [3]: *civil law, criminal law, legal system*;

2) a word or phrase that expresses a concept from the legal sphere of social life and has a definition in legal literature (legislative acts, legal dictionaries, scientific and legal papers). The legal term is related to the legal concept as the first element of legal knowledge and serves as its symbolic (linguistic) model, represented in sound and letter forms. The concept, its internal meaning, volume and structure are the logical and semantic basis for constructing a terminological meaning in the form of a definition that summarizes the most essential features and relationships of a legal phenomenon. The conceptual essence determines the place and status of a legal term in the term system, its categorical and classification features as well [1]: *juvenile court, appellate court (or court of appeals. appeals court), high court (or supreme court)*;

3) an element of legal technique, verbal designations of state-legal concepts, with the help of which the content of the normative-legal prescriptions of the state is expressed and fixed. Legal terms can be classified in the following way: a) general terms (characterized by the fact that they are used in the usual sense and understood by everyone): *judge, defendant, lawyer*; b) special legal terms that have a special legal meaning: *authorized share capital, special resolution, a fixed charge* [2].

Tip 2. An important feature of legal terms as means of professional communication is their close connection with the worldview and ideology of the ruling class, with various political and legal theories, scientific trends, and legal experience. The main part of the legal terminology is contained in the most important legislative acts, and they determine the terminological benchmarks; the legal authorities are guided by them when issuing by-laws, therefore, the constitution is a source of fundamental legal terms.

Tip 3. Other characteristic features of legal terms are the systematicity of legal language and its prevalence. Systematicity is determined by the logic of the law itself, since legal terms constitute a complex organic system and are in various relationships with each other. As for the general prevalence, it should be noted that social relations are the subject of legal regulation. There is practically no sphere of life that is not directly or indirectly affected by the law. That is why normative acts use household vocabulary (*owners, to protect one's interests, the annual meeting*), the nomenclature of manufactured products (*petroleum products, steel products, electronic products*), the names of various services (*acquisition of controlling shares, to provide advice on many different legal areas, including banking law, corporate law and corporate tax, employment law, commercial litigation, property law*), the vocabulary of the most diverse fields of knowledge (medicine, technology, cosmonautics, etc.): *downloaded software, the software license, digital signature*.

Tip 4. Legal language, like any other language of a certain profession, has specific features characteristic only for its professional language. The common features of a legal term can be outlined in such a way:

1) a historically long process of registration, which included the gradual formation of the legal language since ancient times at the particular level (each part of the country), at the national level (each country) and at the regional one as well. For example, in Great Britain there is *a two-tier pattern of local government* [4]. A certain part of county affairs is controlled directly by the counties, the other one by inferior authorities. This leads us to think about the emergence of such legal terms, directly recorded in English-language legal dictionaries, such as: *district authority – a district council, a township authority or a village council, administrative county – a British local administrative unit often not coincident with an older county, a councillor – an elected member of a local government, aldermen – a co-opted member of an English county or borough council, next in status to the Mayor*;

2) professionalism, due to the fact that legal language (as well as political language or the language of sailors, etc.) is created in the interests determined by mass society. In the professional circles of lawyers, the language of a lawyer-speaker will indicate an increase in his/her level of professionalism, accordingly, the language of lawyers is reflected in their decisions recorded in legal documents: *This case is brought under Oregon whistle blower law, which prohibits employers for retaliating against employees who have a reasonable belief that an illegal activity has occurred and report it*;

3) universality, since legal terminology should be universal in the development of various national legal frameworks. N.V. Artikutsa believes that modern terminology should focus attention on such dominant features of the term as: direct correlation with the denoted concept of the special sphere; relative independence from the context; existence of a definition; striving for clarity; systematicity (certain place in the term

system, hierarchical relationships between terms based on logical and conceptual connections); functional stability; conventionality; compliance with terminological standards; rational brevity; codification; motivation; word-forming (derivative) ability; grammatical correctness; stylistic neutrality, lack of expressiveness, correctness. It is important to take them into account in order to form an idea of normative and non-normative usage of terms in legal speech [1]: *rights and duties of citizens, responsibility, private property*. These terms have a universal character, as they serve as the linguistic foundation of all legislation.

The next paper will be dealing with the description of some interesting facts about legal English, its participants, types of law, and history as well.

References

1. Артикуца Н. В. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2457/artkytsa_osnovy_vchen_nya.pdf?sequence=1 (дата звернення: 22.04.2024).
2. Словник юридичних термінів. URL: <http://yourlawyer.in.ua/uk/biblioteka/yur-terminu.html> (дата звернення: 28.04.2024).
3. Юридичний термін. URL: <http://pravo-porada.com.ua/yurydychniy-slovník/100-yuyu/556-yuridichniy-termin> (дата звернення: 04.05.2024).
4. What is the difference between a two-tier and three-tier system in administration? *Quora*. URL: <https://www.quora.com/What-is-the-difference-between-a-two-tier-and-three-tier-system-in-administration> (дата звернення: 04.05.2024).

Матусяк Г. І. – доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат філологічних наук, доцент

ЗЛОЧИН І КАРА В РОМАНІ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК «ВЕДИ СВІЙ ПЛУГ ПОНАД КІСТКАМИ МЕРТВИХ» З ПОЗИЦІЙ ЕКОКРИТИКИ

Уперше термін «екокритика» використав Вільям Рюекерт (William Rueckert) у своєму есеї «Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism». Екокритичні студії в літературознавстві з'явилися у відповідь на появу творів, у яких порушувалися питання, пов'язані з проблемами довкілля, автори яких виявляли занепокоєння через втрату природної рівноваги, викликані безвідповідальними людськими діями, збільшення антропогенних катастроф і загрозу існування планети. Цей напрямок дозволяє інтерпретувати художню літературу з позицій екоцентризму, вбачаючи в ній гуманістичні цінності, в основі яких – шанобливе ставлення людини до природи.

Роман польської письменниці, лауреатки Нобелівської премії з літератури 2018 року, Ольги Токарчук «Веди свій плуг понад кістками мертвих» (2009) порушує проблему вбивства тварин, художня інтерпретація якої ставить нові етичні акценти у взаємодії людини і природи. Питання злочину й кари у версії О. Токарчук набуває несподіваного аранжування, зумовленого екоцентричним світоглядом авторки. Отже, цей роман письменниці доцільно інтерпретувати, застосовуючи екокритичний підхід.

У збірці есеїв «Czuły narrator» (2020) О. Токарчук обґрунтовує рівність людей і тварин, зараховує останніх до «своїх», приналежність до яких визначається здатністю страждати [2]. Саме цією етичною позицією письменниця керується в романі «Веди свій плуг понад кістками мертвих», коли ставить

питання про те, чи має право людина вбивати тварин, чи не є це таким самим злочином, як і вбивство представників свого виду.

О. Токарчук дуже багато уваги присвятила питанню вибору наративних стратегій у збірці «Czuły narrator». У романі «Веди свій плуг понад кістками мертвих» оповідь ведеться від першої особи, що налаштовує читача на особливе сприймання описаних подій, яке ставить його на бік оповідача. Така авторська стратегія сприяє «вживанню» реципієнта в спосіб мислення й емоційні переживання наратора та навіюванню йому відповідних світоглядних настанов і переконань.

Оповідачка Яніна Душейко є дивачкою в очах оточення: астролог-відлюдниця, яка має кілька приятелів і сприймає світ не так, як більшість. Саму себе вона вважає «старою ексцентричкою», «хіпі божою ласкою» [1, с. 21]. Саме наративна стратегія, вибрана О. Токарчук, викликає мимовільну симпатію до нараторки і її світобачення. Смерть сусіда – Великої Ступні – Яніна Душейко сприймає як «звільнення інших живих істот від нього» [1, с. 7], маючи на увазі тварин, на яких він полював. Велика Ступня жорстоко кривдив ліс, завдяки якому жив: постійно розставляв пастки для тварин, підпалив чорничник, зрізав сповнені життєдайних соків дерева. Яніна Душейко вважає, що «він уже кілька разів мав би отримати якесь покарання або навіть сісти до в'язниці» [1, с. 9]. Вона навіть писала з цього приводу скарги до поліції, але там питаннями вбивства тварин не займалися.

Уже з перших сторінок відчутно, що оповідачка має свої уявлення про опозицію «злочинець–потерпілий», що стає на захист природи, проти якої люди коять злочини. Зрозумівши, що Велика Ступня вдавився кісткою Козулі, яка втрапила в його капкан, Яніна Душейко вбачає в цій смерті справедливую кару за злочин, «помсту з могили» [1, с. 35]. Її жахає те, що одна істота може поїдати

іншу й не підлягати суспільному осуду та не зазнавати покарання від органів влади.

Авторський правопис О. Токарчук з використанням великої літери у назвах тварин свідчить про шанування цих істот. Яніна Душейко називає собаку сусіда Матоги людським ім'ям – Марисею: цей вибір підкреслює рівність усіх істот у її філософській картині світу. Вона ховає вбитих тварин так, як людей, ставлячи камінь на могилі замість надгробка, за що її осуджує місцевий ксьондз, вважаючи, що призначення тварин – служити людям.

Яніна Душейко ставиться до полювання як до вбивства, засуджуючи мисливців. Вона спробувала зупинити «чоловіків у зелених мундирах», які полювали на фазанів, штовхнувши одного з них так, що він упав на землю. Мисливці виправдовували себе тим, що вони діють законно, утім для оповідачки їхні вчинки були звичайним вбивством.

У загибелі поліцейського коменданта оповідачка також убачає помсту козуль, чиї сліди було виявлено біля його тіла. Вона розповідала своєму колишньому учневі Дизю про те, що у Франції у XVI столітті на тварин подавали до суду і навіть надавали адвоката, трактуючи їх як рівних людям. Яніна Душейко дуже болісно переживає смерть кожної загиблої тварини, яку час від часу знаходить у лісі, мимоволі стаючи «свідком злочину» [1, с. 84]. Через це вона перебуває у стані постійної жалоби.

Яніна Душейко активно залучена в протидію злочинам людей: подає заяви до поліції, щоб відкрили справу, звертається до прокуратури, до міської служби охорони, проте безуспішно. Охоронець пояснює свою бездіяльність законом, на що оповідачка відповідає, що про країну свідчить ставлення до тварин: «Якщо люди поведуться по-звірячому із тваринами, то не допоможе їм жодна демократія» [1, с. 85]. Міркування Яніни Душейко спрямованні на ламання стереотипів про те, що вбивство тварин не є злочином, бо саме безкарність

сприяє цьому: «Злочин визнано чимось природним, він став узвичаєним. Усі його вчиняють. Саме так виглядав би світ, якби концтабори стали буденністю. Ніхто не вважав би, що в цьому є щось погане» [1, с. 89]. Оповідачка вбачає в такому ставленні брак гуманності й застерігає проти бездумного трактування правил і законів. Вона жаліє світ, у якому біль і вбивство стали нормою.

Третьою жертвою став Нутряк, який мав звіроферму. Яніна Душейко й цього разу не сумнівалася в тому, що дикі тварини покарали чоловіка за його діяльність. Пишучи свої заяви до поліції з проханням з'ясувати обставини злочинів, оповідачка наполягала, що месником могла бути тварина, оскільки історія знає подібні випадки.

Яніна Душейко вважала, що тварини навіть кращі за людей, «мудріші, веселіші, чуйніші» [1, с. 160]. Їй прикро, що люди трактують їх, як речі. Для оповідачки вбивство є злочином не залежно від того, яка жива істота є його жертвою, тому має бути покараним. Смерть голови товариства мисливців, на думку Яніни Душейко, вписувалася в логіку попередніх вбивств і так само була актом помсти тварин. Проте поліція була іншої думки, підозрюючи саме її, оскільки вона мала відвезти голову додому після костюмованого балу.

Оповідачку обурює вшанування покровителя мисливців Св. Губерта. На думку ксьондза, який читав урочисту промову, «мисливці, відстрілюючи тварин, втілюють правильну ловецьку політику» [1, с. 188]. Яніна Душейко перервала його виступ, проганяючи з алтарю священника, який, за її словами, закликав до злочину. Згодом ксьондз Шелест загинув, а плебанія згоріла. Невдовзі з'ясувалося, що до всіх убивств насправді причетна Яніна Душейко, яка взяла на себе місію помсти за загибель диких тварин і двох її собак. Вона вважала, що вони обрали її і перетворили на «справедливу караючу десницю» [1, с. 199].

Таким чином, екологічний детектив О. Токарчук «Веди свій плуг понад кістками мертвих» пропонує читачеві авторську інтерпретацію звичних уявлень

про злочин і кару у вимірі ставлення людини до тварин. Обрана письменницею наративна стратегія від першої особи сприяє переосмисленню читачем традиційного потрактування мисливства і спонукає до перегляду стереотипів про ієрархічні відносини між людьми і тваринами.

Використана література

1. Токарчук О. *Веди свій плуг над кістками мертвих*. Київ : Урбіно, 2011. 236 с.

2. Tokarczuk O. *Czuły narrator*. Krakow. Wydawnictwo literackie. 2020. 300 s.

Совач К. О. – старший викладач кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет

WORLD VIEW OF THE SPECIALTY

281 PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

Specialty 281 Public management and administration is in demand all over the world. This is evidenced by the analysis of the main websites of higher education institutions in Ukraine and abroad. However, as this analysis shows, institutions of higher education present this specialty and encourage future applicants in different ways.

In the study material “Theories and concepts of public administration” the authors just before discussing about the Public Administration introduce the meaning of the term “administration” [7, p. 5]. They summarize all known definitions and come to the conclusion that “a brief analysis of the above definitions reveals that the administration comprises two essentials, namely (1) cooperative effort, and (2) pursuit

of common objectives. Thus administration is a common process, common to all group effort; public or private, civil or military, large-scale or small-scale” [7, p. 6].

It should be stated that there are a lot of interpretations of the word “public administration” [4; 7]. “Public administration can be broadly defined as central and local bureaucratic institutions, mechanisms and relations, manpower, tools and equipment, and their management, other than the legislative and judicial powers in state organization, which produce public goods and services, are subject to public law, determine and implement public policies in order to ensure the public good, which is the *raison d’être* of the state” [4, p. 4].

The essential components of the public administration may be described through the famous acronym PODSDCORB standing for planning, organizing, staffing, directing, coordinating, reporting and budgeting [3].

On the website of the University of Barcelona we find information that in a certain way reflects the essence of the acronym PODSDCORB: “The bachelor’s degree in Public Management and Administration trains professionals to manage, direct, administer, organize, advise and evaluate any government agency or public contractor” [2]. It sounds like a motto of the specialty. Basic information is presented very briefly in tabular format showing the faculty, branch of knowledge, mode of delivery, credits, length of course, coordinator, etc.

On the website of another university (the USA, Minnesota) the specialty Public Management and Administration is presented in chart format “Public Management and Administration Pathway”, where the word *pathway* has the meaning of “a way of achieving a specified result; a course of action” [6]. Again, everything is transparent and concise.

On the website of National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute” we come across the optimistic and motivating information: “We teach a new type of managers, specialists in the field of

public administration and modern administration, who have the skills to develop management decisions, are able to analyze public policy, develop measures for its implementation and will be able to change Ukraine for the better!” [5]. We think this appeal also sounds like a motto and reflects the essential components of the public administration in a way.

On the websites of many institutions of higher education in Ukraine, Kherson State Agrarian and Economic University in particular, in the section “Applicant” we have links only to educational programs that, in our opinion, future students do not even read [1]. It would be best to place certain presentations of this specialty here, as other institutions of higher education in Ukraine and the world do [2; 5].

To further our research we intend to study the American experience of training specialists in the field of public administration.

References

1. Освітньо-професійна програма Публічне управління та адміністрування першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Херсонський державний аграрно-економічний університет. URL: http://www.ksau.kherson.ua/files/_osv.progr/%D0%91%D0%B0%D0% (дата звернення: 25.04.2024).
2. Bachelor’s degree in Public management and administration. University of Barcelona. URL: <https://web.ub.edu/en/web/estudis/w/grau-G1057> (дата звернення: 26.04.2024).
3. Basic Concepts of Public Administration. URL: <https://www.studocu.com/ph/document/pangasinan-state-university/business-administration/38212208-basic-concepts-of-public-administration/19073124> (дата звернення: 28.04.2024).

4. Parlak B., Doğan K. C. The Handbook of Public Administration, Vol. 1 : Livre de Lyon, 2022. 328 p.

5. Public Administration. National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”. URL: <https://fsp.kpi.ua/en/specialnosti/public-administration> (дата звернення: 03.05.2024).

6. Public Management and Administration Pathway. URL: <https://careerwise.minnstate.edu/careers/public-management-pathway.html> (дата звернення: 08.05.2024).

7. Ramakrishnan T. K., Raimol Ravi K. Theories and concepts of public administration : University of Calicut. School of distance education, 2017. 59 p.

Козій О. Б. – доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат філологічних наук, доцент

РОЗВИТОК НАВИЧОК ЧИТАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗВО

Успішна професійна діяльність гарного спеціаліста передбачає володіння іноземною мовою на рівні щоденного спілкування, а також значним обсягом лексичного матеріалу в сфері професійної діяльності та його вільним оперуванням. Шляхи оволодіння мовою професійного спілкування є такими ж, як і в загальноосвітньому курсі.

Читання як засіб комунікації має значну практичну цінність. У зв'язку з цим вивченню англійської мови на основі читання фахових текстів слід приділити якнайбільше уваги. Цей вид мовленнєвої діяльності варто виділити як домінуючу складову вивчення англійської мови за професійним спрямуванням,

готуючи, таким чином, студентів до самостійного читання, навчаючи правильно читати і сприймати прочитане.

Для успішної реалізації поставлених цілей дуже важливо з самого початку навчання створити у студентів правильне відношення до читання як виду мовної діяльності, що має своє специфічне комунікативне завдання, як засобу здобуття інформації. вивчення англійської мови студентами факультету іноземних мов. Обираючи матеріал для читання, варто зважати на такі вимоги до художнього тексту, як сучасність твору, доступність, зразковість, змістовність, цікавість, дискусійність, різнобічність, відповідність рівню підготовки студентів тощо. Від повноти забезпечення цих умов буде залежати мотивація читацької діяльності й активності студентів.

Самостійна робота з домашнього (або індивідуального) читання може стати ефективним фактором, що забезпечує збагачення активного вокабуляру майбутнього спеціаліста. Це дозволить підвищити мотивацію студентів до вивчення іноземної мови. Робота з індивідуального читання здатна зробити процес формування лексичної компетенції більш ефективним.

У процесі опанування іноземної мови читання може виступити як засіб і як мета навчання. Читання тісно пов'язане з розумінням тексту і є складним розумовим процесом та має значний вплив на розвиток довготривалої пам'яті. У довготривалій пам'яті зберігається великий обсяг інформації, але переміщення інформації до довготривалої пам'яті не можливе без дотримання таких принципів:

- багаторазове повторення;
- самостійний пошук;
- дозування вивчення лексики;
- темп вивчення лексики;
- частота використання;

- когнітивна глибина;
- візуалізація [2].

Для ефективної роботи над текстом для домашнього читання доцільно використовувати розробки для викладача у поєднанні з методичними рекомендаціями для студентів. Інтенсивна самостійна та аудиторна робота студентів з професійним текстом значно підвищує якість вивчення іноземної мови.

Використана література

1. Барабанова Г. В. Когнітивно-комунікативна модель навчання професійно-орієнтованого читання іноземної мови у немовному вузі. *Іноземні мови*. 2004. Вип. 1. С. 29–31.
2. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ. Київ, 2005. 101 с.
3. Гринюк Г. А., Семенчук Ю. О. Відбір навчального матеріалу для формування англомовної лексичної компетенції у студентів-економістів. *Іноземні мови*. 2007. Вип. 2. С. 30–34.
4. Коваль Л. М. Формування у студентів немовних вищих навчальних закладів англомовної професійно орієнтованої мовної компетенції. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20(4). С. 318–321.

Варнавський В. О. – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Державний заклад «Житомирська політехніка»

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ

Поняття «життєстійкості», уперше проаналізоване С. Мадді, – операціоналізація поняття «відвага бути», розкрите в роботах екзистенціального філософа П. Тілліха. «Відвага бути» – це готовність людини відповідати на виклики навколишнього світу, діяти всупереч внутрішній тривозі. Життєстійкість сприяє розв'язанню людського існування, мінімізує тривогу, що супроводжує життєві вибори. Згідно з С. Мадді, людина постійно перебуває в ситуації вибору або минулого (звичного і знайомого), або майбутнього (нового, невизначеного і непередбачуваного). Найважливіший ресурс людини в процесі цих виборів – життєстійкість, що є опорною точкою при виборі невідомого майбутнього, що дає людині новий досвід і можливості для особистісного розвитку. Людина, яка має високі показники життєстійкості, більш позитивно оцінює життєві зміни, вбачаючи в них шляхи для розвитку і нових можливостей, вона виконує нові життєві завдання, мінімізуючи стресовий вплив. З плином часу мислення і поведінка людини з високими показниками життєстійкості стає гнучкішою, складнішою та індивідуалізованою завдяки її психологічному зростанню.

Життєстійкість як особистісний конструкт містить у собі залученість, контроль, прийняття ризику, – три компоненти, які є відносно автономними і разом формують загальний показник життєстійкості людини. Залученість визначається як найважливіша характеристика ставлень людини до себе, навколишнього світу і характеру їх взаємодії, що є відправною точкою для самореалізації людини. Високий ступінь залученості характеризується отриманням задоволення від власної діяльності та її результатів, що забезпечує можливість відчувати власну значущість і включатися у розв'язання життєвих завдань, незважаючи на наявність стресогенних чинників і змін. Відсутність же подібної переконаності сприяє відчуттю себе поза життям і породженню почуття знедоленості.

Контроль – це переконаність людини в тому, що вона здатна впливати на події власного життя і результат власних дій. Ця характеристика дає змогу людині побачити свою причетність як до власного життя, так і до світу поза власного «Я», людина з високими показниками контролю самостійно формує власний життєвий шлях і свою діяльність у світі. Низькі показники контролю, навпаки, формують у людини відчуття власної безпорадності та нездатності впливати на події свого життя.

Розуміння і прийняття ризику передбачає аналіз життєвих подій як способу набуття досвіду, прагнення діяти за відсутності гарантованого успіху. В основі прийняття ризику полягає ідея розвитку через активне засвоєння знань з досвіду і подальше їх використання. Прийняття ризику передбачає розуміння і сприйняття особистістю нового життєвого досвіду позитивного і негативного як виклику і випробування себе, способу збагачення власної особистості.

Крім перерахованих вище складових життестійкості містить такі базові цінності, як кооперація, довіра, креативність. Життестійкість, виходячи з описаних вище складових, можна визначити як особливий зразок установок і навичок людини, що дають змогу переживати різноманітні життєві події як нові можливості, прояви можливостей для надситуативної активності та розширення сфери особистого впливу на своє життя і навколишню дійсність.

Варто зробити акцент на взаємозв'язку життестійкості з успішністю людини в різних сферах діяльності, особливо пов'язаних із дією в стресових ситуаціях. Життестійкість перешкоджає виникненню внутрішньої нестабільності та емоційної нестійкості у стресових ситуаціях із врахуванням прийняття особистої відповідальності за події власного життя.

Компоненти життестійкості, здебільшого, розвиваються в дитячому та юнацькому віці, проте, цей внутрішній ресурс підвладний людині, вона може

його змінити, переосмислити. Життестійкість як внутрішній ресурс особистості сприяє активному подоланню життєвих труднощів та оптимальній адаптації.

Так, Д.О. Леонтьєв включає життестійкість до структури особистісного потенціалу людини, визначаючи потенціал як інтегральну характеристику особистої зрілості, що відображає міру подолання особистістю безпосередньо себе, завдань і обставин.

Варто охарактеризувати життестійкість як міру здатності особистості витримувати стресові ситуації, зберігаючи внутрішній баланс і не знижуючи успішність діяльності. У широкому розумінні життестійкість – відображення життєвої сили людини, що допомагає їй взаємодіяти з навколишнім середовищем.

Використана література

1. Варнавська І. В. Формування особистісної та професійної самооцінки фахівців економічної сфери. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. Вип. 15. С. 9–16.

Карнаушенко А. С. – завідувач кафедри підприємництва, обліку та фінансів, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат економічних наук, доцент

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Військова агресія РФ щодо України, спричинила втрату людських життів, масштабні руйнування економічної інфраструктури, значні втрати виробничих потужностей та спричинила серйозні соціально-економічні наслідки. Малий та середній бізнес (МСБ), який є одним з основних драйверів економічного зростання та соціальної стабільності, опинився у надзвичайно складних умовах. Різне зниження ділової активності, знищення підприємств, порушення логістичних ланцюгів та відтік кваліфікованої робочої сили стали критичними факторами, що гальмують господарську діяльність суб'єктів господарювання.

Налагодження роботи МСБ потребує комплексного підходу, який включатиме фінансову підтримку, стимулювання інновацій, поліпшення правового середовища та розвиток інфраструктури [1; 2]. Успішна ревіталізація економіки України значною мірою залежить від здатності МСБ швидко адаптуватися до нових умов, відновити виробничі процеси та забезпечити зайнятість населення. Дослідження макроекономічних аспектів функціонування МСБ в воєнний період дозволить не тільки зрозуміти основні виклики та бар'єри, але й визначити потенційні можливості для сталого розвитку економіки України в майбутньому.

Військові дії на території України призвели до значного погіршення економічної ситуації. За оцінками, у 2022 р. відбулося скорочення ВВП на 45%, що зумовлено зменшенням імпортно-експортних операцій, зниженням державних і приватних інвестицій та скороченням витрат домогосподарств [1; 2]. Малий та середній бізнес зазнав значних втрат, зокрема, понад 307 тис. мікро-підприємств втратили близько 40 тис. доларів США, а малі підприємства втратили в середньому понад 300 тис. доларів США [1; 3].

Враховуючи те, що малий та середній бізнес відіграє ключову роль у забезпеченні динамічного економічного зростання [4] та соціального розвитку країни [1; 3] та є основним джерелом створення робочих місць, що сприяє

зниженню рівня безробіття та підвищенню життєвого рівня населення потрібно особливу увагу приділяти розвитку підприємств МСБ у регіонах, які зазнали найбільших втрат від бойових дій [5], що сприятиме не тільки економічному відновленню, але й соціальній стабільності, оскільки повернення людей до роботи та відновлення бізнесу сприятимуть нормалізації життя у постраждалих регіонах [6].

Інноваційний потенціал МСБ також відіграє важливу роль у післявоєнній ревіталізації економіки [5]. Малі та середні підприємства часто є більш гнучкими [5] та здатними швидко впроваджувати нові технології [7], що підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку, що особливо важливо в умовах глобальної економічної невизначеності та швидких змін. Підтримка інновацій та технологічних оновлень у МСБ може стати рушійною силою для економічного відновлення та зростання.

Не останню роль у функціонування МСБ займає державна підтримка [4], що повинна бути спрямована на створення сприятливого бізнес-середовища, включаючи зменшення адміністративних бар'єрів, впровадження електронних сервісів та надання доступних кредитів і субсидій.

Таким чином, макроекономічні аспекти функціонування МСБ у контексті воєнної економіки України охоплюють широкий спектр питань, включаючи фінансову підтримку, розвиток інфраструктури, інноваційний розвиток та створення сприятливого правового середовища. Комплексний підхід до вирішення цих завдань сприятиме не тільки відновленню економіки, але й забезпеченню довгострокового сталого розвитку України.

Використана література

1. Ключковська В. О., Ключковський О. В., Трегубов О. С. Макроекономічні аспекти відновлення функціонування малого та середнього бізнесу в контексті повоєнної відбудови національної економіки України. *Економіка і організація управління*. 2023. Вип. 1 (49). С. 89. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.1.9>
2. Тарнавська Д. М., Бугас Н. В. Розвиток вітчизняного бізнесу в умовах воєнного стану (на прикладі організації ТОВ «АТБ-Маркет»). *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 60 DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-95>
3. Хорошко А. Ф., Жосан Г. В. Інвестиційні можливості для бізнесу в умовах воєнного та післявоєнного стану. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Економіка, менеджмент та право*. 2023. Вип. 8. С. 80-91 DOI: <https://doi.org/10.33251/2707-8620-2023-8-80-91>.
4. Бойко Л., Ляху К. Державна підтримка малого та середнього бізнесу у період невизначеності. Перспективи ефективних управлінських рішень у бізнесі та проєктах : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (17 листопада 2023 р., м. Одеса). Одеса : МГУ, 2023. С. 10–12.
5. Ярмоленко В. В. Стан та шляхи розвитку малого і середнього бізнесу в умовах невизначеності. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Економіка, менеджмент та право*. 2023. URL: <https://fmnzb.sfa.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/8.pdf> (дата звернення: 15.05.2024).
6. Сакур А. Ж., Могильна Е. Є. Управління конкурентоспроможністю малого бізнесу в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми менеджменту: теоретичні і практичні аспекти: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 28-29 вересня 2023 р.). Одеса : ОНЕУ, 2023. С. 183–185.

7. Boiko L. Niche crops for revitalization of agribusiness in the period of uncertainty. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. (17). Р. 44–49. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.17.6>

Макухіна С. В. – старший викладач кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет

МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Важливість вивчення іноземної мови не викликає сумнівів, зважаючи на політичну ситуацію, розширення міжнародної співпраці, проведення міжнародних конференцій за участю іноземців вимагають від здобувачів глибших знань іноземних мов, зокрема англійської мови професійного спрямування.

Англійська мова для спеціальних цілей як новий напрямок викладання англійської мови з'явилася в 1960-х роках. Слід зазначити, що в межах ESP більше уваги приділяється англійській мові для професійних цілей (English for Occupational Purposes – EOP), менше – англійській мові для академічних цілей (English for Academic Purposes – EAP). ESP є основою опанування компетентностями практичного спілкування англійською мовою. Більшість навчальних курсів англійської мови професійного спрямування мають обмежений характер, містять теми, які мають відношення лише до предметної спеціалізації здобувачів. Наголосимо, що здобувач не повинен бути обмежений вивченням фахово-спрямованої мови; повинна бути можливість спілкування з використанням загально-уживаної лексики також. Отже, такий підхід потребує

відповідної мотивації, яка грає важливу роль у процесі оволодіння іноземною мовою. Деякі вчені виокремлюють дві форми мотивації:

- Інструментальна мотивація як відображення зовнішньої потреби. Здобувачі вивчають мову не тому, що вони цього бажають, а тому, що їм це потрібно. Потреба може виникати з різних причин: потреба взаємодії з носіями мови; потреба використання іншомовних текстів для роботи чи навчання. Потреби можуть бути різними, але важливим фактором є зовнішня мотивація.

- Інтегративна мотивація яка походить від бажання здобувачів інтегруватися з членами спільноти, які використовують іноземну мову. Це внутрішньо сформоване бажання, а не нав'язана ззовні потреба.

Виокремлюють три рівні мотивації до вивчення англійської мови. Перший рівень, найвищий, коли англійська мова потрібна для отримання наукового ступеня, бажаного місця роботи, або для просування по службі. Другий рівень, щоб покращити оцінки на іспитах або позитивно вплинути на кар'єрні перспективи. Третій рівень, коли англійська мова може підвищити статус особи, бути корисною під час перебування за кордоном, або сприятиме розширенню знань та інтересів особи.

Необхідність реагування на потреби здобувачів передбачає практикування різних комунікативних дій, вдосконалення відповідних програм англійської мови, які б відповідали як академічним потребам здобувачів під час навчання так і їхнім професійним потребам на робочому місці.

Використана література

1. Гордієнко М. Г. Іноземна мова як засіб підвищення конкурентної здатності та мобільності сучасного фахівця. *Лінгвометодичні концепції*

викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах України. Київ, 2003. С. 49–55.

2. Холод І. Англійська мова професійного спрямування: виклики та можливості. *Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: Збірник наукових статей. Львів, 2022. С. 159–162.*

Лідіч Б. В. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Інститут права та суспільних відносин, ЗВО Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА ПІЛЬГИ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Захист людей інвалідністю є важливим завданням держави та суспільства. Держава на законодавчому рівні регулює питання захисту та допомоги людям з інвалідністю, для того щоб люди мали безперешкодний доступ до навчання та лікування, можливість реалізації своїх прав та інтересів. Важливо, щоб для людей з обмеженими можливостями діяла державна система пільг. Регулюючи питання захисту людей з обмеженими можливостями держава має звертати увагу на досвід інших країн а також цікавитись потребами наших громадян, які мають інвалідність.

Ваговою складовою демократичної держави є турбота про людей з інвалідністю: забезпечення безперешкодного доступу до громадських місць, розвинена інфраструктура яка включає в себе підйомники, пандуси, з'їзди, оснащені належним чином пішохідні переходи, обладнаний громадський транспорт.

Відповідно до статті 2 Закону України “Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні” особою з інвалідністю є особа зі стійким розладом

функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист [1]. Діяльність держави щодо осіб з інвалідністю виявляється у створенні правових, економічних, політичних, соціальних, психологічних та інших умов для забезпечення їхніх прав і можливостей нарівні з іншими громадянами для участі в суспільному житті та полягає у: виявленні, усуненні перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб, у тому числі стосовно доступу до об'єктів громадського та цивільного призначення, благоустрою, транспортної інфраструктури, дорожнього сервісу (далі – об'єкти фізичного оточення), транспорту, інформації та зв'язку, а також з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів – до освіти, праці, культури, фізичної культури і спорту, охорони здоров'я, соціальному захисту, забезпеченні виконання індивідуальної програми реабілітації осіб з інвалідністю, наданні пристосованого житла, сприянні громадській діяльності. Соціальний захист осіб з інвалідністю є складовою діяльності держави щодо забезпечення прав і можливостей осіб з інвалідністю нарівні з іншими громадянами та полягає у наданні пенсії, державної допомоги, компенсаційних та інших виплат, пільг, соціальних послуг, здійсненні реабілітаційних заходів, встановленні опіки (піклування) або забезпеченні стороннього догляду [1].

Пільги особам з інвалідністю надаються на підставі посвідчення, яке підтверджує відповідний статус, пенсійного посвідчення чи посвідчення, що підтверджує призначення соціальної допомоги відповідно до законів України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю», «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю», в яких зазначено групу та причину інвалідності (для повнолітніх осіб), категорію «дитина з інвалідністю» (для

дітей), а також у відповідних випадках вказано їх основні нозологічні форми захворювань (по зору, слуху та з ураженням опорно-рухового апарату). Порядок оформлення та видачі відповідних посвідчень іноземцям, які відповідно до закону мають право на пільги, встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення [1].

Отже захист людей з інвалідністю є важливим завданням держави. Питання захисту людей з інвалідністю врегульоване нормами законодавства України. Якісний захист людей з обмеженими можливостями, створення належних умов для самореалізації, розвитку, реалізації своїх прав та інтересів є важливою складовою демократичної держави.

Використана література

1. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення 20.05.2024).

Криворучко С. К. – завідувачка кафедри зарубіжної літератури та слов'янських мов імені професора Михайла Гетманця; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди; Запрошена міжнародна дослідниця І у Державному університеті Середнього Заходу Уніцентро, Іраті, Парана, Бразилія, докторка філологічних наук, професорка

«ЕКО» МИСЛЕННЯ. ЕТИКА ПІКЛУВАННЯ

Екологічна справедливість та політична екологічність передбачають активні дії індивіда, які спрямовані на гуманне еволюційне змінення соціальних систем. Процеси активних рухів фіксуються в понятті екологічний активізм. Екологічний активізм – дії, що спрямовані на покращення та комфорт життя окремого індивіда в державі, яка зорієнтована на соціальний захист своїх громадян у результаті їхньої роботи для індивідуального та загального процвітання.

Екологічна справедливість пов'язана з адекватністю, з кореляцією. На засадах відповідності мають вибудовуватися співвідносності між матеріальним і духовним, баланс яких прагне до гармонії. Дисгармонія між матеріальним і духовним на рівні «еко» простежується і в соціально стабільних країнах, і в країнах з економічними проблемами. Наприклад, у країнах умовного третього світу є багато матеріально бідних людей, які буквально голодують і яким ніде жити. У той же час у стабільних країнах є матеріально забезпечені люди, які мають неясраве / тускле духовне життя та які не наділені перспективою творчої уяви й умінням скористатися можливостями цікавого існування «тут» і «зараз».

Головною проблемою патріархату є застаріла ілюзія, яка простежується і сьогодні на поч. ХХІ ст., що можна над кимось-то мати владу, що можна силою когось-то підкорити своїй волі, що методами залякування та страху можна досягти своєї мети. Війна в Україні у 2023 році доводить: ці підходи не спрацьовують – силою і страхом, загрозами, агресією, терором не можливо досягти успіху. Усі ці зазначені підходи – не є «еко». Для сучасних успішних комунікацій потрібно вибудовувати діалог на засадах «мотивації». Індивід і країна мають бути заохоченими для будь-яких дій. Будь-які контакти – економічні, мистецькі, духовні, матеріальні, любовні – будуються на взаємному інтересі. І саме такі корелятивні стосунки чоловіка / жінки, батьків / дітей,

індивіда / держави, підлеглого / начальника є комфортними та взаємовигідними – «еко» для всіх.

У ХХІ ст. вже не актуально погрожувати всьому світові ядерною загрозою. Це – не «еко». Я пропоную осмислити екофемінізм з точки зору етнічного патріотизму поч. ХХІ ст., який є версією подолання колоніальних проблем і комплексів минулого в ракурсі постколоніальних орієнтирів. Екофемінізм огортається навколо стосунків чоловіка та жінки, особистого життя людини, духовних орієнтирів, «еко»-моральних цінностей, ставлення індивіда до довкілля.

Виходячи з цих орієнтирів, події війни в Україні мають різну спрямованість у залежності від мети, яку ставить перед собою певна країна та людина. Екологічно справедливим є захищати свою землю (Україну) від загарбників (росіян). Політично екологічною є допомога країн світу (США, Європейських країн) захистити свою землю (Україну) від загарбників (росіян). Відповідно цьому екологічно несправедливим і політично неекологічним є вторгнення росіян на чужу (українську, кримську) територію. Екологічно несправедливим є вбивства людей в Україні, які здійснюють росіяни, руйнування українських архітектурних пам'ятників і будинків, винищення міст України. Політично неекологічним є зневажливе ставлення уряду Росії до своїх громадян: заборона висловлювати власну позицію, арешти інакомислячих. Політично екологічним є шанобливе ставлення до громадян у країнах Західної Європи, США. Політично неекологічною є позиція Індії, Китаю по відношенню до своїх громадян у забороні висловлення власних переконань, суворою шкалою вимог держави до громадянина. Екологічно несправедливою є система зарплат в Україні, де людина відчуває себе соціально незахищеною.

Використана література

1. Плаввуд В. Навколишнє середовище. *Антологія феміністичної філософії* / За редакцією Елісон М. Джагер та Айрис М. Янг; [Пер. з англійської Б. Єгідис; Наук. ред. пер. О. Іващенко]. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2006. С. 259–270.
2. Шевченко З. В. Екофемінізм: соціально-філософський огляд. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2015. Вип. 4. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія». С. 166–171.
3. Berman T. Towards an Integrative Ecofeminist Praxis. *Canadian Woman Studies*. 1993. Vol. 13. № 3. P. 15–17.
4. Buckingham S. Ecofeminism. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (Second Edition). 2015. P. 845–850.
5. Clark J. P. *Encyclopedia of Applied Ethics* (Second Edition). URL: <https://www.sciencedirect.com/referencework/9780123739322/encyclopedia-of-applied-ethics> (дата звернення: 25.05.2024).

Рашка В. Г. – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Херсонський державний аграрно-економічний університет

ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

В сучасному світі, що стрімко розвивається, інновації стають ключовим фактором успіху в будь якій сфері, і державне управління не є винятком. Ефективне функціонування органів державної влади (ОДВ) залежить від їхньої здатності адаптуватися до мінливих умов, впроваджувати нові технології та

методи роботи, а також генерувати креативні рішення для комплексного вирішення проблем суспільства [1].

Впровадження інновацій у діяльність органів державної влади (ОДВ) має низку суттєвих переваг. Однією з головних переваг є підвищення якості та доступності державних послуг, що дозволяє громадянам швидше та зручніше отримувати необхідні сервіси. Оптимізація використання бюджетних коштів також є важливим аспектом, оскільки інновації допомагають зменшити витрати та підвищити ефективність управління державними фінансами [2]. Крім того, інновації сприяють збільшенню прозорості та підзвітності влади, що, в свою чергу, стимулює економічний розвиток і підвищує рівень довіри до влади з боку громадян.

ОДВ можуть використовувати вебсайти, мобільні додатки та інші онлайн платформи для публікації інформації про бюджетні витрати, проекти, рішення, нормативно-правові акти та інші дані, що мають суспільне значення [3]. Це дозволяє громадянам легко отримувати доступ до інформації про те, як використовується їхні податки, які рішення приймає влада і як вона ними керується.

ОДВ можуть використовувати онлайн опитування, форуми, петиції та інші інструменти для залучення громадян до процесів прийняття рішень. Це дозволяє громадянам висловлювати свої думки та пропозиції щодо важливих питань, а також брати участь у розробці та реалізації державної політики.

ОДВ можуть публікувати відкриті дані, які можуть бути використані громадянами, дослідниками та розробниками для створення нових продуктів та послуг, а також для аналізу та моніторингу діяльності влади [3]. Це сприяє інноваціям та підвищує прозорість.

Приклади інновацій, що сприяють прозорості та підзвітності влади:

- Портал «Дія» в Україні, який надає громадянам доступ до онлайн послуг, таких як отримання електронних документів, оплата податків та реєстрація бізнесу.
- Система ProZorro в Україні, яка забезпечує прозорі та конкурентні публічні закупівлі.
- Інструмент “OpenSpending” в Україні, який дозволяє громадянам візуалізувати та аналізувати бюджетні витрати.

Впровадження інновацій у діяльність ОДВ може значно підвищити рівень прозорості та підзвітності влади перед громадянами. Це може призвести до підвищення довіри до влади, зменшення корупції, підвищення ефективності роботи влади та стимулювання інновацій.

Таким чином, інновації створюють сприятливі умови для бізнесу, полегшуючи адміністративні процедури, знижуючи регуляторні бар'єри та стимулюючи інвестиції. Це дозволяє бізнесу швидше адаптуватися до змін, зменшувати витрати та підвищувати свою ефективність, що в кінцевому підсумку сприяє загальному економічному розвитку.

Підвищення рівня довіри до влади з боку громадян є ще одним важливим аспектом впровадження інновацій. Коли громадяни бачать, що держава впроваджує сучасні технології та працює над покращенням сервісів, їх довіра до державних інституцій зростає. Відкриті дані відіграють важливу роль у підвищенні прозорості та підзвітності діяльності органів державної влади. Вони забезпечують доступ громадян до важливої інформації, сприяють активній участі у процесах прийняття рішень, підвищують ефективність державних закупівель та реалізації проектів, а також зменшують ризик корупції. Це, у свою чергу, підвищує ефективність використання бюджетних коштів та довіру громадян до державних інституцій.

Підвищення соціальної згуртованості відбувається завдяки залученню громадян до процесів прийняття рішень. Інклюзивність та участь громадян є важливими принципами державного управління [2]. Інструменти електронної демократії та забезпечення рівного доступу до державних послуг сприяють кращому розумінню потреб громадян, прийняттю більш ефективних рішень, підвищенню соціальної справедливості та згуртованості. Важливо, щоб органи державної влади продовжували розвивати та вдосконалювати механізми залучення громадян до процесів прийняття рішень.

Використання сучасних технологій, таких як електронне урядування, автоматизація та цифровізація процесів, значно оптимізує внутрішні процеси в державних органах.

Формування інновацій у діяльності органів державної влади є складним та багатогранним процесом, який потребує використання різноманітних форм та методів. Важливо створити сприятливе середовище для інновацій, яке ґрунтується на сильному лідерстві, співпраці, залученні громадян та постійному навчанні. Успішне впровадження інновацій підвищує ефективність та якість державного управління, сприяючи стійкому розвитку суспільства.

Використана література

1. Берназюк О. О. Електронне урядування як особлива форма публічного управління: поняття та проблеми запровадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2019. Вип. 55. Том 2. С. 32–35.
2. Калінін Д. О., Черкасов Д. Ф. Теоретичні аспекти інновацій в системі управління. *Сучасні управлінські та соціально-економічні аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання в умовах трансформації*. 2023. С. 24.

3. Круглов В. В., Терещенко Д. А. Інновації в системі державного управління. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства*. 2023. Вип. 2. С. 74–79.

Сімонцева Л. О. – завідувачка кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук, Херсонський державний аграрно-економічний університет, кандидат юридичних наук, доцент

Бражко С. М. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Херсонський державний аграрно-економічний університет

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Розвиток сільського господарства України, рівень і темпи зростання виробництва та підвищення продуктивності праці значною мірою залежать від стану матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. Забезпеченість підприємств основними засобами, їх якісний склад і раціональне співвідношення визначають ресурсозабезпеченість, що охоплює запаси і реальні потоки всіх видів технологічних факторів, що використовуються в аграрному виробництві. Ресурсне забезпечення слід розглядати як систему організаційно-економічних відносин, спрямованих на оптимальне, своєчасне і ефективне забезпечення виробництва ресурсами. Скорочення обсягів валової продукції, зменшення посівних площ, зниження врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин зумовлені недоліками у формуванні ринку матеріально-технічних ресурсів та неефективним використанням ресурсного потенціалу агропромислового комплексу [1, с. 271]. Гостра нестача ліквідних фінансових ресурсів впливає на ефективність управління ресурсним

забезпеченням сільгосппідприємств, що впливає на результати їх діяльності.

В умовах трансформації економіки України аграрна праця забезпечує достатню пропозицію та стабільний попит, але існує тенденція відставання цін і доходів аграрних товаровиробників від інших сфер національної економіки, що позбавляє цю діяльність мотивації. Агропродовольчий сектор потребує захисту з боку держави для ефективного функціонування та конкурентоспроможності в умовах ринкової економіки. Державна підтримка є невід'ємним механізмом функціонування агропродовольчого сектору, що підтверджується досвідом розвинених країн, де аграрний протекціонізм є пріоритетним. Важливість впливу та контролю державних органів в аграрному секторі є особливо значущою на територіях з великим нереалізованим потенціалом.

Причорномор'я, до складу якого входять Одеська, Миколаївська та Херсонська області, є однією з таких зон. Тут розвинуте машинобудування, рекреаційний комплекс, багатогалузева харчова промисловість і високотоварне сільське господарство з високою часткою посівів зернових, садів, виноградників, тютюну та ефіроолійних культур. На район припадає значна частина виробництва ковальсько-пресового устаткування, консерв, хімічних добрив та українського вина. Сільське господарство південного регіону України, багате природними ресурсами та морським узбережжям, має мультиплікативний вплив на економічну стабільність і розвиток сільських територій, що посилює виклики щодо забезпечення результативності державного регулювання розвитку аграрного сектору економіки України.

Попри позитивні зрушення, структура вітчизняних сільськогосподарських підприємств залишається деформованою і занадто інертною. Важливо здійснити державний вплив, спрямований на впровадження передових змін, забезпечення конкурентоспроможності продукції та підвищення ефективності розвитку галузей. Управління регіональним розвитком повинно враховувати базові

тенденції реформування в країнах Європейського Союзу, де існують нормативні документи для стратегічного планування. Стратегічні плани соціально-економічного розвитку, просторові плани територіального розвитку, середньострокові та короткострокові програми розвитку є основними складовими системи планування регіонального розвитку [2, с. 451].

Запорукою прогресивного розвитку держави є ефективне використання фінансових ресурсів, що досягається шляхом ефективного управління публічними фінансами, створення та розподілу публічних централізованих і децентралізованих фондів коштів. На даний час відсутність цілісної системи стратегічного планування регіонального розвитку створює низку проблем, таких як неузгодженість стратегічних документів, відсутність зв'язку між плановими документами і бюджетом, неефективна система оцінювання державної політики [3].

Для ефективного економічного зростання сільського господарства необхідно забезпечити на регіональному рівні раціональне поєднання механізмів ринкового і державного регулювання системи ресурсозабезпечення. Відновити ефективність матеріально-технічної бази аграрного виробництва можна шляхом вдосконалення паритетних відносин у системі ресурсозабезпечення агропромислових підприємств та встановлення державою нормативів відшкодування торгових витрат на матеріально-технічні засоби. Важливо досліджувати організаційно-економічні аспекти формування системи ресурсозабезпечення, що враховують специфіку регіонального аграрного виробництва та тенденції розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства.

Цифрова трансформація регіонів є пріоритетною метою Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Серед основних напрямів цифрового розвитку: впровадження інноваційних технологій у систему

управління містами, підвищення інституційної спроможності в регіонах, розбудова ІТ-інфраструктури, створення цифрових платформ та галузевих рішень. Державна регіональна політика спрямована на створення умов для збалансованого соціально-економічного розвитку, підвищення рівня життя населення, заохочування діяльності місцевих органів влади та населення.

Управління соціально-економічним розвитком територій передбачає просторову організацію економіки. Ефективність розвитку регіонів та об'єднаних територіальних громад (ОТГ) залежить від міжрегіональних економічних взаємодій. Теорії міжрегіональних економічних взаємодій використовують результати теорії загальної економічної рівноваги та міжнародної економічної інтеграції [4]. При переході до ринкової економіки кожен регіон стає економічною підсистемою з потужним взаємозв'язком своїх основних елементів. Вплив доходів і платоспроможного попиту на регіональне виробництво зростає, що впливає на розвиток соціальної сфери. Міжрегіональний та міжтериторіальний обмін здійснюється на ринковій основі, що впливає на економіку країни в цілому. Державна політика та механізми державного регулювання сприятимуть економічному зростанню регіонів та демократичному розвитку суспільства [5, с. 38-44].

Використана література

1. Каткова Н. В., Мурашко І. С. Алгоритм реалізації механізму сталого розвитку підприємства. *Бізнес Інформ*. 2019. Вип. 2. С. 271–276.
2. Сиченко В. В., Мареніченко В. В. Державне управління регіональним розвитком на засадах європейських стандартів. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2019. Вип. 4. С. 441–463.

3. Жаворонкова Г. В. Стратегічне управління розвитком регіону. URL: <http://ecobio.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/2872> (дата звернення: 18.05.2024).

4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.97 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170.

5. Ушакова Н. Г. Державне регулювання економіки: навч. метод. посібник. / Н. Г. Ушакова, Л. М. Зарецька. ХДУХТ, 2014. 225 с.

Манукян В. А. – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ КООПЕТИЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ: РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ТА РЕГУЛЮВАННЯ

Саме з розвитком нових елементів цінності для споживача, нових варіантів посилення ключових компетенцій та відкриття нових стратегічних вікон і пов'язаний організаційний розвиток, а також до нього додаються питання вагомого стратегічного управління, оскільки останнє ключовим пунктом передбачає постійний пошук нових способів та методів управління,

Хотілося б наголосити, що перед стратегічним управлінням постають питання не стільки досягнення стратегічних цілей, скільки утримання досягнутого, а ще і, звичайно досвіду, компетенцій, а також уміння оптимізаційно модифікувати внутрішні процеси задля досягнення стратегічних цілей.

Отже, стати лідером та «замовником» чи то навіть краще «основоположником» трансформацій у галузі – це самий найкращий спосіб пристосуватися до змін.

Варто наголосити, що галузь організаційного розвитку охоплює дуже багато напрямків, а її представники працюють як антикризові менеджери, медіатори, далекобачні стратеги та спеціалісти з прийняття рішень, а також фахівці з інжинірингу та інші спеціалісти з динамічних перетворень.

На сьогодні від організацій вимагається чітке усвідомлення життєздатності розвитку та продумана програма змін у відповідь на виклики динамічного середовища. Дослідження Маршала Ігана [1] надало багато матеріалу для аналізу, адже вчений подав 27 різних визначень організаційного розвитку, які з'явилися у період з 1969 по 1999 рр., на деяких з яких ми зупинимось у нашому дослідженні. Згадана публікація породила дискусію між М. Іганом та Г. МакЛіном [2], при чому останній вважає, що визначення необхідно 37 подавати у протиставленні один одному та висвітлюючи певні аспекти відповідно до мети дослідження. Беручи до уваги критику Г. МакЛіна, ми виокремили найбільш сутнісні визначення вчених серед запропонованих двадцяти семи [1].

Організаційний розвиток передбачає заплановані інтервенції та покращення в організаційних процесах та структурах та вимагає певних навичок праці із індивідуумами, групами та цілими організаціями, що є можливим у межах моделі «дослідження-дії» [2].

Якщо взяти до уваги визначення організаційних змін У. Барнетта та Г. Керола, які вважали, що це «трансформація організації між двома моментами часу» [3], то треба акцентувати, що трансформація організації неможлива без трансформаційних лідерів.

Кооперація із конкурентами викликає цікавість у суспільства та суспільних інститутів у зв'язку із можливою змовою, які можуть виникнути внаслідок колаборації, так, навпаки деякі експерти вважають коопетицію спробою монополізувати ринок та пригальмувати інновації, погіршуючи тим

самим якістю життя споживача. Змову ми вважаємо опортуністичною поведінкою та протилежністю коопетиції, оскільки вона передбачає нерівність позицій виробник – споживач, конкурент – конкурент і так далі. Вважаємо за доцільне дотримуватися поглядів Д. Тіса [4], який зауважив, що кооперація між конкурентами створена задля технологічної інновації не обов'язково зменшує конкурентність в галузі, через потенціал привнести на ринок унікальний продукт, або створити новий ринок чи розвинути технології, які наприкінці винагороджують саме споживачів. Крім того, кооперація між конкурентами не має розглядатися, як порушення антимонопольного законодавства, а скоріше як акселератор розвитку галузі легітимного характеру, який відтворює мету створення антимонопольного законодавства (добросесна та творча конкуренція).

Що стосується драйверів коопетиційної взаємодії, то високотехнологічні галузі стикаються із потребою скорочувати життєвий цикл продукції, сполучати не сполучні технології, прискорювати темпи науково-дослідницьких робіт. Життєвий цикл, наприклад, може скоротитися несподівано для виробника через зміну преференцій споживача, зміну та швидкість ринкових змін, непередбачувані зміни технологій («стратегічні вікна» Д. Абея [5]), і в таким умовах підприємство вимушено шукати нових способів організації технологічних процесів, реконфігурації організаційних компонент, нових підходів до навчання та тренувань, розробляти нові концепції управління та пришвидшувати інноваційний процес.

Отже, ми дослідили інноваційні моделі коопетиції в аграрному секторі і виявили, що єдиного підходу тут немає щодо так званої ідеальної моделі взаємодії в цій сфері, все залежить від «індивідуальних» особливостей, конкуренції, кон'юнктури ринку та суб'єктів взаємодії тощо.

Використана література

1. Egan T. M. Organization development: An examination of definitions and dependent variables. *Organization Development Journal*. 2001. Vol. 20. P. 16.
2. McLean G. Organization Development: Principles, Processes, Performance. Berrett-Koehler Publishers, 2005, 466 p.
3. Barnett W. P., Carroll G. R. Modeling internal organizational change. *Annual review of sociology*. 1995. Vol. 21(1). P. 217–236.
4. Teece D. J., Pisano G., Shuen A. Dynamic capabilities and strategic management. *Strategic management journal*. 1997. Vol. 18(7). P. 509–533.
5. Abell D. F. Strategic Windows: The time to invest in a product or market is when a 'strategic window' is open. *Journal of marketing*. 1978. Vol. 42(3). P. 21–26.

Стаднійчук Р. – доктор філософії в галузі економіки, докторант закладу вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»

КОНФЛІКТОЧУТЛИВА ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ЯК МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМИ СУПЕРЕЧНОСТЯМИ

Сучасне суспільство характеризується множинністю інтересів, нерівномірністю розподілу ресурсів, відмінностями у цінностях, політичних орієнтаціях і моделях поведінки. За таких умов конфлікти перестають бути винятковими або тимчасовими явищами та перетворюються на постійний елемент суспільного розвитку. Вони виникають між соціальними групами, територіальними громадами, органами публічної влади, політичними інститутами, громадськими організаціями та окремими громадянами.

Публічна політика формується у просторі зіткнення різних потреб і поглядів на суспільні проблеми. Прийняття управлінських рішень майже завжди передбачає визначення пріоритетів, розподіл обмежених ресурсів і вибір між альтернативними моделями розвитку. Унаслідок цього політичні та управлінські рішення можуть не лише сприяти врегулюванню суперечностей, а й посилювати соціальне напруження, якщо вони не враховують інтереси зацікавлених сторін, особливості територій та потенційні ризики конфліктної ескалації.

Традиційне розуміння публічної політики переважно зосереджується на діяльності органів влади, процедурах прийняття рішень та реалізації державних програм. Однак за умов суспільної нестабільності, воєнних загроз, економічних криз, вимушеного переміщення населення та зростання соціальної нерівності цього підходу недостатньо. Необхідним стає формування конфлікточутливої публічної політики, орієнтованої не лише на реагування на відкриті конфлікти, а й на своєчасне виявлення їхніх передумов, запобігання ескалації та створення інституційних механізмів узгодження суспільних інтересів.

Конфлікт у системі публічної політики доцільно розглядати як форму взаємодії суб'єктів, інтереси, потреби, цінності або уявлення яких не збігаються чи сприймаються ними як несумісні. Причинами таких суперечностей можуть бути нерівний доступ до ресурсів, обмежені можливості політичної участі, недовіра до органів влади, територіальні

диспропорції, недосконалість законодавства, непрозорість управлінських процедур або відсутність ефективної комунікації.

Конфлікт не завжди має виключно руйнівний характер. За наявності розвинених демократичних інститутів він може виконувати конструктивні функції, виявляючи невирішені проблеми, привертаючи увагу до потреб окремих соціальних груп і стимулюючи оновлення управлінських механізмів. Через відкриту дискусію, громадські консультації, переговори та інші форми політичної участі конфлікт може сприяти перегляду неефективних рішень і формуванню більш збалансованої політики.

Водночас ігнорування суперечностей, адміністративне придушення незгоди або формальне залучення громадськості можуть призвести до накопичення невдоволення. Латентний конфлікт за таких обставин здатний перейти у відкриту фазу, що супроводжується протестною активністю, зниженням рівня легітимності влади, поляризацією суспільства та послабленням керованості публічних процесів.

Отже, завдання органів публічної влади полягає не в усуненні будь-яких розбіжностей, що є практично неможливим, а у створенні умов для їх цивілізованого прояву, обговорення та врегулювання. Конфліктологічний підхід дає змогу перейти від сприйняття конфлікту як загрози до його розуміння як важливого джерела інформації про стан суспільних відносин.

Конфлікточутливу публічну політику можна визначити як систему принципів, рішень, інструментів і процедур, спрямованих на врахування конфліктного потенціалу суспільних відносин під час формування та реалізації управлінських рішень. Її головною метою є запобігання негативному впливу публічних рішень на наявні суперечності та використання управлінських можливостей для зменшення соціального напруження.

Конфлікточутливість означає здатність суб'єктів публічного управління розуміти причини конфліктів, визначати зацікавлені сторони, оцінювати співвідношення їхніх ресурсів і можливостей, прогнозувати

наслідки політичних рішень та адаптувати відповідні заходи до конкретного суспільного середовища.

Такий підхід передбачає, що жодна державна програма, реформа або управлінське рішення не є нейтральними щодо суспільних відносин. Навіть рішення, спрямовані на досягнення позитивного результату, можуть поглиблювати нерівність, створювати відчуття несправедливості або посилювати конкуренцію між групами населення. Тому оцінювання політики має охоплювати не лише її економічну ефективність, а й соціальні, політичні, територіальні та комунікаційні наслідки.

Конфлікточутлива політика відрізняється від ситуативного антикризового реагування. Вона формується не після виникнення гострого протистояння, а інтегрується в усі етапи політичного циклу — від визначення суспільної проблеми до оцінювання результатів реалізованих заходів.

Основою конфлікточутливої публічної політики є принцип інклюзивності. Він передбачає залучення до процесу прийняття рішень представників різних соціальних груп, територій і спільнот, зокрема тих, які мають обмежений доступ до політичних та адміністративних ресурсів. Формальна відкритість без реальної можливості впливати на рішення не забезпечує належного рівня суспільної участі.

Не менш важливим є принцип справедливості. Учасники політичного процесу оцінюють рішення не лише за кінцевими результатами, а й за процедурами, відповідно до яких вони були прийняті. Якщо процедура сприймається як непрозора, упереджена або дискримінаційна, навіть економічно обґрунтоване рішення може стати джерелом конфлікту.

Принцип прозорості передбачає доступність інформації про підстави, зміст і наслідки управлінських рішень. Недостатнє інформування громадян створює простір для чуток, маніпуляцій і поширення

dezінформації. Прозора комунікація, навпаки, сприяє зниженню невизначеності та формуванню довіри між владою і суспільством.

Принцип підзвітності означає, що суб'єкти публічного управління повинні нести відповідальність за прийняті рішення та пояснювати їх суспільству. Підзвітність передбачає існування механізмів громадського контролю, адміністративного й судового оскарження, моніторингу державних програм і реагування на обґрунтовані зауваження зацікавлених сторін.

Принцип раннього попередження орієнтує органи влади на виявлення конфліктних ризиків до переходу суперечностей у гостру фазу. Для цього необхідно систематично аналізувати звернення громадян, результати соціологічних досліджень, інформацію із цифрових платформ, локальні проблеми громад, динаміку протестної активності та зміни рівня суспільної довіри.

Конфліктний аналіз має здійснюватися на кількох взаємопов'язаних рівнях. На структурному рівні досліджуються глибинні причини суперечностей: нерівність доходів, диспропорції регіонального розвитку, обмежений доступ до соціальних послуг, безробіття, дискримінація, недостатня представленість окремих груп у процесі прийняття рішень.

На інституційному рівні оцінюється здатність органів влади, місцевого самоврядування, судових органів, правоохоронних структур і громадських інституцій своєчасно реагувати на конфлікти. Слабкість інститутів, дублювання повноважень, бюрократична закритість і відсутність координації можуть перетворювати локальні проблеми на масштабні суспільні кризи.

На поведінковому рівні аналізуються стратегії учасників конфлікту, їхні ресурси, цілі, можливі коаліції та способи взаємодії. Важливим є розмежування офіційно задекларованих позицій і реальних інтересів сторін. Позиції можуть бути несумісними, тоді як базові інтереси часто створюють можливості для компромісу.

На комунікаційному рівні досліджуються інформаційні потоки, публічні наративи, діяльність медіа та цифрових платформ. Сучасні конфлікти значною мірою розгортаються в інформаційному просторі, де емоційно забарвлені повідомлення, фрагментарна інформація та маніпулятивні інтерпретації здатні швидко посилювати суспільну поляризацію.

Одним із ключових механізмів конфлікточутливої політики є громадський діалог. Його призначення полягає у створенні безпечного простору для обговорення проблем, обміну аргументами та пошуку спільних рішень. Діалог не передбачає автоматичного досягнення повної згоди, але дає можливість знизити рівень взаємної недовіри та краще зрозуміти мотивацію учасників.

Важливу роль відіграють консультації з громадськістю, громадські слухання, електронні петиції, місцеві ініціативи, консультативно-дорадчі органи та партисипативне бюджетування. Ефективність цих інструментів залежить від того, наскільки їх результати враховуються під час прийняття остаточних рішень. Імітаційна участь, коли громадян залучають лише для формального виконання процедур, може посилювати недовіру.

Медіація використовується у випадках, коли сторони не можуть самостійно перейти до конструктивного діалогу. Нейтральний посередник допомагає визначити предмет суперечності, знизити емоційне напруження та сформулювати прийнятні варіанти врегулювання. У системі публічного управління медіація може застосовуватися під час земельних, трудових, екологічних, міжгромадських та адміністративних конфліктів.

Переговорні механізми є особливо важливими у процесі розподілу ресурсів та узгодження інтересів різних територій і соціальних груп. Ефективні переговори мають ґрунтуватися на достовірній інформації, визнанні легітимності сторін і готовності до взаємних поступок.

Окремим напрямом є створення систем раннього попередження конфліктів. Вони можуть поєднувати статистичні показники, експертні

оцінки, результати опитувань, дані звернень громадян і моніторинг інформаційного простору. Такі системи дають змогу визначати території або сфери з підвищеним рівнем соціальної напруженості та своєчасно застосовувати превентивні заходи.

Цифрова трансформація публічного управління створює нові можливості для виявлення та врегулювання суспільних суперечностей. Електронні консультації, цифрові платформи участі, онлайн-опитування та відкриті дані розширюють доступ громадян до процесу формування політики.

Застосування аналітичних цифрових інструментів дає змогу оперативно виявляти зміни суспільних настроїв, аналізувати тематику звернень та визначати проблеми, які мають потенціал для конфліктної ескалації. Водночас цифровізація може створювати нові ризики, пов'язані з інформаційною нерівністю, цифровим виключенням окремих груп, маніпуляціями, поширенням дезінформації та порушенням конфіденційності.

Тому використання цифрових технологій має поєднуватися із забезпеченням рівного доступу, захистом персональних даних, перевіркою достовірності інформації та збереженням традиційних каналів участі для громадян, які не мають належних цифрових навичок або технічних можливостей.

Перспективним напрямом є цифрова медіація, яка передбачає застосування онлайн-платформ для комунікації між сторонами конфлікту, організації консультацій та узгодження рішень. Однак технологічні інструменти не можуть повністю замінити професійного посередника, оскільки врегулювання конфліктів потребує розуміння емоцій, контексту та неформальних відносин між учасниками.

За умов воєнного стану та масштабних суспільних трансформацій конфліктний потенціал публічної політики суттєво зростає. Вимушене переміщення населення, втрата майна і робочих місць, обмеженість

бюджетних ресурсів, нерівномірність безпекових умов та психологічне виснаження населення створюють нові лінії соціальної напруженості.

Особливої уваги потребують відносини між місцевим населенням і внутрішньо переміщеними особами, питання доступу до житла, соціальних послуг, працевлаштування та гуманітарної допомоги. Конфліктний потенціал може виникати також під час визначення пріоритетів відбудови, розподілу міжнародної допомоги та реалізації програм підтримки ветеранів і членів їхніх сімей.

За таких обставин управлінські рішення мають ґрунтуватися на принципах недискримінації, територіальної справедливості та прозорості. Необхідно пояснювати критерії розподілу ресурсів, забезпечувати доступність механізмів оскарження та залучати представників постраждалих груп до розроблення відповідних програм.

Конфлікточутливий підхід до відновлення територій передбачає не лише реконструкцію інфраструктури, а й відновлення соціальних зв'язків, довіри та спроможності громад брати участь у визначенні власного майбутнього. Без урахування цих чинників навіть масштабні інвестиційні проєкти можуть не забезпечити довготривалого суспільного ефекту.

Упровадження конфлікточутливого підходу потребує належного інституційного забезпечення. Передусім необхідно включити оцінювання конфліктних ризиків до процедур розроблення стратегій, державних програм і нормативно-правових актів.

Доцільним є створення міжвідомчих механізмів координації, які об'єднуюватимуть органи державної влади, місцевого самоврядування, наукові установи та громадські організації. Така співпраця дозволяє поєднати адміністративні ресурси з експертними знаннями та інформацією про локальні потреби.

Важливим напрямом є підготовка публічних службовців у сфері конфліктного аналізу, переговорів, медіації та кризової комунікації. Професійна компетентність посадових осіб має охоплювати не лише

знання законодавства, а й здатність працювати з різними групами інтересів, розпізнавати ознаки ескалації та організовувати конструктивний діалог.

Необхідно також удосконалити систему моніторингу та оцінювання публічної політики. Показниками її результативності мають бути не лише обсяг використаних коштів або кількість проведених заходів, а й зміни рівня суспільної довіри, доступності послуг, участі громадян, сприйняття справедливості та інтенсивності соціальних суперечностей.

Конфлікти є невіддільною складовою суспільних відносин і процесу формування публічної політики. Вони виникають унаслідок відмінностей інтересів, нерівномірного розподілу ресурсів, інституційних недоліків і недостатньої комунікації між владою та громадянами. Намагання повністю усунути конфлікти є нереалістичним, тоді як їх ігнорування може призвести до накопичення соціального напруження та дестабілізації публічного управління.

Конфлікточутлива публічна політика передбачає системне врахування причин, учасників, динаміки та потенційних наслідків суспільних суперечностей. Її завдання полягає у запобіганні ескалації, створенні відкритих процедур узгодження інтересів і перетворенні конфліктів на джерело інституційного розвитку.

Реалізація такого підходу потребує поєднання громадського діалогу, медіації, переговорів, цифрової участі, систем раннього попередження та постійного моніторингу суспільних настроїв. Особливого значення конфлікточутлива політика набуває в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, коли управлінські рішення безпосередньо впливають на розподіл дефіцитних ресурсів, соціальну згуртованість і рівень довіри до державних інституцій.

Отже, конфлікточутливість має розглядатися не як окремий напрям антикризової діяльності, а як наскрізний принцип сучасного публічного управління. Її інтеграція в політичний цикл сприятиме підвищенню

обґрунтованості рішень, зміцненню легітимності влади та формуванню стійкої моделі взаємодії держави і суспільства.

Використана література

1. Климанська Л. Д., Луцишин Г. І. Парадокси інформаційної демократії. Перспективи. *Соціально-політичний журнал*. 2023. № 1. С. 142-152.
2. Размєтаєва Ю. С. Демократія, права людини та інтернет. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 104-110.
3. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Інформатизація як атрибут інформаційного суспільства: від ретроспекції до сучасної рефлексії. *Інформація і право*. № 1(40)/2022. С. 9-20.
4. Хаустова М. Г. Права людини в епоху цифрових трансформацій під впливом глобалізаційних викликів: зб. тез доповідей III Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 60-річчю Хмельницького національного університету Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу. Хмельницький: ХНУ, 2022. С. 229-234.
5. Костецька Т. А. Розвиток цифрової трансформації в Україні як умова забезпечення муніципальних прав і свобод.: збірник тез Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції Діджиталізація та права людини, м. Хмельницький, 30 берез. 2021 р. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021. С. 187-190.
6. Olha Garafonova, Hanna Zhosan, Viktoriia Marhasova, Nataliia Tkalenko, Kateryna Trukhachova. Matrix method of competitive analysis of the results of economic activity of hospitality enterprises in the conditions of strategization and digital transformation. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. 2021. Volume 43. Issue 2. P. 237-248.

